

ספר

ברכת אברהם

תחומין ועירובי חצרות

פניה"ק ירושלם ת"ו
אלול ה'תשע"ז

לע"נ

מו"ר הגאון ר' יחיאל צבי בן הגאון הגדול יהודה שפירא זללה"ה

אשר זכה להעמיד תלמידים הרבה ולהנחותם באור האמת בתורה ויר"ש

בדרכו ורוחו של מרן החזו"א זללה"ה

בהצנע לכת ונועם המידות ואהבת חסד

נלב"ע יום שני י"ז ניסן תשע"ב

תנצב"ה

כתובת: אברהם ברוכמן

סנהדריה המורחבת 101ב'

ירושלים

הסכמת מו"ר הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקה

בס"ד

לכבוד ידידי הרב הגאון ר' אברהם ברוכמן שליט"א
שלום וברכה וכט"ס למעכ"ת שליט"א ולכל הנלוים אליו.

בשמחה רבה שמעתי שכת"ר שליט"א מתכוון להוציא לאור עולם ספרו השני "ברכת אברהם" על כמה ענינים בש"ס. וכשעברתי בקופיא על ספרו הראשון ראיתי שכת"ר מקיף הסוגיות בהיקף גדול מאד בסברא ישרה ובעמקות וכל הזמן מקפיד לא לנטות מדרך האמת ומחפש רק האמת בסוגיא.

העמלות והיגיעה של כת"ר שליט"א שניכר מתוך דפי הספר מזכיר לי היטב זמן לימודו בישיבה השקידה ויגיעה בלימודו מתוך התמדה עצומה וכבר אז עלה לדרגות גדולות בלימוד ובעזרה שי"ת בזמן לימודו בכולל המשיך עלייתו ועלה ועלה כל הזמן עד שבס"ד זכה להוציא ספרים כל כך חשובים ותועלתיים.

אין לי אלא לברך מעכת"ר שליט"א שהד' יתברך יתן לו המנוחת הנפש והבריאות והס"ד שיוכל להמשיך ללמוד וללמד ולהוציא עוד ועוד ספרים לתועלת ציבור הבני תורה.

וע"ז באעה"ת לכה"ת ולומדיה

בידידות רב

משה הלל הירש

כה אדר השני תשע"א

סימן א

בפרק מי שהוציאוהו

א. מ"ב א' בהא דשבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה יותר מאלפיים (עמ' 6): ב. שו"ע סי' ת"ה ס"ח, בדינו של המהר"ם בחזור לדעת שיכול להלך את כל עירו (עמ' 5): ג. בגדרי הבלעת תחומין (עמ' 2): ד. בשיטות הראשונים מתי להלכה אמרין הבלעת תחומין (עמ' 8): ה. אי מהלך קונה שביטה (עמ' 1).

סימן ב

בהא דעיר שלן בה

א. האם דין עיר שלן בה מוכרח בגמ' ובמש"כ בזה התו' והחזו"א (עמ' 1): ב. בטעם דין עיר שלן בה והאם לדין עיר שלן בה צריך שיהי' שם בהש"מ (עמ' 8): ג. בהא דתנן נ"ב ב' מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ואף שרוצה ללון בעיר (עמ' 1): ד. במש"כ מרן החזו"א ז"ל דעיר שלן בה עולה לו מיהא ד' אמות (עמ' 14): ה. בהא דנתגלגל הערוב חוץ לתחום (עמ' 2): ו. אם אפשר לקנות שביטה ע"י הבלעת תחומין (עמ' 10): ז. במש"כ המ"ב דאף לראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה מ"מ כל שעירובו בתוך תחום העיר אף שהוא רחוק מביתו יותר מאלפיים הערוב חל (עמ' 10): ח. במה שנסתפק החזו"א אי מותר לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור ללון בעירו (עמ' 18): ט. העולה לדינא (עמ' 18).

סימן ג

אם פגישת ריבועי הערים מצרפת לעיר אחת

סימן ד

בדיני כלים ששבתו

א. בענין טלטול כלי בית שיצאו לחצר שאינה מעורבת (עמ' 20): ב. במחלוקת הבה"ל והמהרש"א בביאור דברי התו' צ"א א' ד"ה כלים (עמ' 12): ג. אם יש שביטה באמצע שבת ובדברי התו' צ"ט ב' (עמ' 20): ד. האם בבית רק החדר שאוכל בו חשיב דירה והשאר חצר (עמ' 14): ה. דינים העולים (עמ' 13).

סימן ה

בדין פנימי האוסר על החיצון ולענין בנייני המגורים שלנו

א. מדוע רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ובאיזה אופן הוא (עמ' 12): ב. אי תורת המחיצה שעל הסולם מהני אף לגבי רגל האסורה (עמ' 14): ג. בשיטת הרשב"א דסולם המשמש למקום שהוא שותף בו לעולם תורת פתח עליו (עמ' 12): ד. בדין נכרי לגבי שתי חצרות זו לפניו מזו (עמ' 14): ה. העולה לדינא לענין בנייני המגורים שלנו (עמ' 12).

סימן ו

בדיני שכירות

א. למה אין בשכירת רשות מהנכרי בשבת משום איסור מקח וממכר (עמ' 10): ב. מהו שכירות רעועה (עמ' 20): ג. בגדרי דין שול"ק ובמש"כ בזה בתו' ס"ו א' (עמ' 18): ד. איך קי"ל לדינא אי בשותפין איכא דין שול"ק ובמש"כ בזה בבה"ל ואם יש לו רשות להשתמש רק בחצרו (עמ' 18): ה. איך הדין בשלא יחד לו חדר אלא רק יחד לו זוית בחדר ובמש"כ בזה הגר"ח שול"ק שליט"א (עמ' 18): ו. בהא דאנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים סי' שפ"ד ס"ב ובמש"כ החזו"א דהו"ל כשותפין בדירה (עמ' 10): ז. אי לדין שול"ק סגי בזכות דריסת הרגל בעלמא ואיך הדין אם יש לו זכות להניח חפצים רק אגב עבודתו ובמש"כ המ"ב דאפשר לשכור משר הפאליציאיי ובדברי החכם צבי (עמ' 14): ח. בדין אורח באיזה אופן אינו אוסר ובהא דאכסנאי אינו אוסר לעולם (עמ' 14): ט. במש"כ התו' לענין מי שהשאל חדר בביתו למלמד או הרב לבחורים הלומדים אצלו והם אוכלים וישנים בחדרם ואעפ"כ אינם אוסרים (עמ' 20): י. עוד בדין אורח בהא דריש לקיש ותלמידי דר' חנינא ס"ה ב' ואם ישראל אורח בטל לנכרי קבוע (עמ' 18): יא. בהא דשוכרים מהמשכיר אם יכול לסלק את השוכר ס"ה ב' (עמ' 10): יב. בהא דישאל שהשכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו (עמ' 12).

סימן ז

בגדרי רח"ר ובמצוי אצלנו בערים

בדיני תחומין

ומצאו שם עצה למאי דקי"ל כר"ג להקיפו במחיצה של בנ"א ויכול לילך בכל המחיצה. והלא התם כבר קיבל שביתה של ד"א ולא נעקר משביתתו זו, ואעפ"כ הועיל מה שהקיפוהו אח"כ במחיצה, וא"כ על כרחך כחילוק שחילק רש"י.

בגמ' מ"ב א' מייתי פלוגתא דאמוראי, בשבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה [לדירה] יותר מאלפיים אמה, דלכו"ע אינו רשאי לילך יותר מאלפיים, ורק נחלקו אי שרי לטלטל ע"י זריקה [חפץ שאינו שלון] יותר מאלפיים בתוך המחיצות, דשמואל ס"ל דלא גזרינן שמא ימשך אחר החפץ, ורב הונא וחייא בר רב ס"ל דגזרינן. ובגמ' מ"ב ב' אמרינן דרב הונא ברב נתן ס"ל דהוא מחלוקת התנאים במשנתנו, דרבי יהושע ור"ע דס"ל דבנתנוהו נכרים בדיר וסהר אין לו אלא ד"א הוא משום דגזרינן אטו בקעה שאין לה מחיצות, הוא כרב הונא וחייא בר רב דגזרינן שמא ימשך אחר החפץ, ור"ג ורבי אלעזר בן עזרי' הוא כשמואל (ויעו' תו' שם ד"ה כתנאי).

ולכא' מבואר דס"ל לרב הונא בר נתן, דלכו"ע מעיקר הדין אף מחיצות שלא שבת בהן מבעו"י הם כד"א ורק נחלקו אי גזרינן אטו בקעה. וקשה דא"כ מדוע בהא דשבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה יותר מאלפיים אמה אין לו אלא אלפיים אמה ולא עד המחיצה, אף לשמואל דס"ל (אליבא דרב הונא בר נתן) כר"ג דלא גזרינן. ועוד קשה (ויעו' בהג' הגראמ"ה על תוד"ה נכרים), דאיך אמר רב הונא בר נתן דר' יהושע ור' עקיבא דאומרים אין לו אלא ארבע אמות דגזרי הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה ומדהילוך אטו הילוך גזרי טלטול אטו הילוך (שמא ימשך אחר החפץ וילך חוץ לאלפיים) נמי גזרי, הלא טלטול אטו הילוך הוא רק גזירה לגזירה דהלא אפי' אם ימשך אחר החפץ כיון שהוא סו"ס תוך המחיצות הוא גופא אסור רק

סימן א

בפרק מי שהוציאווהו

א. מ"ב א' בהא דשבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה יותר מאלפיים

בגמ' עירובין מ"ב א' איתא דשבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה [לדירה] יותר מאלפיים אמה, אעפ"כ אין לו אלא אלפיים אמה ולא עד המחיצה. ויעו' ברש"י דכתב להוכיח, דדין זה הוא אף לר"ג ורבי אלעזר בן עזרי' דנתנוהו בשבת בדיר או סהר מהלך את כולו, וכן הסכימו שא"ר (ומש"כ התו' דבירושלמי מבואר דהוא דלא כר"ג ורבי אלעזר בן עזרי', יעו' בשא"ר וכן הגירסא שלפנינו בירושלמי, דאדרבא בירושלמי מבואר כרש"י). וצ"ב הלא לר"ג ורבי אלעזר בן עזרי' אף מחיצות שלא שבת בהם מבעו"י הם כד"א, ומדוע בהקיפוהו נכרים מחיצה אינו יכול לילך בכל המחיצה. וביאר רש"י, וז"ל ואפילו לרבן גמליאל דאמר בהוציאווהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר דאף על גב דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות ומהלך את כולה, התם הוא דמי שהוציאווהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות אלא אם כן שבת באוירן עכ"ל.

ולולי' דברי רש"י הי' נראה לכא' לבאר [ויע"פ חילוק התו' לקמן מ"ד ב' ד"ה ומר], דבהא דבמתני' הוא נעקר משביתתו הראשונה ואתה בא ליתן שביתה חדשה בזה אמרינן דנותנים את כל המחיצות, ומשא"כ בהא דהקיפוהו נכרים מחיצה שכבר יש לו שביתה ולא נעקר משביתו זו, וכן נראה לכא' שביאר הריטב"א יעו"ש. מיהו הוא נסתר מהא דנחמ"י תלמידך שררי בצער דף מ"ג ב', דיצא בשוגג מחוץ לתחום ולאחר שנזכר עמד בד' אמותיו כדין היוצא מחוץ לתחום והי' שררי בצער,

משום גזרה אטו בקעה, ועכ"פ למה הגמ' לא דוחה כן את דברי רב הונא בר נתן.

ואשר יראה בזה, דהנה בודאי העומד קרוב לסוף התחום אסור לו לצאת מהתחום אפי' פסיעה אחת ואף שהוא בתוך ד' אמותיו, וד"א שאמרו חכמים וסמכוהו לשבו איש תחתיו הוא רק למי שיצא מתחומו וכמש"כ רש"י נ"א א' (ד"ה אלו) והטור סי' שצ"ו, דנתנו לו חכמים תחום חדש של ד"א [וכלשון הריטב"א מ"ד ב' (ד"ה וכתב רש"י) "במי שיצא מחוץ לתחום שנתנו לו חכמים ד' אמות לתחומו שאע"פ שהם מובלעים בתחומו הראשון אמרו רבנן לא יכנס שכבר נעקר תחומו הראשון וזכה במקום הזה בחלופה"]. והנה למי שיש רק ד"א, אם הוא תוך מחיצות, ס"ל לר"ג ור' אלעזר ב"ע דאף שהוא רק תחום שקנה באמצע שבת הקלו עליו ליתן לו כל המחיצות וכמו שהוא לענין עיקר קנין התחום בהש"מ, וס"ל לרב הונא בר נתן דגם רבי יהושע ור"ע מודים לר"ג ור"א ב"ע שראוי להקל עליו אלא דס"ל דאם אתה מקל עליו יבואו לטלטל גם בבקעה. [ובמה שכתבנו דס"ל לר"ג ור' אלעזר ב"ע דאף שהוא רק תחום שקנה באמצע שבת הקלו עליו ליתן לו כל המחיצות וכמו שהוא לענין עיקר קנין התחום בהש"מ, יש לשאול דא"כ למה לענין נתנוהו בעיר בעינן שיהא לה מחיצות למה שפסק השו"ע (סי' ת"ה ס"ו) ולא הקלו בזה כמו לענין קנין התחום בהש"מ שהעיר היא כד"א אף שאין לה מחיצות, ויעוי' בזה לקמן סק"ב].

גמ' מ"ב ב' ושמואל אמר הלכתא כרבן גמליאל בספינה אבל בדיר וסהר לא דכולי עלמא מיהת הלכה כרבן גמליאל בספינה מאי טעמא אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום. והקשה הרשב"א, ותמיהא לי א"כ מאי טעמייהו דר' יהושע ור' עקיבא דאסרי. ובתירוצי השני תי' הרשב"א וז"ל ועוד י"ל דהשתא הדרין למאי דאמרי' מעיקרא דר"ג ור' עקיבא בגזרה פליגי אי גזרינן דיר וסהר אטו בקעה או לא, דר"ג לא גזר ור' יהושע ור' עקיבא גזרי, ושמואל פסיק

כוותי' דר"ג בספינה דליכא למגזר בה אטו נתנוהו בבקעה הואיל ושבת באויר מחיצותיה, אע"ג דר' עקיבא גזר אפילו בהא הואיל ומ"מ כבר יצא מתחומו עכ"ל, והוסיף הרשב"א שכן נראה גם מדברי הרמב"ם בפה"מ.

וקשה דכיון דשמואל אליבא דרבה ס"ל, דבדיר וסהר גזרינן אטו בקעה, א"כ לעיל מ"ב א' בהא דשבת בבקעה והקיפוה נכרים מחיצה [לדירה] יותר מאלפיים אמה, דאינו רשאי לילך יותר מאלפיים, מבואר שם בגמ' דאי גזרינן בדיר וסהר אטו בקעה כל שכן שיש לגזור לטלטל ע"י זריקה [חפץ שאינו שלן] יותר מאלפיים בתוך המחיצות, שמה ימשך אחר החפץ, ואילו שמואל אמר לעיל מ"ב א' דלא גזרינן, וצ"ע.

ב. שו"ע סי' ת"ה ס"ח, בדינו של המהר"ם בחזור לדעת שיכול להלך את כל עירו

שו"ע סי' ת"ה ס"ח, יצא לדעת והחזירוהו עובדי כוכבים אין לו אלא ארבע אמות ומיהו אם החזירוהו לעירו [הגה: המוקפת מחיצות לדירה] כולה כארבע אמות ואפילו יצא לדעת וחזר לדעת.

והוא מהרא"ש (פ"ד ס"א) דהביא דהמהר"ם דקדק מהגמ' דהא דמבואר במתני' דמי שהוציאוהו נכרים והחזירוהו לעירו הרי זה כאילו לא יצא ומשא"כ ביצא או חזר לדעת, הוא רק לענין אם יש לו את תחום העיר, אבל לענין העיר עצמה לא קנסוהו וכל העיר היא כד"א ורשאי להלך בכולה כיון שהוא עיר ששבת בה. וכדמצינו בסוגיא דספינה מ"ב ב' דמחיצות ששבת בהן עדיפי מנתנוהו בעיר דיר וסהר, דאף לשמואל דס"ל דבנתנוהו בעיר דיר וסהר אין לו אלא ד"א מודה בספינה ששבת בה ואח"כ הפליגה מחוץ לתחום דרשאי להלך את כולה כיון שהוא אויר מחיצות ששבת בו מבעו"י ואף שאין לו אלפיים אמה ואף ר"ע ור' יהושע מודים באויר מחיצות ששבת בו מבעו"י דרשאי להלך את כולו [ורק בספינה חולקים משום דמחיצות להברית מים עשויות יעוי' בתו' שם ובגרע"א על מתני' מ"א ב'].

כד"א אם אין לה מחיצות. ולפיכך בהא דנתנוהו נכרים שוראי לא הקלו ליתן לו אלפיים אלא רק מה שהוא כד"א וכן בהא דמהר"ם שקנסוהו שאין לו אלפיים כיון שיצא או חזר לדעת, לא שייך לומר שהעיר עצמה תיהי' כד"א אם היא לא מוקפת מחיצות.

והבה"ל הביא שהב"מ חולק על הרמ"א וס"ל דבהא דמהר"ם לא בעינן שהעיר תיהי' מוקפת מחיצות, כיון שהוא עיר ששבת בה מבעו"י. ולדעת הב"מ צ"ל דהא דעיר ששבת בה היא כד"א אין זה רק הלכה במדידת תחום העיר אלא הוא דין בפני עצמו שער ששבת היא כד"א וכמו מחיצות ששבת בהן שהן כד"א. ובאמת לדעת הרמב"ן ועוד ראשונים הובאו בבה"ל (סי' ת"ה ס"ו ד"ה מוקפת) גם לגבי נתנוהו נכרים בעיר, א"צ שיהי' לה מחיצות, ולמאי דקי"ל כראשונים שהוא רק בעיר שיש לה מחיצות, צ"ל לדעת הב"מ דבהא דנתנוהו נכרים לא הקלו חכמים אלא במה שהוא יותר נראה כד"א, דאף שמדינא אין חילוק בין מחיצות שאינן עיר לבין עיר שאין לה מחיצות, מ"מ מחיצות טפי יש להחשיבים כד"א.

ג. בגדרי הבלעת תחומין

מתני' נ"ב ב' מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"א אומר שתים יכנס שלש לא יכנס. ופרש"י דהא דפליגי רבנן על ר"א וס"ל דלא אמרינן הבלעת תחומין הוא רק במי שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת שלא לשם מצוה, וכן פסקו האחרונים יעו"י במ"ב (סי' ת"ה סק"ב), והטעם שרש"י פי' כן יעו"י לקמן סק"ד. והנה ר"א ורבנן פליגי ביוצא לדעת, ויל"ע דלר"א איך חוזר לתחומו הראשון הלא כיון שיצא לדעת מתחומו קנסוהו חכמים שיאבד את תחומו וכדאיתא במתני' מ"א ב' דמי עדיף מיצא לדעת והחזירוהו נכרים שאינו חוזר לתחומו הראשון. וצ"ל כמש"כ רש"י מ"ד ב' דלר"א הווי' להו' כחד תחומא וכמאן דלא נפק מתחומא הוא, וכ"כ במלחמות דלדברי רבי אליעזר כיון שהתחומין מובלעין הן כאילו לא יצא מתחומו. כלומר, אף שלכתחילה בודאי אסור

ולכא' כיון שער ששבת בה מבעו"י אף שאין לה מחיצות היא כמחיצות ששבת בהם מבעו"י לענין מדידת האלפיים אמה, הוא הדין לענין דין המהר"ם, דהמהר"ם איירי אף בעיר שאין לה מחיצות. מיהו הרמ"א כתב שהוא רק במוקפת מחיצות וכן הסכים בבהגר"א וכתב (ויעו"י בדמשק אליעזר) שהוא כמו בהא דנתנוהו נכרים בעיר דקי"ל שהוא רק בעיר מוקפת חומה. וכ"כ החזו"א (סי' ק"ט סק"י), וז"ל ונראה דוקא כשהן מוקפות מחיצות ואע"ג דבאינן מוקפות נמי הן כד"א לזה שקנה שבייתו בתוכן הכא לאו מכח תחום קאתינן עלה דהא תחומו כבר הפסיד אלא מכח רה"י קאתינן עלה דמותר להלוק את כולה והלכך בעינן מוקף מחיצות עכ"ל, והדברים צ"ב.

ואשר יראה בזה, דהנה לענין נתנוהו בעיר דיר וסהר, למאי דקי"ל בשו"ע (סי' ת"ה ס"ו) דהוא רק בעיר שיש לה מחיצות יש לשאול, דמאי שנא מהשובת בעיר שהיא כד"א ומודדים האלפיים אמה מסופה אף שאינה מוקפת מחיצות. הלא גם לגבי נתנוהו בדיר וסהר, שורת הדין שמחיצות הם כד"א הוא רק במחיצות ששבת בהן מבעו"י (כמו שנתבאר לעיל סק"א, וכדמוכח מהא דעירובין מ"ב א' דשבת בבקעה והקיפיה נכרים מחיצה לדירה יותר מאלפיים אמה, דאעפ"כ אין לו אלא אלפיים אמה) אלא שבנתנוהו בשבת הקלו חכמים ליתן לו את כל המחיצות כד"א כמו לשובת בהן מבעו"י, א"כ למה לגבי נתנוהו בעיר לא הקלו שהוא כד"א אף בשלא מוקפת במחיצות.

וצ"ל דמה שער ששבת בה מבעו"י היא כד"א הוא אינו מאותו דין שמחיצות ששבת בהן הן כד"א, דמחיצות ששבת בהן מבעו"י הוא דין בפני עצמו שהמחיצות הן כד"א והוא אף באופן שליכא אלפיים אמה וכמו לגבי ספינה מ"ב ב' וכמו שנתבאר לעיל. ומשא"כ עיר ששבת בה שאין זה דין בפני עצמו שהעיר היא כד"א אלא הוא רק הלכה לגבי מדידת תחום העיר דכשמודדים את התחום מחשיבים את העיר כד"א, אבל היכא דאין לו תחום העיר לא שייך לומר שהעיר עצמה תיהי'

ונתנו לו חכמים ד"א, כיון שלא הפסיד בכניסתו אותם ד' אמות ס"ל לרבנן דר"א דבכה"ג אינו חוזר לתחומו הראשון (והיכא דיצא באיסור מאותם הד"א לתוך עירו אע"ג שעכשיו אתה צריך לו ליתן לו תחום חדש, פשוט שאינו חוזר לתחומו הראשון דזה בכלל הוציאו נכרים וחזר לדעת דאיכד את תחום עירו).

בחזו"א (ס' ק"ט סק"ב) כתב, דיל"ע דלמה נכנס לתחומו ושב כבתחלה הלא בזמן שהוא בתוך המחיצות הרי יש לו עכשו תחום ידי' תוך המחיצות ולמה מותר לו ליכנס לכל תחומו, ואפשר דבאמת אינו רשאי לצאת מתוך המחיצות ולחוץ אלא בזמן שמתפזרין האנשים ואבד לו תחומו וזכה בתחום הראשון, ולפ"ז אם הוציאוהו חוץ לתחום והקיפו נכרים מחיצות והוא בתוך המחיצות ועכשו הקרפף תחומו והוא מובלע בתחום הראשון אינו נכנס לתחום הראשון לדעת הרמב"ן דאין הלכה כר"א אף ביצא באונס, ואפשר דכל שניתן לו ד"א ואח"כ הקיפוהו מחיצות ונמצא שהוא מובלע תוך התחום חוזר לתחומו כיון שהוא יוצא מתחום ד"א שלו ע"י היקף המחיצות מהני הבלעת תחומין אף לרבנן דר"א עכ"ל.

והנה מפשטות ל' התו' שהבאנו לעיל משמע כצד הראשון בחזו"א, וביותר מל' התורא"ש "וכשנסתלקה מחיצה זו משם מן הדין היה לו לחזור לדין ד' אמות אלא כיון שנכנס לתחומו הראשון לא ניתן עוד ד"א חדשות אלא חוזר לתחומו הראשון", וכן מל' תור"פ "וכשכלתה המחיצה, שעבר עד חוץ למחיצות של בני אדם שהלכו להם, אתה רוצה ליתן לו דין חדש דד' אמות, לא נאמר זה, דודאי כיון שמצא תחומו על ידי היתר אחר, טוב הוא יותר ליתן לו דין בני העיר שהיה לו בהש"מ". מיהו מדברי הרמב"ם (פכ"ז הי"ד) נראה כצד השני בחזו"א וז"ל מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת והוקף במחיצה בשבת יש לו להלך כל אותה המחיצה וכו' ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשית שלא לדעתו הואיל ויש לו להלך את כל המחיצה הרי זה נכנס לתחומו וכיון שיכנס הרי הוא כאילו לא יצא

לצאת מהתחום גם פחות מד"א, מ"מ כדיעבד לאחר שיצא וקיבל ד"א כדין היוצא מהתחום ואותם ד"א מובלעין בתחומו חזינן להו כחד תחומא וכמאן דלא נפק מתחומא הוא, ובכה"ג לא קנסין ל'.

בגמ' מ"ד ב' איתא דרבה סבר כרבנן דר"א דלא אמרינן הבלעת תחומין ואף ביוצא לדבר מצוה, ולפיכך מי שיצא לעדות החדש שיש לו אלפיים אמה לכל רוח, אף אם ע"י שהוא מהלך בתוך אותם האלפיים לכיוון עירו הוא נכנס לתחום עירו, אין לו את תחום עירו, ולא אמרינן כיון דעל על.

והקשה רש"י מהא דבמ"א ב' איתא, דאמרי נהרדעי דמי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת שאין לו אלא ד' אמות, והוצרך לנקביו דיכול לצאת מהם לכיוון תחומו עד שימצא מקום צנוע לפנות, אם לא מצא מקום צנוע אלא בתוך תחומו, אמרינן כיון דעל על, ושוב יש לו את תחומו הראשון. ות"י רש"י דצ"ל דרבה חולק על זה, מיהו בתו' כתבו, ולר"י נראה דאית ליה הא דנהרדעי, דכיון שנכנס בתחומו מפני כבוד הבריות ויצא מד' אמותיו כיון שצריך ליתן לו ד' אמות חדשות יכול לחזור ולקנות תחומו הראשון, אבל הכא מכיון שיצא חוץ מתחומו וקנה לו תחום אחר לא הותר ליעקר מתחום שקנה, וכן כתבו שא"ר.

ועל פי אותו הדרך ביארו התו' ושא"ר הא דלעיל מ"ג ב' איתא, דמי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, מותר לעשות סביבו מחיצה של בני אדם (שעירבו לאותו רוח ויכולים לילך לשם) כך שהוא ילך ביניהם עד שיכנס לתחומו, ומבואר שם בגמ' דאם המחיצה של בני"א מגיע עד תוך תחומו, בכה"ג אינו ענין להבלעת תחומין ולכו"ע אמרינן כיון דעל על. והיינו, דכיון דכשתסלק מחיצה דגברי וכבר יצא ע"י מחיצה מארבע אמות שנתנו לו חכמים, ומעתה היה ליתן לו ארבע אמות אחרות וכיון שהוא בתחום ראשון לא ניתן לו ד' אמות אחרות אלא חוזר לתחומו הראשון, אבל בהא דמתני' דר"א ורבנן נ"ב ב' במי שיצא מהתחום אמה אחת

עכ"ל, והרי הרמב"ם לא איירי דוקא במחיצת בנ"א (מש"כ הרמב"ם "שנעשית שלא לדעתו" יעוי' ברמב"ם פט"ז הכ"ב ובמ"ב סי' שס"ב סוסק"ח), וממש"כ הרמב"ם "ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך המחיצה" מבואר דס"ל דקי"ל דאין הבלעת תחומין וכדעת המלחמות וכמו שגם דייק המלחמות מדברי הרי"ף יעוי' לקמן סק"ד, מיהו צ"ע ממש"כ הרמב"ם שם לעיל הל' י"א.

ד. בשיטות הראשונים מתי להלכה אמרינן הבלעת תחומין

בגמ' מ"ה א' איתא, דאמר רבה דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה. והנה אם האי דבר מצוה אינו דוחה איסור תחומין הרי סו"ס יצא באיסור ולא מסתבר דמודו בזה רבנן לר"א, וצ"ל דאיירי בכג' יוצא לעדות החדש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד דמותר לו לצאת מחוץ לתחום ובזה מודו רבנן דאמרינן הבלעת תחומין ואם האלפיים שנתנו לו חכמים מובלעים בתוך התחום שלו יכול לחזור לתחומו, ושור"ר שכן מבואר בהג"א וז"ל ואם יצא לדבר מצוה כגון לעדות החודש או חכמה הבאה לילד או להציל מן הגייס או מן הנהר וכו'.

ובמ"ב (סי' ת"ה סק"ב) כתב, וז"ל אם יצא באונס או מחמת טרדתו שכח ויצא הסכימו האחרונים דכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות מותר לו לחזור ולכנוס תוך העיר דבכגון זה אמרינן דכיון שיש לו רשות לחזור לתוך תחומו חשוב כאלו לא יצא כלל מן התחום והרי הוא כבני העיר וכ"ש אם יצא לדבר מצוה דמותר לו לחזור תוך תחומו ומשם לעיר כל שלא יצא מתוך התחום ארבע אמות עכ"ל. וצ"ל דמש"כ המ"ב "וכ"ש אם יצא לדבר מצוה", הוא קאי על מש"כ לעיל שמחמת טרדתו שכח ויצא, וע"ז כתב דכ"ש אם הי' זה מחמת טרדת המצוה דבזה לכל הראשונים מותר כמבואר בגמ' דאמר רבה דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה, ופי' המ"ב (יעוי' בשעה"צ שם) דלדבר

מצוה הכוונה היא ששגג ויצא לדבר מצוה (ושור"ר דצ"ע במ"ב לקמן סק"ו), וכן פי' בחזו"א (סי"פ על הגמ' שם). וצ"ע דהרי ר"א מתיר אף ביצא מדעת ובמזיד, וע"ז רבה אמר דאם הוא לדבר מצוה רבנן מודו ליה. וכן ברש"י נ"ב ב' על מאי דאמרי רבנן דר"א דמי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס, פרש"י מי שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת שלא לשם מצוה, ומבואר דביצא לשם מצוה אף ביוצא במזיד ומדעת מודו רבנן, ועל כרחק הוא בכג' יוצא לעדות החדש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד דמותר לו לצאת מחוץ לתחום ובזה מודו רבנן דאמרינן הבלעת תחומין וכמו שכתבנו לעיל.

וברימב"א כתב, וז"ל דשמיע לי מיניה דרבה גופיה דמודו רבנן בדבר מצוה כלומר שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שני אמות שיכול ליכנס לתחומו לדבר מצוה ומשנתנו שהלך לדבר מצוה אף חזרתו צורך דבר מצוה חשיב דבדבר מצוה החזרה כהליכה עכ"ל. ומדבריו נראה דפירש דהא דאמר רבה דמודו רבנן בדבר מצוה הוא לא קאי על היוצא, דאיירי אף במי שיצא באיסור, אלא הוא קאי על החזרה שאם צריך לחזור לאיזה דבר מצוה מודו רבנן לר"א דאמרינן הבלעת תחומין.

במ"ב (סי' ת"ה סק"ב) כתב, דאם יצא באונס או מחמת טרדתו שכח ויצא הסכימו האחרונים דכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות מותר לו לחזור ולכנוס תוך העיר דבכגון זה אמרינן דכיון שיש לו רשות לחזור לתוך תחומו חשוב כאלו לא יצא כלל מן התחום והרי הוא כבני העיר, וכתב שם בשעה"צ דהוא כדעת רש"י דרבנן איירי דוקא במזיד עכ"ל. וכוונתו לדברי רש"י במתני' נ"ב ב' דהא דרבנן נחלקו על ר"א וס"ל דליכא הבלעת תחומין הוא רק במי שיצא חוץ לתחום במזיד ומדעת שלא לשם מצוה.

כלומר בגמ' מ"ה א' מבואר דאין הלכה כר"א מדאמרינן התם "א"ל רבה בר בר חנה לאביי ומדר"א קמותבת ליה למר", אלא דאיתא התם דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא

הבלעת תחומין כי אם ביוצא לדבר מצוה, וכן נראה גם מדברי הטור (ס' ת"ה) דפירש דהא דאמר ר"נ "יכנס" הוא לא כדדייקינן מעיקרא דר"ל יכנס הוא מעצמו בלא מחיצה אלא כתב הטור "ויעשו סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם" וכמלחמות. וכן נראה לכא' גם מדברי הרמב"ם, וכמו שכתבנו לעיל סק"ג ויעו"ש. ומאידך דעת הרשב"א בסוף פרקין וכן בעבוה"ק דהלכה כר"א [והביא במ"ד א' שכ"כ גם הראב"ד בפירושו, מיהו בהשגות כתב הראב"ד (פכ"א הי"ז) דקיימא לן הבלעת תחומין מילתא היא בין שיצא לדבר מצוה בין שיצא מאונס], וכ"כ גם הריטב"א מ"ד א' דהעיקר הוא דהלכה כר"א והא דבגמ' מ"ה א' איתא דא"ל רבה בר בר חנה לאביי ומדר"א קמותבת ליה למר, כתב הריטב"א שם דרק כוונתו שאי אפשר להקשות מר"א לרבה דרבה אמר לך דכרבים סבירא ליה ולית ליה הלכה כדברי המיקל בעירוב.

ה. אי מהלך קונה שביתה

דעת הראב"ד הובא ברמב"ן דאדם המהלך אינו קונה שביתה וכדאמרין בגמ' מ"ו א' לגבי נהרות המושכין ומעיינות הנובעין, והרשב"א בעבוה"ק חולק. ולדעת הראב"ד לכא' יש לשאול דאטו אדם הקונה שביתה בעירו צריך לישב כל בין השמשות, ונראה פשוט שאין דברי הראב"ד אמורים אלא במהלך לצאת ממקומו ודומיא דנהרות המושכין ומעיינות הנובעין, אבל במהלך בתוך מקומו ודאי קונה שביתה שם שהרי סו"ס קובע את עצמו במקום זה.

בחו"ב (ס"ה סק"ד) כתב דלכאורה נראה דאף לדעת הרשב"א דאדם המהלך קונה שביתה, דהיינו דוקא שביתה אלפיים שהוא קונה בהיתר, דאף שהוא מהלך מ"מ נקבע מקומו ביהש"מ וקרינא ב' אל יצא איש ממקומו, אבל מי שיצא בשבת חוץ לתחום והוא מהלך, לא אמרינן דקונה שביתה בכל ד"א דרך הילוכו, תדע דהא אמרינן החזירוהו כאילו לא יצא ומשמע דכל שחזר לתחומו אפילו פסיעה אחת הרי הוא כאילו לא יצא, ואם איתא שהוא קונה שביתה בחזרתו בכל

לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו ליה. ובגמ' מ"ג ב' איתא דנחמי' ברי' דרב חנילאי יצא בשוגג חוץ לתחום, ורב נחמן הורה שעל סמך הבלעת תחומין יכול לחזור לתחומו. ועל פי זה כתב רש"י דאם ה' שוגג או אפי' שאינו בשוגג אם הוא לדבר מצוה (וכמו שנתבאר לעיל) מודו רבנן לר"א דאמרינן הבלעת תחומין. [והא דמעשה דנחמי' ברי' דרב חנילאי אמרינן בגמ' שם מ"ד א' דהוא מפני דהלכה כר"א, צ"ל כמש"כ הריטב"א והר"ן שם דנקט ר"א משום דמפרשא מלתי' אבל עיקר הכוונה שם היא דבכה"ג שהי' שוגג אמרינן הבלעת תחומין, וכה"ג מצינו גם בגמ' לקמן מ"ה א' דאביי שם נקט במלתי' דר"א אע"ג שמבואר שם לקמן דכוונת אביי היתה להקשות מהא דלצורך מצוה גם רבנן מודים]. ובשעה"צ הוסיף שכן גם דעת בעל המאור, אלא שבבעל המאור מבואר דס"ל דהא דמודו רבנן לר"א הוא רק לדבר מצוה, והא דבמעשה דנחמי' ברי' דרב חנילאי הורה ר"נ כר"א הוא מפני שהיכא דיצא בשוגג סמכין על ר"א.

מיהו דעת המלחמות הוא כפשטות סוגיא מ"ה א' דהלכה כרבנן והא דמודו רבנן לר"א הוא רק לדבר מצוה, אבל לא ביצא בשוגג. והא דנחמי' ברי' דרב חנילאי מ"ד א' דיצא בשוגג חוץ לתחום ורב נחמן הורה שעל סמך הבלעת תחומין יכול לחזור לתחומו, למאי דאמרינן בגמ' שם לקמן יעו"ש יש לפרש דאיירי בדמלו גברי ובלא הבלעת תחומין. והא דאמר לי רב נחמן "ויכנס" הוא לא כדדייקינן מעיקרא דאיירי בדלא מלו גברי ואמר לי' ר"נ דיכנס הוא מעצמו ע"י הבלעת תחומין בלא מחיצה, אלא רק לומר שמחיצה זו מותרת אף על פי שעשאוה כדי שיכנס. ודייק כן מדברי הרי"ף, מדלא מייתי הא דאמרינן בגמ' דר"נ התיר אפי' בדלא מלו גברי. וכן הרא"ש (פ"ד ס"ד) כתב כדברי הרי"ף ולא הביא הא דאמרינן בגמ' דר"נ התיר אפי' בדלא מלו גברי, והדברים יותר מפורשים בקיצור פסקי הרא"ש לטור שכתב וז"ל מי שיצא שלא לדעת מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם **עד התחום** עכ"ל, ומבואר דס"ל כמלחמות דלמסקנא דסוגיא שם איירי דוקא בדמלו גברי דלא אמרינן

קטנה, אבל להוליד חילוק זה רק מתוך סתירה בין מתני' דרף ס' ב' לברייתא שאין חילוק זה מפורש כלל לא במשנה שם ולא בברייתא וגם בסברא הדבר מחודש, זה חכמה גדולה. והא דהגמ' הקשתה על מתני' דרף ס' ב' מהברייתא ולא מהא דתנן לקמן ס"א א' ו"למודד שאמרו נותנין אלפים אמה אפי' סוף מדתו כלה במערה", הוא מפני שהגמ' העדיפה להקשות מהברייתא דמיירי לכא' באותו אופן ממש של המשנה ס' ב'.

בחזו"א (סי' ק"ט סקט"ז) כתב דמש"כ הא"ר והב"מ להחמיר צ"ע דהרי דין זה [דעיר שלן בה] מוכרח בגמ' וכמו שהקשו תו' ס' ב' בהא דאמר ר"א שם שאין מקור במתני' להא דריב"ל דאם כלתה מדתו בסוף העיר כל העיר כד"א וקשה הא זה נלמד ממתני' שם מה שנשכר הוא מפסיד והקשו בגמ' הא מפסיד כל העיר ומוקי לה בכל העיר מובלעת בתחומו, ותירצו בתו' דמודה רב אידי בלן בעיר והיא מובלעת בתוך התחום דהיא כד"א שאפי' כלה תחומו באמצע העיר הולך כל העיר והלכך כשהיא מובלעת נחשבת כד"א עכ"ל.

ודבריו מרן החזו"א צ"ע, דהרי התו' שם בתחילת דבריו תי' גם באופן אחר, דרב אידי מודה לריב"ל, וכוונתם הוא כמו שנתבאר לעיל דאף בלא לחדש קולא דעיר שלן בה אפשר ליישב את הסתירה בין הא דתנן מה שנשכר הוא מפסיד לבין הא דתניא דמפסיד את כל העיר כולה, והוא דגם רב אידי מודה לדינו של ריב"ל במודד, והא דאמר ר' אידי אין אלו אלא דברי נביאות הוא רק לשבח את חכמתו של ריב"ל ויעו"ש במה שכתבנו על התו' שם לבאר היטב לפ"ז את המשך הסוגיא, וזהו כדעת התו' נ"א ב' דלא ס"ל כמהר"י ולית לי' קולא דעיר שלן בה וכמש"כ בתורא"ש כאן ור"פ בהגות הסמ"ק (סי' רפ"ב אות טו*), ומש"כ התו' בהמשך דבריו בשם המהר"י לחדש קולא דעיר שלן בה הוא כדי לפרש דהא דאמר ר' אידי אין אלו אלא דברי נביאות הוא בא לחלוק על ריב"ל, דלפ"ז יקשה דא"כ איך ר' אידי מיישב את הסתירה בין המשנה לברייתא.

ד"א א"כ זימנין דאף שחזר לתחומו הרי הוא עדיין בתוך ד"א שקנה לו חוץ לתחומו, וכה"ג לא אמרינן דכשחזר לתחומו כאלו לא יצא, וכמש"כ תו', דהיינו מתני' מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, אלא ודאי בכה"ג אינו קונה ד"א בדרך הילוכו עכ"ל. ועוד העיר הרב אי"ש ברלינגר שליט"א, דאם איתא דמהלך קונה שביתה, א"כ ביוצא מחוץ לתחום שיש לו ד"א צריך להתחיל למדוד את הד"א משעת יציאתו מהתחום ד"א ועוד ד"א וכו', וזה לא שמענו אלא בשעה שנעצר מודדים לו הד"א ממקום שנעצר.

ולמה שנתבאר לעיל דאדם המהלך חוץ לתחום אין נותנים לו ד"א בשעת הילוכו, צ"ע בלשון העיקרי שפרש"י מ"ב ב' בהא דספניה נוטלתו מתחילת ארבע ומנחתו בסוף ארבע ויעו"ש גם בריטב"א, דמבואר שם דאף מהלך יש לו ד"א בשעת הילוכו.

סימן ב

בהא דעיר שלן בה

א. האם דין עיר שלן בה מוכרח בגמ' וכמש"כ בזה התו' והחזו"א

ס' ב' תוד"ה אין, ועוד לא מצינו למימר דר' אידי לא סבר כר' יהושע דהא לא מתרצא מתני' וברייתא אלא כר' יהושע. פי' ולכן הא דאמר ר' אידי אין אלו אלא דברי נביאות, הוא רק לשבח את חכמתו של ריב"ל [ולקמן מייתי התו' דמהר"י מפרש דר' אידי בא לחלוק על ריב"ל ובהא דמתני' וברייתא הוא עדיף דהתם הוא עיר שלן בה ובזה כיון שסו"ס במציאות הוא שבת שם יותר יש להחשיבו כד"א]. והנה לקמן בגמ' מבואר דאם ר' אידי ה' שונה במתני' דרף ס"א א' כרבא דאנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה, לא ה' ר' אידי משבח כל כך את חכמתו של ריב"ל, והיינו מפני שאם ה' שונה כרבא הרי החילוק בין כלתה מדתו בחצי העיר ובין כלתה מדתו בסוף העיר מפורש במשנה דרף ס"א א' דלהכי קתני עיר גדולה ועיר

ב. במעם דין עיר שלן בה והאם לדין עיר שלן בה
צריך שיהי' שם בהש"מ

סברת עיר שלן בה הוא כמש"כ החזו"א (סי' ק"ט סקט"ז), דכל שקבע פתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו של אדם, ולא תיקנו חכמים אלא להפסידו תחום ביתו, אבל לא הפסידוהו עירו אע"ג ששביתתו במקום עירובו עכ"ל, ויעוי' בזה באורך לקמן סק"ד (ד"ה והטעם דעיר וד"ה במה שנקט מרן).

ועוד יש לבאר, דהנה התו' בסוגיין ורש"י ל"ח ב' (ד"ה מערב אדם) כתבו עיר שלן בה, ויש לשאול למה לא אמרו העיר שהי' שם בבשה"מ. והנראה בזה, דיעוי' בדף ע"ג ב' דהגמ' שם דנה בתלמידים האוכלים אצל בעלי בתים, שבתיהם בשדה וחוזרים ולנים בבית רבם, האם מודדין להם תחומם ממקום אכילתם או מבית רבם שהוא מקום לינתם, ומסקינן דמודדין להם תחומם מבית רבם שהוא מקום לינתם שהוא אצל עיקר ששם היו חפצים גם לאכול אילו היה שם מזונם. והגמ' שם לא דנה כלל היכא היו בהש"מ, ומשמע שאף שבהש"מ היו במקום האכילה מ"מ לא חשיב מקום השביתה כי אם המקום שילוננו בו וכ"כ המ"ב (סי' ת"ט סקל"ט). [ולאמור הא דאמרינן מחיצות ששבת בהן מבעו"י הכוונה היא למחיצות שמבעו"י קבע שישבות בהן בשבת בפיתא או לינה ולאפוקי מחיצות שנתנוהו בהן בשבת דאף אם עכשיו קובע בהן שביתתו מ"מ לא קבע בהן שביתתו מבעו"י, אבל אם רק הי' שם בהש"מ ובאמת דעתו ללון ולאכול במקום אחר, הא דהי' שם בהש"מ אין זה כלום ורק יש לדון שאעפ"כ מקום זה יחשב כד"א מדין עירוב ברגליו].

בשעה"צ (סי' ת"ח אות י"א) הביא פלוגתא בין החיי אדם לבית מאיר, דלדעת החיי אדם אף שנתעכב בהש"מ במקום עירובו ורק לן בלילה בעירו סגי שיחשב עיר שלן בה, ולדעת הב"מ ל"ח עיר שלן בה אא"כ הי' שם גם בהש"מ וגם בלילה. ויעוי' בב"מ דכתב, דהי' נראה דאף שנתעכב בהש"מ במקום עירובו ורק לן בלילה בעירו, סגי שיחשב עיר שלן בה וכדעת החיי אדם,

ולפיכך גם במערב ברגליו דרך לאחר בהש"מ חוזר לעירו איכא דין עיר שלן בה. והוסיף הב"מ, שכן משמע מהא דאיתא בגמ' שלא אמרו לערב בפת אלא להקל שיכול לשלוח אבל קולא שיכול לחזור לביתו לא אמרו, אלא שכתב הב"מ דמהתו' נ"א ב' אין נראה כן, דמדברי התו' שם בשם ר"י מבואר, דהיוצא לערב ברגליו אע"ג דדעתו וסופו ללון בעירו, מ"מ אין לו כל עירו אלא רק אלפיים ממקום עירובו. מיהו יעוי' בתורא"ש ס' ב' דכתב דר"י שהביא התו' נ"א ב' לא ס"ל כפירוש המהר"י בסוגיין דעיר שלן בה מהלך את כולה, וכ"כ גם ר"פ בהגהות הסמ"ק (סי' רפ"ב אות ט"ו), אבל למה שפסק הרמ"א כמהר"י הוא הדין גם במערב ברגליו אף שלא הי' בהש"מ בעירו. ואין ספק שאם הי' רואה הב"מ את דברי התורא"ש והגהות הסמ"ק, הי' מסכים לדינא כחיי אדם, וכמש"כ הב"מ שהוא באמת היותר מחוור. וכבר הזכיר הב"מ דכן מבואר גם בריטב"א, וכפי הנראה כוונתו למש"כ הריטב"א וז"ל תירץ ה"ר ידידיה ז"ל דמתני' בשלן בתוך העיר דבהא ודאי מודה רב אידי דכל העיר אצלו כד' אמות ואע"פ שנתן עירובו חוצה לה שאם לא כן מי שלן בעיר גדולה שיש מביתו עד סוף העיר אלפים אמה לא יוכל לעולם לתת עירובו חוץ לעיר כי אם הוא חוץ לעיר לא יוכל לשוב לביתו ואם בביתו לא יוכל ללכת שם שהרי חוץ לתחום היא עכ"ל, ומש"כ הריטב"א דלא יוכל לשוב לביתו כוונתו במי שנתן העירוב סמוך לבהש"מ דלאחר שנתן שם העירוב לא יוכל לשוב לביתו, וכמבואר מהמשך דברי הריטב"א שרק אח"כ כתב "ואם בביתו וכו'" (מש"כ "ואם בביתו וכו'") כוונתו היכא דעירב מבעו"י כך שהספיק לשוב לביתו קודם בהש"מ ויותר נראה דכוונתו למערב ע"י שליח וכהא דמתני' מ"ט ב' לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שיוכל לשגר ע"י שליח). ובודאי זו גם כוונת התורא"ש ותו' ר"פ ס' ב' והטור שכתבו, דאטו מי שדר בעיר גדולה ונתן עירובו חוצה לה לא יוכל לחזור לביתו.

ובן מבואר גם ממש"כ ר"פ בהגהות הסמ"ק "וההיא דתוספתא דהנותן עירובו בסוף

ויערב ברגליו ויוכל לשגר ע"י שליח וכדמייתי תור"פ בהמשך דבריו], מיהו בהג' הסמ"ק יעו"ש כתב "וזה השטה דלא כפי' התוספות שפירש ב' ההיא ויצא עשיר חוץ לתחום סוף פרק כיצד מעברין" ואי בעיקר הדבר ובפירוש הסוגיא בדף ס' ב' התו' שם מודים ורק פליגי אם צריך להיות גם בהש"מ לא הול"ל "וזה השטה דלא וכו'", וכידוע הג' הסמ"ק הם מר"פ עצמו ותור"פ הם רק מתלמידיו וגם תור"פ הוא מכת"י שאין עליו מסורת מדור לדור ומשא"כ הג' הסמ"ק, ועכ"פ גם בתור"פ נראה שם דמסיק דא"צ להיות בהש"מ ממש"כ שם "וכן משמע בסמוך וכו'", וכן מדברי הגהות הסמ"ק נראה דלא ס"ל כתו' נ"א ב' וכן להדיא בהגהות מיימוניות דפוס קושטא שכתב בשם הסמ"ק רק את ריש דברי הגהות הסמ"ק. — מש"כ בתור"פ שם "שלא הלך לו אלא וכו'" ר"ל דלמרות שיצא מהעיר מ"מ דעתו לשבות בעיר שהרי לא יצא אלא כדי להניח עירוב תחומין ודעתו לחזור ולשבות בעיר.)

בהא דאיתא בגמ' מ"ב ב' דהיה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר כולה ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו, פרש"י הנותן עירובו ובא לילך ממקום עירובו אלפים וכלתה מדתו בחצי עיר אחרת לא יעבור תחום אלפים ממקום עירובו ברגליו דכיון דלא שבת בתוכה לא הויא ליה כארבע אמות. וכתב בתור"פ, וז"ל כאן מוכח דלן דפ"ה פרק בכל מערבין (ל"ה ב' ד"ה מערב) לאו דוקא לן אלא שבת קאמר כדפירש הכא עכ"ל. ולכא' כוונתו דהרי סתמא ילון בעיר ואפ"ה אמרינן דלא יכול להלך את כל העיר, והיינו מפני שלא שבת בה, מיהו צ"ע דמנ"ל לר"פ דהוא לן בעיר האחרת, דהרי סתמא המניח את עירובו הוא כדי לילך לשם למחר (שהרי אין דרך לילך בדרכים חוץ לתחום העיר בלילה, ועוד דאם הוא כדי לילך לשם בלילה למה ל' להניח עירוב ולחזור לביתו ישאר שם בהש"מ ואח"כ ימשיך לדרכו בעיר האחרת), וכתב רש"י דלגבי העיר האחרת אינו יכול לילך בכולה שהרי רק עיר ששבת בה היא כד"א.

ונראה דכוונת תור"פ להוכיח מדברי רש"י כאן דמש"כ רש"י ל"ח ב' דעיר שלן בה היא

אלפים יש לישיבה כדפירשתי בעירובין", וכוונתו למה שנתקשה בתור"פ ל"ח ב' (ד"ה אלא הא) דבתוספתא איתא דהנותן עירובו בסוף אלפים של תחום אם ה' ביתו סמוך לחומה יכנס ואם לאו לא יכנס, דמשמע דאע"ג דלן בתוכה לא יכנס יותר מאלפים, ודלא כרש"י והמהר"י דעיר שלן בה יכול להלך את כולה. דאם איתא דל"ח עיר שלן בה אא"כ ה' שם גם בהש"מ אין כאן כלל קושיא מהתוספתא דשפיר איכא למימר דהתוספתא איירי במה שכתבו הראשונים [יעו' לעיל] במי שנתן העירוב סמוך לבהש"מ ולזה אמרינן בתוספתא דלאחר שנתן שם העירוב לא יוכל לשוב לביתו דכיון שלא ה' בעירו מתחילת בהש"מ תו לא הוי עיר שלן בה. ובבהגר"א הקשה מהתוספתא לרמ"א שפסק כמהר"י, וכתב דצ"ל דהתוספתא איירי בשלא לן בה, וממה שנדחק בזה הגר"א, נראה דג"כ ס"ל כחיי אדם. וגם דעת החזו"א נראה כחיי אדם (דבס' ק"ט סקט"ז ד"ה נ"א ב', כתב דאמרינן בגמ' שלא אמרו לערב בפת אלא להקל שיכול לשלוח, אבל קולא שיכול לחזור לביתו לא אמרו, וא"כ למאי דמסיק החזו"א שם לקמן ד"ה אח"כ ראיתי, דמערב ברגליו צריך להחשיך נראה דיסבור כחיי אדם, ודברי התו' יתפרשו כמש"כ שם החזו"א לעיל ד"ה נ"א ב').

(בתור"פ נ"א ב' אחר שחביא דברי התו' שם הוסיף "ועוד י"ל דר"ל לעולם ויצא חוץ לתחום לסוף התחום, ואין להקשות דמ"מ לפעמים שבתו הוא באמצע העיר ואין יוכל לחזור בביתו, דכיון שלא הלך לו אלא לפי שהיה רוצה לערב ולקנות לו שבתה, א"כ הוי כמו שבת בעירו, והויא כל העיר כולה נחשבת כד' אמות, ודוקא בבא בדרך אמרי' למודד דלא יכנס, אבל האי כמו נותן את עירובו הוא שאין מפסיד בכך שבתת עירו, וכן משמע בסמוך, דקאמר גבי לא אמרו מערבין בפת אלא להקל וכו', ופריך האי להקל להחמיר הוא, משמע דאין חילוק ביניהם ושויין בקולותיהן, ומשמע דפ' דברי התו' שם כבית מאיר ועל זה כתב ד"ל דא"צ שיהי' בהש"מ וגם במערב ברגליו יש דין עיר שלן בה [ומש"כ שהוא כמו נותן את עירובו הוא שאין מפסיד בכך שבתת עירו, ר"ל ע"י שליח וכי הא דמתני' מ"ט ב' לא אמרו מערבין פת אלא להקל על העשיר שלא יצא

כד"א, לא עצם הלינה עושה את העיר כד"א אלא השביתה ע"י הלינה היא שעושה את העיר לד"א, אבל אם לא קנה שם שביתה אף שילון שם לא תהא כד"א, ובכגון לר"מ מ"ה א' דמי שישב בדרך ועמד וראה הרי הוא בתוך תחום העיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס להיות כאנשי העיר לילך בכל העיר, ואף אם כלתה מדתו באמצע העיר והוא לן בעיר, מפני שבהש"מ לא קנה שביתה בעיר דלא ידע שהעיר בתחומו. ודייק כן מדברי רש"י כאן, דאם רק הלינה היא זו שקובעת ה' רש"י צ"ל "דכיון דלא לן בתוכה לא הויה ליה כד"א". ומ"מ אם באנו לפרש, דמשמע ל' לר"פ דהגמ' איירי נמי בנותן עירובו כדי לילך לעיר האחרת בלילה וללון שם ואפ"ה אינה כד"א, צ"ל דהוא מפני שלא ה' בהש"מ בתחום אותה העיר ולפיכך אין לו שם שביתה דעיר שלן וכמו שהוכחנו בסק"ג מהא דתנן נ"ב ב' בהחשיך והוא חוץ לתחום אמה אחת דלא יכנס, אבל אין לומר דהא דלא מהני מה שלן בה הוא מפני שלא ה' באותה העיר בהש"מ, דהרי ר"פ ס"ל דאף אם לא ה' בעיר עצמה בהש"מ שפיר יש לו שביתה דעיר שלן בה וכמו שנתבאר לעיל.

ג. כהא דתנן נ"ב ב' מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ואף שרוצה ללון בעיר במתני' נ"ב ב' תנן מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, ויש לשאול דכיון דמסתמא איירי במי שרוצה ללון ולקבוע שביתתו באותה העיר ולא בדרך, מדוע לא יוכל להכנס וליילך בכל העיר מדין עיר שלן בה, והרי אחד מאנשי אותה העיר לכא' רשאי לילך לערב ברגליו עד תוך ד"א חוץ לתחום העיר, ויהי' רשאי אח"כ לחזור לביתו מדין עיר לן בה, שהרי תחום עירו מובלע בתוך ד"א שקנה בהם שביתה דהמערב ברגליו יש לו ד"א, וא"כ גם בנידון דידן כיון שרוצה ללון ולקבוע שביתתו באותה העיר הרי הוא כאנשי העיר. ובשלמא לדעת החזו"א דעיר שלן בה עולה מיהא ד"א למידת האלפיים (יעו"י) בזה בזה (סק"ד), א"כ כל שמערב חוץ לתחום העיר אין לו קולא דעיר שלן בה, אבל למה שאנו נטינו בזה

מהחזו"א קשה דלמה לא יכנס [ושוב הערני הר"נ לובצקי שליט"א דלמאי דס"ל לחזו"א דהנותן עירובו שיש לו ד"א אין ריבוען לריבוע עולם דוקא אלא יכול לברור אלכסונו לכל מקום שירצה והלכך יכול להתרחק מעירו לעולם אלפיים ואלכסונו ויברור ד"א של שביתתו שיהיו אלכסונו לצד העיר ותחומו נגרר אחר ד"א שבייר (ויעו"י) לקמן סק"ה ד"ה ונפ"מ), ג"כ קשה הרי יכול לברור לו את האלכסון לכיוון העיר].

ושמעת ליישב דאה"נ באמת יש לו דין עיר שלן בה ורשאי להלך את כל העיר, והא דתנן לא יכנס ר"ל להיות כאנשי העיר דיש להם גם את תחום העיר, ולאפוקי שאם ה' בהש"מ בתוך תחום העיר הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפיים לכל רוח כאנשי העיר. מיהו מסתימת הטור סי' ת"ה ושאר פוסקים, משמע דבנידון דידן אין לו קולא דעיר שלן בה.

ואפשר דלענין דין עיר שלן בה בעינן שביתה אלימתא, וכדוגמא לדבר דאף שבעלמא סגי במקום פיתא מ"מ לענין שביתה דעיר שלן בה מבואר בחזו"א [סי' ק"ט סקט"ז (ד"ה מ"ב) ולקמן שם (ד"ה נ"א ב')] דבעינן שיהי' גם מקום פיתא וגם מקום לינה, והנה דעת המ"ב להחמיר דלשביתה של עיר שלן בה בעינן שיהי' גם בהש"מ בעירו [וסברא זו הזכיר גם החזו"א סי' ק"ט סקט"ז ד"ה נ"א ב'], ואף שאנו העלנו בסק"ב מדברי הראשונים דא"צ שיהי' בהש"מ בעירו מ"מ י"ל דצריך שיהי' מיהא בתחום עירו.

ולאמור כדי שיהי' לו שביתה דעיר שלן בה, אם מערב ברגליו שצריך שיהי' שם בהש"מ הוא יכול לערב רק עד סוף תחום העיר, אבל במערב בפת הוא יכול לערב עד תוך אלפיים וד"א (ועו"י אין להקשות הא דלא אמרו לערב בפת אלא להקל שיכול לשלוח ועו"י). והא דבהא דאיתא בגמ' נ"א ב' דיצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי, פי' רש"י בלשון השני, שהוא חוץ לתחום בתוך ארבע אמות קאמר [והגמ' נקטה באופן הרחוק ביותר שיכול לערב], הנה שא"ר לא פירשו

החזו"א דעיר שלן בה עולה לו מיהא ארבע אמות ולא כמשהו בעלמא, אפשר דס"ל כן, אלא שבדבריהם מבואר להדיא דהתו' פי' דהא דאמרינן בגמ' שם "ויצא עשיר חוץ לתחום" אין הכוונה למשהו חוץ לתחום כמש"כ החזו"א אלא התו' פי' דהכוונה היא לסוף התחום כמו שפרש"י שם בפירוש קמא ואפ"ה מבואר בתו' שם דאינו יכול להלך בכל העיר ואף שלן בה, לפיכך כתבו התורא"ש והגהות הסמ"ק דהתו' שם לית לי' כלל קולא דעיר שלן.

מיהא בהגהות הסמ"ק (סי' רפ"ב סקט"ו) כתב, וז"ל כגון המניח עירובו בסוף אלפים אמה מעירו שהוא לן בה וכשהוא חוזר ממקום עירובו לעירו שהוא לן בה הוא מודד ובא אע"ג דכלתה מדתו בחצי העיר או בתחלת העיר שהוא לן בה רק שתכנס המדה אמה אחת בתוך העיר בתחלתה מ"מ מהלך את כולה עכ"ל, וסתם מודד הוא במודד את האלפיים שיש לו חוץ לד"א של מניח עירובו, ואפ"ה כתב הג' הסמ"ק דסגי בשתכנס המדה אמה אחת בתוך העיר. ועוד, דלקמן שם כתב וז"ל וסוף אלפיים אמה דנקיט [בהא דדף ל"ח ב' דמנח לה בסוף אלפיים] לאו דוקא אלא אלפיים חסר אמה אחת כדי שתכלה מדתו קצת בתוך העיר אי נמי דוקא קאמר בסוף אלפים ומכל מקום כיון דהנותן עירובו יש לו ארבע אמות אם כן נכנסת מדתו בתוך העיר ארבע אמות עכ"ל, וממש"כ בפי' קמא מבואר דס"ל דסגי בשתכלה מדתו קצת בתוך העיר, אלא שהי' אפשר לדחות וכמו שהעירוני דפי' קמא כתב רק אליבא דרמי בר חמא נ"ב א' דס"ל דהנותן את עירובו אין לו ד"א, מיהו בהגהות מיימוניות דפוס קושטא (פרק כ"ז ה"ז) העתיק מהגהות הסמ"ק רק את פי' קמא. וכבר כתב בא"ר (סי' ת"ח סקט"ז), דמשמע להדיא בהגהות מיימוניות דפוס קושטא דהיכא דכלתה מדת האלפים אפילו אמה אחת בתוך העיר מהלך את כולה (ולפ"ז נראה דביאור דברי ר"פ בהגות הסמ"ק, דכיון דר"פ ס"ל דכל שכלתה מדתו קצת בתוך העיר יכול להלך בכל העיר, פירש דהא דאמרינן בגמ' דמנח לה בסוף אלפיים ר"ל חוץ מהד"א של הנותן את עירובו, והא דאמרינן בסוף אלפיים הוא

כן אלא כלשון הראשון שברש"י שם שהאי חוץ לתחום לאו דוקא אלא ר"ל בסוף התחום. ואפשר דרש"י לשיטתו בהא דנתגלגל חוץ לתחום תוך ד"א ל"ה א' דפירש שם רש"י דעדיין חשיב שהוא בתחום ביתו דכיון דהנותן את עירובו הואיל ונתכוין לקנות שם שביתה יש לו ארבע אמות והואיל והנהו ארבע אמות מיבלען בתחומא הו' להו כתחומא, אבל שא"ר פירשו שם באופן אחר יעוי' במה שכתבנו בסק"ה, ומתני' דהחשיך חוץ לתחום אמה אחת לא יכנס יפרש רש"י ללשון השני כראב"ד שכתבנו בסק"ו דאירי בבירר לו ד"א לצד אחר, אי נמי כמו שכתבנו לעיל דהא דתנן לא יכנס ר"ל להיות כאנשי העיר דיש להם גם את תחום העיר.

ובן אין להקשות אמאי מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס הלא יכול לישון בתוך הד"א והם יהיו כעיר שלן בה ואז יהי' לו מותר להכנס, די"ל דמתני' קמ"ל את עיקר הדבר דלא יכנס והיינו אם לא שישן דוקא בתוך ד"א אלו, אבל בלא"ה נראה דבשביתה דד"א שהוא כעין שביתה בעל כרחו, אין כלל דין עיר שלן בה.

ד. במש"כ מרן החזו"א ז"ל דעיר שלן בה עולה לו מיהא ד' אמות

החזו"א (סי' ק"ט סקט"ז) כתב דהא דמבואר בתו' נ"א ב' דהיוצא לערב ברגליו אע"ג דדעתו וסופו ללון בעירו מ"מ אין לו כל עירו אלא רק אלפיים ממקום עירובו, הוא משום דעיר שלן בה עולה לו מיהא ארבע אמות, והתו' קאי על הגמ' שם "ויצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי", ופי' התו' שהשביתה היא משהו חוץ לתחום ולפיכך אף שהוא מונה אלפיים אמה ועוד ד"א ממקום שביתתו מ"מ לא יהי' ד"א בעיר ומשו"ה לא מהני מה שהוא לן בעיר.

והנה לעיל סק"ב הבאנו מדברי התורא"ש והגהות הסמ"ק, דכתבו דדברי התו' שם הם בשם ר"י, ור"י לית לי' כלל קולא דעיר שלן ולא ס"ל כמהר"י. וזה דלא כמו שפירש מרן החזו"א ז"ל דברי התו' שם, ומ"מ לענין עיקר דינו של

ריבוע עיר ב' אף שאינם מתחברים לעיר אחת (ויעז' במה שהארכנו בזה בס' ג') מ"מ השוּבֵת בחלק עיר א' הנכנס לתוך ריבוע עיר ב' קונה שבייתה בשתי הערים (ובס' פ' שם נקט החזו"א שאף כל הנמצאים בעיר א' קונים שבייתה בשתי הערים, מיהו בס' ק"י שם חזר מזה וס"ל דרק השוּבֵת בחלק עיר א' הנכנס לתוך ריבוע עיר ב' קונה שבייתה בשתי הערים, ושמעתי להוכיח כן מהא דאיתא ס' ב' דהנותן את עירובו חוץ לעיבורה של עיר אפילו אמה אחת משתכר אותה אמה ומפסיד את כל העיר כולה, ואם איתא שאף כל הנמצאים בעיר א' קונים שבייתה בשתי הערים הלא כיון שהנותן את עירובו יש לו ד"א והם נכנסים לתוך עיבור העיר מדוע מפסיד את שבייתה העיר).]

ועוד יש להביא ראי' דעיר שלן בה אינה עולה ד"א בחשבון האלפיים אלא כל שכלתה מדתו קצת בתוך העיר יכול להלך בכל העיר, מהא דתנן ל"ה א' נתגלגל חוץ לתחום מבעו"י אינו עירוב, והנה לראשונים הסוברים קולא דעיר שלן בה, בכל מקום דאמרינן "חוץ לתחום" אינו מתפרש מתחום רגליו אלא הוא מתפרש חוץ לתחום העיר כלומר אלפיים אמה מסוף העיר, ועל זה אמרינן בגמ' דאם נתגלגל עד ד"א עירובו עירוב, כלומר דאם נתגלגל אלפיים ושלש אמות עירובו ערוב, וכתב בתו' דהטעם בזה הוא מפני שאם הי' קונה שבייתה במקום שנתגלגל לא הי' עומד מחוץ לתחום, וא"כ על כרחך עיר שלן בה אינה עולה ד"א בחשבון האלפיים אלא כל שכלתה מדת האלפיים קצת בתוך העיר יכול להלך בכל העיר, והכא כיון דהנותן את עירובו יש לו ד"א אף אם הי' קונה שבייתה במקום שנתגלגל שהוא אלפיים ושלש אמות מעירו הי' כלה מדת האלפיים אמה אחת בתוך עירו ורשאי להלך מביתו לשם ומשם לביתו. ולדעת החזו"א צריך לדחוק דהכא הא דקתני חוץ לתחום הכוונה היא לתחום מרגליו ודלא כמו שהוא מתפרש בכל מקום לראשונים הסוברים קולא דעיר שלן בה דחוץ לתחום הוא חוץ לאלפיים מעירו, וכאמור גם ברש"י מבואר לא כן. ועוד, אף אם נפרש מרגליו, הלא יש לו ד"א סביב רגליו ומשם מודדים את התחום, וא"כ

לאו דוקא ממש בסוף האלפיים אלא קצת פחות, ואח"כ פירש דאפשר דהא דאמרינן בסוף אלפיים הוא ממש בסוף האלפיים ושם מניח את הפת והוא כדי שתייה' נכנסת מדתו בתוך העיר משום תוספת הד"א של הנותן את עירובו, והוסיף שכן משמע גם מסתימת דברי הלבוש. ויש להוסיף שכן מבואר גם ממה שרש"י נ"א ב' פירש בהא דיצא עשיר לערב ברגליו חוץ לתחום דהוא בד' אמות חוץ לתחום, דאם איתא דעיר שלן בה הוא לא רק משהו בעלמא, יקשה מאד קושיית התו' שם.

והטעם דעיר שלן בה אינה עולה ד"א בחשבון האלפיים אלא כל שכלתה מדתו קצת בתוך העיר יכול להלך בכל העיר, נראה דהנה סברת קולא דעיר שלן בה הוא כמש"כ החזו"א דכל שקבע פתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו של אדם ולא תיקנו חכמים אלא להפסידו תחום ביתו אבל לא הפסידוהו עירו אע"ג ששבייתו במקום עירובו, וא"כ כמו בהא דמ"ד ב' במי שיצא חוץ לתחום ברשות כגון חכמה הבאה לילד שנתנו לה חכמים מהמקום שהגיע אליו אלפים אמה לכל רוח, כלומר נתנו לה חכמים שם שבייתה חדשה, ואם היו אותם האלפיים של השבייתה החדשה מובלעים אפי' במקצת בתחום עירה אמרינן כיון על על, הכא נמי כל שכלתה מדתו קצת בתוך העיר יכול להלך בכל העיר, ואף דבהא דיוצא ברשות כל שכלתה קצת מידת האלפיים בעיר אמרינן כיון דעל על ויכול לא רק להלך בכל העיר אלא גם יש לו אלפיים כאנשי העיר, התם הוא כיון שחזרה לשבייתת עירה תו בטלה השבייתה השני', אבל הכא כיון שיש לו גם שבייתת עירובו לא הקלו חכמים שלא תפסיד שבייתת עירובו כי אם שבייתת עירו אבל תחום עירו הוא מפסיד וכמש"כ החזו"א. והא דכתבו הראשונים דעיר שלן בה היא כד"א, הכוונה בזה היא דמשנכנס לעיר הוא יכול לילך בכל העיר דכיון ששבת בעיר כל העיר חשובה כמקום אחד.

[ובעיקר] מה שכתבנו דדין עיר שלן בה הוא משום שיש לו שבייתה בשני מקומות, גדולה מזו כתב החזו"א (סי' פ' על דף נ"ה א' ד"ה שם שני ובס' ק"י סקט"ז) דעיר א' הנכנסת לתוך

ואף שכלתה מדתו בחצי העיר, א"כ מדוע אין משלימין את מדידת האלפיים גם חוצה לה, אלא ודאי הא דבעיר שלן בה מהלך את כולה הוא מפני שיש לו גם את שביתת העיר בנוסף לשביתת הפת ולפיכך כל שכלתה מידת תחום הפת במקצת בתוך העיר יכול להלך את כל העיר דאמרינן כיון דעל על וכמו שנתבאר לעיל, ולגבי דין מדידת תחומין הא דעיר שלן בה נמדדת כד"א (ואף לרב אידי וכמבואר בתו') זהו רק כשכלתה מדתו בסוף העיר היכא דהיא מכולעת כולה באלפיים, ואז באמת גם משלימין את מדידת האלפיים חוצה לה.

ה. בהא דנתגלגל העירב חוץ לתחום

במתני' ל"ה א' איתא דנתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב, ואמרינן בגמ' דאמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לארבע אמות, אבל לתוך ד' אמות הנותן עירובו יש לו ד' אמות. והנה מקום השביתה הוא ודאי היכן שהניח את העירוב, שהרי במקום שאליו נתגלגל העירוב לא נתכוון לקנות שביתה. ויש לשאול, דמ"ט אם נתגלגל חוץ לתחום יותר מד"א אינו עירוב, הלא הפת עדיין בתוך תחום השביתה של עירובו וא"כ יכול להביא עירובו למקום שביתתו, ואין לומר דהוא משום איסור הוצאה, דהרי מבואר בגמ' דאם הניח עירובו תוך התחום ה' אמות ונתגלגל חוץ לד"א ועדיין העירוב בתוך התחום שפיר קני עירוב וא"כ על כרחך איירי הכא שהוא בכרמלית אי נמי בפחות פחות מד"א ברה"ר (וכמש"כ בחזו"א סי' ק"ט על הגמ' כאן). ובתו' מבואר (וכן הוא להדיא בתורא"ש ובריטב"א) דלרבנן דרבי הוא מפני שכעת העירוב הוא חוץ לתחום ביתו ואינו יכול להגיע לעירוב, ורק אם נתגלגל בתוך ד"א, כיון שבמקום שמתכוון לקנות עירוב נתנו חכמים ד"א [וזה אף עוד קודם שחל העירוב] הואיל והנהו ארבע אמות מיבלען בתחומא הוו להו כתחומא וכמש"כ רש"י (ויעו') במה שכתבנו בזה לקמן ד"ה הא דבנתגלגל. אלא שנתקשו התו' והריטב"א, לרבי דס"ל דלא גזרו על שבות בהש"מ, כיון שאיסור תחומין הוא רק מדרבנן הרי יכול להגיע לעירוב. ותו' התו' כיון

נתגלגל תוך ד"א חוץ לתחום רגליו הוא ככג' נתגלגל אלפיים ושבע אמות ממקום עמידתו, והרי ככה"ג אם ה' קונה שביתה במקום שנתגלגל ה' עומד עתה חוץ לתחום, וא"כ נצטרך לומר דמתני' איירי בעומד בסוף העיר, ונתגלגל העירוב מחוץ לתחום העיר, ובשלמא לראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה כך הוא תמיד הדין למי שמניח עירובו בסוף התחום דצריך לצאת מביתו לישב בסוף העיר וכמש"כ החזו"א (סי' ק"ט סקט"ז), אבל לראשונים דס"ל קולא דעיר שלן בה הלא יכול להשאר בביתו.

וברש"י שם פי' דהא דתנן נתגלגל חוץ לתחום הוא נתגלגל אלפיים אמה מביתו שהוא לן שם וכ"ה בתורא"ש, ונראה דאין כוונתם דוקא לביתו אלא ר"ל מקום ביתו כלומר עירו, ואת"ל דכוונתם לביתו ממש, מ"מ מבואר מזה דלא כמרן החזו"א אלא כהג' הסמ"ק והלבוש והא"ר, שהרי בגמ' אמרינן דכל שנתגלגל תוך ד"א עירובו עירוב ולדעת החזו"א צ"ל דאיירי דוקא בשעומד בסמוך לכותל הבית (ויעו' חזו"א סי' ק"ט ריש סקט"ז), ולדידן זהו מה שהוסיף רש"י "מביתו שהוא לן שם" והיינו דכיון שהוא לן בביתו כל שכלה מידת האלפיים אפי' משהו בתוך ביתו הרי רשאי לילך מכל מקום בביתו למקום שנתגלגל ומהמקום שנתגלגל לשם.

במה שנקט מרן החזו"א ז"ל דעיר שלן בה עולה מיהא ד"א בחשבון האלפיים, נראה הטעם דס"ל דהא דבעיר שלן בה יכול להלך את כולה אין זה מפני שיש לו שתי שביתות, את השביתה של הפת וגם את השביתה של עיר שלן בה, אלא ס"ל דיש לו רק את שביתת הפת והא דבעיר שלן בה יכול להלך את כולה הוא רק דין במדידת התחום של שביתת פת העירוב, דעיר שלן בה אף שהיא ארוכה הרבה היא נמדדת רק כד"א ואף שכלתה מדתו בחצי העיר. מיהו קשה, דאם איתא דהא דבעיר שלן בה יכול להלך את כולה הוא רק דין במדידת התחום של שביתת פת העירוב, דעיר שלן בה אף שהיא ארוכה הרבה היא נמדדת רק כד"א

הרמב"ם שיש לו ב' אמות לכל צד ולא ד"א, וזהו כשיטת הריטב"א הרשב"א והר"ן, וכן משמעות דברי הגמ' דאם כוונת רבא הוא על שיעור הגלגול שחוץ לתחום הול"ל "לא שנו אלא שנתגלגל יותר מד"א", ומהא דאמר חוץ לד"א משמע דקאי על ד"א של הנותן את עירובו [דלשון "חוץ" מורה על יציאה מתחום], והיינו כל שנתגלגל חוץ לד"א של הנותן את עירובו והוא חוץ לתחום אינו עירוב. והעירוני דלשיטת הרמב"ם, הא דאמר רבא "לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד"א" מוכרח דקאי על ד"א של הנותן את עירובו, שהרי הרמב"ם ס"ל דהנותן את עירובו יש לו ב' אמות לכל צד, וקשה דא"כ למה רבא הזכיר ד"א, ועל כרחך צ"ל וכמש"כ המ"מ דכוונת רבא שהעירוב יצא חוץ למקום ד"א על ד"א [ב' אמות לכל צד] שיש לנותן את עירובו. ולאמור מיושב, מה שתמה החזו"א (סוסי' פ' ד"ה רמב"ם) בדברי המ"מ.

אמנם הרמב"ם כתב, וז"ל כל המניח עירובו במקום יש לו במקום עירובו ארבע אמות, לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל העירוב ויצא חוץ לתחום בתוך שתי אמות הרי זה עירוב וכאילו לא יצא ממקומו, ואם יצא חוץ לשתי אמות (וכשיטתו שהנותן את עירובו יש לו ב' אמות לכל צד) אינו עירוב שהרי נעשה חוץ לתחום והמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו עכ"ל, ומזה שהרמב"ם האריך ותלה דין נתגלגל בדין מי שמניח שם עירוב, פירש החזו"א (סי' פ' ד"ה רמב"ם) דהרמב"ם ס"ל כתו' דהטעם שאינו עירוב הוא מפני שאם ה' קונה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום עירוב ולא ה' יכול להגיע אליו, ולפיכך תמה שם החזו"א על המ"מ. ומש"כ הרמב"ם "מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו" פ"י החזו"א (שם לעיל ד"ה מ"ב) דר"ל שאם שביתתו תיחי' שם במקום הערוב נמצא שהוא מחוץ לתחום הערוב ולא יוכל להגיע לשם, ודלא כמ"מ שמדבריו שהבאנו לעיל נראה דפ"י שמש"כ הרמב"ם "מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו" הוא

דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום זה ואין לו אלא ד"א הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום. והדברים צ"ב, הלא הוא אינו רוצה לקנות שביתה במקום שאליו נתגלגל העירוב כי אם במקום שהניח את העירוב, ומה בכך שאם ה' קונה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום. והריטב"א כתב ליישב באופן אחר, דאפילו תימא דמצי לאתויי, מ"מ כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת שם בהיתר גמור אינו קונה לו עירוב (ויעו' ביאור הדברים בבית מאיר סי' שס"ה ס"ח), וכן מבואר גם ברשב"א ובחי' הר"ן.

ונפ"מ למש"כ החזו"א (סי' ק"י סקכ"ד ד"ה הנותן) דהנותן עירובו שיש לו ד"א, אין ריבוען לריבוע עולם דוקא אלא יכול לברור אלכסונו לכל מקום שירצה, והלכך יכול להתרחק מעירו לעולם אלפיים ואלכסונו, ויברור ד"א של שביתתו שיהיו אלכסונו לצד העיר ותחומו נגרר אחר ד"א שבירר ובאלכסונו הוא ג"כ אלכסון של תחומו ויהי' לינתו בעירו תוך תחום עירובו עכ"ל. דלאמור לעיל, מש"כ החזו"א שיכול להניח את עירובו אלפיים ושמונה מאות אמה מסוף עירו, הוא רק כשיטת התו' שכיון שלאחר שיחול העירוב מצי מטי לעירובו חל העירוב, אבל לרשב"א לריטב"א ולר"ן כיון שהערוב הוא חוץ לתחום ביתו אינו חל העירוב.

ועוד נפ"מ בהניח ד"א לפני סוף התחום והתגלגל ה' אמות, דלתו' הוי עירוב כיון שאם ה' קונה שביתה במקום שנתגלגל העירוב לא ה' עומד חוץ לתחום מהעירוב דהרי אם ה' קונה שביתה במקום שעליו נתגלגל העירוב ה' לו שם ד"א ומהם מודד את האלפיים, אבל לריטב"א אינו עירוב כיון שכעת העירוב חוץ לתחום ביתו ואינו יכול להגיע אליו מביתו בהיתר גמור. ובהמ"מ (פ"ו סוף הל' י"א) כתב בדעת הרמב"ם דבכה"ג לא הוי עירוב (מה שהזכיר שם המ"מ ב' אמות הוא לשיטת

הוא כל הד"א של הנותן את עירובו, ובאמת א"צ שיוכל להגיע לפת, אלא כל שיוכל להגיע למקום שרוצה לקבוע בו את השביתה והפת מונחת במקום זה, הרי זה המקום מוכשר לקבל בו השביתה, והוי עירוב (ולא דמי להא דשו"ע סי' ת"ט ס"ב דאף שהפת במקום השביתה מ"מ אסור דשאני התם דגם בהש"מ וגם אחרי בהש"מ יהי' אסור לו לאכול מהעירוב, וגם אין בזה משום סעודה שאינה ראוי' מבעו"י שהרי ממ"ז בכל רגע ורגע מותר לו לאכול העירוב דאם עכשיו יום ודאי מותר דאין איסור תחומין ואם הוא לילה הלא קנה שם שביתה והפת היא במקום שביתתו).

במ"ב (סי' ת"ט סק"ב) כתב דהטעם דאם נתגלגל העירוב מחוץ לתחום ד"א דאינו עירוב הוא מפני שצריך שיהיה מונח במקום שיהיה ביכולתו להגיע אליו ביה"ש וכיון שהוא חוץ לתחום ממקום שהוא עומד ביה"ש ולא יוכל להגיע אליו לא הוי עירוב עכ"ל [ויעוי' גם במ"ב לעיל סי' ת"ח סק"ל], וצ"ע דא"כ למה כתב שם לעיל (סקי"ט) דאם הניחו באמצע התחום ונתגלגל בתוך ד"א שמחוץ לתחום הוי עירוב, הלא כעת העירוב מחוץ לתחום ממקום שהוא עומד ביה"ש ולא יוכל להגיע אליו, והד"א של הנותן את עירובו כלות בתוך התחום שהרי הניחו באמצע התחום (ובגמ' ובשו"ע שם מבואר דהא דנתגלגל מחוץ לתחום בתוך ד"א הוי עירוב הוא משום ד"א של הנותן את עירובו ולא משום ד"א של היוצא מחוץ לתחום). ושמא ס"ל דהד"א של הנותן עירובו הוא לא במקום שקונה שם שביתה אלא הוא במקום שבפועל נמצאת הפת, והוא תימה, וצ"ע ג.

ו. **אם אפשר לקנות שביתה ע"י הבלעת תחומין ובחזו"א** (סי' ק"ט סק"ו) כתב להוכיח, מהא דתנן ג"ב ב' בהחשיך והוא חוץ לתחום אמה אחת דלא יכנס, ואע"ג דיש לו ד"א במקומו ויכול ליכנס תוך התחום, דכל שאם יחול העירוב הוא יהי' חוץ לתחום העירוב אין העירוב חל, ואף אם הוא רחוק פחות מד"א מסוף תחום העירוב או שהוא בתוך מקום המוקף מחיצות עד לתחום, כך שאם נחשבהו כיצא מחוץ לתחום הרי הוא עדיין

קודם חלות העירוב דאינו יכול להגיע מביתו לעירוב כיון הוא מחוץ לתחום ביתו.

מיהו כבר כתבנו לעיל דדברי המ"מ מוכרחים ממש"כ הרמב"ם שהנותן את עירובו יש לו ב' אמות לכל צד ואילו רבא הזכיר ד"א, וכמבואר בהמ"מ, וצ"ע מדוע מרן החזו"א ז"ל התעלם מדברים אלו של המ"מ. ועוד, דכדברי המ"מ מפורש בפה"מ לרמב"ם, שנתגלגל ב' אמות הוא לא שנתגלגל מחוץ לתחום ב' אמות, אלא שנתגלגל ב' אמות ממקומו שהונח שם באופן שגם יהי' מחוץ לתחום. וכתב שם הרמב"ם דהטעם שאינו עירוב הוא מפני שאז יהי' אסור לו להחזירו, ואם הרמב"ם הי' סובר כתו' איך כתב שאסור לו להחזירו הלא לדעת תו' באמת מותר לו להחזירו דהוא רק שבות ועל שבות לא גזרו בהש"מ והטעם שאינו עירוב הוא כיון דאם קנה שביתה במקום שנתגלגל העירוב היה עומד עתה חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות הילכך תקנו רבנן שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך התחום.

הא דבנתגלגל חוץ לתחום והוא עדיין בתוך ד"א של עירובו, הוי עירוב ואף שכעת הוא מחוץ לתחום ביתו, לעיל כתבנו דברש"י (ד"ה הנותן את עירובו) מבואר דכיון שבמקום שמתכוון לקנות עירוב נתנו חכמים ד"א [וזה אף עוד קודם שחל העירוב] הואיל והנהו ארבע אמות מיבלען בתחומא הוו להו כתחומא ולפיכך הוא עדיין יכול להגיע לפת, ומשמע בבה"ל סי' ת"ט ס"ה (ממש"כ שם "ומשום דעירובו קונה לו ד"א במקום שהוא מונח ולכן בנתגלגל בסוף הד"א ל"ח עדיין יצא חוץ לתחום") שכן נקט גם בדעת המ"מ. מיהו הרשב"א בעבה"ק כתב דהוא מפני שהנותן עירובו יש לו ארבע אמות לפיכך עדיין הפת במקומו, וכן מבואר ברמב"ם ובריטב"א. והדברים צ"ב הלא סו"ס כעת הפת מחוץ לתחום ביתו ואין יכול להגיע פת, והרי בנתגלגל מחוץ לד"א לדעת הרשב"א הרמב"ם והריטב"א הוא אינו עירוב מפני שהוא מחוץ לתחום ביתו ואינו יכול להגיע לפת וכמו שנתבאר לעיל. ונראה דביאור הדברים, דהנה מקום השביתה

יכול לילך [מדין הבלעת תחומין] למקום הפת, כיון שסו"ס הוא מחוץ לתחום הערוב.

ובמעט הרבר נראה, דהנה הא דאין הערוב חל היכא דהוא מחוץ לתחום הערוב, הוא כמש"כ ברש"י ס' א' (ד"ה ואסור לעירובו) דהוא מפני שהיכא דקידש עליו היום הוא אינו יכול להלך וליטלו, וכן מפורש בגמ' ס' ב' דהוא מפני "ולא מטי לעירובו", כלומר הוא אינו יכול לקנות שביתה במקום שאין הוא יכול להגיע ולשבות שם, וכיון שהוא מחוץ לתחום שביתה אפי' אמה אחת הרי אין הוא יכול להגיע לשם, אלא מאי אית לך למימר שיקנה שם שביתה ואז יהי' דינו כיוצא מחוץ לתחום ויתנו לו חכמים ד"א וע"י הבלעת תחומין יוכל להגיע לשם, לזה אמרין דר"א שנתנו חכמים א"נ הבלעת תחומין על ידיהם (והרי מצינו דלרבנן דר"א לאו בכל גוונא אמרין הבלעת תחומין) הוא רק בדיעבד למי שיצא מחוץ לתחום אבל לא כאמצעי לקנות לו על ידי זה תחום (וכן מצינו לגבי יצא מחוץ לתחום והוא בדיר וסתר דיכול להלך את כולו אפי' אם הדיר וסתר גדול מאלפיים אבל אם הקיפוהו נכרים בשבת יותר מאלפיים אינו הולך אלא אלפיים דבכה"ג שיש לו אלפיים לא הקלו חכמים וכמש"כ רש"י שם). ולפיכך בעיר שלן בה הוא יכול להניח את העירוב בסוף תחום העיר ואף שביתו באמצע העיר, דשביתה דעיר שלן בה יש לו ממילא מחמת המציאות שהוא באמת מקום שביתתו ולא תיקנו חכמים אלא להפסידו תחום ביתו אבל לא הפסידוהו עירו אע"ג ששביתתו במקום עירובו וכמש"כ החזו"א (סי' ק"ט ט"ז), וא"כ שפיר יכול להגיע למקום הפת. והערוני דלמאי דס"ל לחזו"א (והארכנו בזה בסק"ד) דעיר שלן בה הוא לא מדין שביתה נוספת אלא הוא דין במדידת התחום של שביתת פת הערוב, דעיר שלן בה אף שהיא ארוכה הרבה היא נמדדת רק כד"א, וכיון שאינו מדין שביתה נוספת הוא אינו יכול להניח את הפת כי אם בתוך אלפיים מהעיר ולא בתוך אלפיים וד"א מהעיר, ולפ"ז א"צ למה שכתבנו אלא הוא יכול להגיע לערוב בלי להזדקק כלל להבלעת תחומין, שהרי אף שביתו באמצע העיר מ"מ ביתו חשיב

בתחום הפת כיון שהעיר שלן בה נחשבת רק כד"א ומדת האלפיים נמדדת אחר הד"א של נותן את עירובו.

והביא שם החזו"א את מש"כ הראב"ד דאפשר לקנות שביתה ע"י הבלעת תחומין של מי שיצא מחוץ לתחום ומתני' דהחשיך חוץ לתחום אמה אחת לא יכנס איירי בבירר לו ד"א לצד אחר, ותמה החזו"א דמנ"ל לראב"ד דאפשר למקני שביתה בזמן שהוא חוץ לתחומו על סמך הבלעת תחומין. ולקמן שם בסק"ב נקט החזו"א להלכה דלא כראב"ד, וגם הביא את מש"כ המ"ב (סי' ת"ה בשעה"צ סק"ט) בפשיטות דא"א לקנות בכה"ג שביתה.

ז. במש"כ המ"ב דאף לראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה מ"מ כל שעירובו בתוך תחום העיר אף שהוא רחוק מביתו יותר מאלפיים הערוב חל

המ"ב (יעוי' באורך בכה"ל סי' ת"ח ד"ה רחוק) למד מדברי המג"א, דאף לראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה, מ"מ ללכת במקום עירובו מותר כל שעירובו בתוך תחום העיר ואף שהוא רחוק מביתו יותר מאלפיים, דלענין ללכת שם הרי הוא כמו קודם קניית העירוב אבל לאחר שבא לשם ומורדין לו משם אלפים לכל רוח גם הרוח של צד העיר לא עדיף משאר הרוחות ואסור לו לחזור לביתו כיון שהוא יותר מאלפיים מהערוב. וכתב הבה"ל, דהא דהערוב חל אם הוא בתוך תחום העיר ואף שהוא רחוק מביתו יותר מאלפיים, הוכיח המג"א ממש"כ הרמב"ם (פ"ו הי"א) דהא דהמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב הוא רק מפני שאינו יכול להגיע אל עירובו [כלומר קודם שחל הערוב הוא אינו יכול להגיע מביתו לערוב שהרי העירוב הוא מחוץ לתחום ביתו ולפיכך לא חל הערוב וכן סתמו הלבוש והמ"ב סוסי' ת"ח, וזהו כמו שנראה מדברי המ"מ שכן פ"י דברי הרמב"ם ולכן כתב בדעת הרמב"ם [ולשיטת הרמב"ם דהנותן את ערובו יש לו ב' אמות לכל צד] דאם הניח עירובו קרוב לסוף תחומו אמה אחת ונתגלגל אמה אחת

עירובו", פי' החזו"א (סי' פ' שם) דר"ל שאם שביתתו תיחי' שם במקום הערוב נמצא שהוא מחוץ לתחום הערוב ולא יוכל להגיע לשם, ודברי הרמב"ם שם הוא כשיטת התו' ל"ה א' (ד"ה נתגלגל), ודלא כמבואר בהמ"מ, מיהו כבר ביארנו בסק"ה שהעיקר הוא כדברי המ"מ].

והא"ר הביא מדברי הראב"ן, וז"ל אם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפיים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי אבד שביתת העיר ולעירובו לא מצי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עכ"ל, ומבואר שכל שיש מביתו לעירוב יותר מאלפיים אינו יכול לילך לעירובו ואף שהעירוב מונח בתוך תחום העיר, ודלא כמג"א. ובבה"ל כתב דמהראב"ן אין ראייה כל כך דאפשר דהוא מיירי שהיה ביתו בסוף העיר, כלומר ואז אם העירוב מונח יותר מאלפיים מביתו הוא מונח מחוץ לתחום העיר. ומלבד הדוחק הגדול בדברי הראב"ן, כנראה שלא היו לפני הבה"ל כי אם דברי הראב"ן שהביא בקיצור הא"ר, דבראב"ן (שבת סי' שפ"ה) מבואר להדיא דאיירי בבית שבאמצע העיר וז"ל ואם יש מביתו שלן שם בעיר עד עירובו יותר מאלפים אמה אחת לא יצא מביתו שהרי אבד שביתת העיר ולעירובו לא מצי אזיל שהרי הוא חוץ לתחום עירובו אמה אחת וכו' [ולא אמרן אלא אם אלפים שמודדין] לצד העיר כלין בחצי העיר וביתו כי לן בו בעבר חצי העיר אמה אחת, אבל אם כלין אלפים אמה יותר על חצי העיר שרוב העיר מובלע בתחום (העיר) [העירוב] אפילו ביתו מרוחק עד סוף העיר רובו ככולו והוי כאילו כל העיר מובלע בתחום עירובו והרי ביתו בתחום עירובו ומצי אזיל לעירוביה עכ"ל.

ויש להוסיף שכדברי הראב"ן כתב גם בשו"ת הרשב"א החדשות מכת"י סי' ל"ב, דכל שמניח את הערוב רחוק מביתו יותר מאלפיים אמה, אף שהערוב מונח בתוך העיר וגם לן בעיר, אין הערוב חל.

ולדינא לנוהגים כשו"ע שפסק כרמב"ם ועוד ראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה,

חוץ לתחום אינו עירוב, ויעוי' באורך במה שכתבנו בסק"ה]. וכיון דמבואר ברמב"ם דהערוב חל, על כרחק הוא מיהא לענין שיכול לילך לשם.

ועל מש"כ המ"ב דברמב"ם מבואר דהא דהמניח עירובו חוץ לתחום אינו עירוב הוא רק מפני שקודם שחל הערוב הוא אינו יכול להגיע מביתו לערוב דהעירוב הוא מחוץ לתחום ביתו [נועפ"ז כתב הבה"ל דאפי' הרמב"ם דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה מ"מ כל שהניח עירובו בתוך תחום העיר אף שהערוב רחוק מביתו יותר מאלפיים הערוב חל כיון שקודם חלות הערוב הוא יכול להגיע מביתו לערוב שהרי הוא מונח בתוך תחום העיר וכאמור לעיל], כתב החזו"א (סי' פ' ד"ה מ"ב וסי' ק"ט סקט"ז) להוכיח שאין הדבר כן, דהרי במתני' ס' א' איתא דאם הוא עומד במזרח לעירו בתוך תחום העיר והניח את הערוב מערב לעיר בתוך תחום העיר, אם הערוב רחוק ממנו אלפיים אינו עירוב, ואף שקודם חלות הערוב הוא יכול להגיע לערוב שהרי כיון שהוא בתוך תחום העיר הרי הוא כאנשי העיר, וא"כ על כרחק יש תנאי נוסף בחלות הערוב, דכל שאם יחול הערוב הוא יהי' מחוץ לתחום הערוב אין הערוב חל דהוא אינו יכול להגיע למקום השביתה [ויש להוסיף שכן מפורש להדיא ברש"י ס' א' וז"ל דכיון דקידש עליו היום רחוק מעירובו יותר מאלפים נמצא שאינו יכול להלך וליטלו שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפים לכל רוח עכ"ל וכן מבואר גם בגמ' שם "ולא מטי לעירובו"], (מיהו מהא דתנן נ"ב ב' מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, אין להקשות על הבה"ל, דדברי הבה"ל אמורים רק בשיש שם פת הקובעת את שביתתו שם, אבל בהא דמי שהחשיך חוץ לתחום ודאי אין שביתתו נקבעת שם אא"כ הוא מיהא בתחום העיר).

וא"כ ה"ה בנידון דידן אם הערוב רחוק מביתו יותר מאלפיים אף שהוא בתוך תחום העיר, כיון שאם יחול הערוב הוא יהי' מחוץ לתחום הערוב אין הערוב חל אא"כ נסבור קולא דעיר שלן בה. [ומש"כ הרמב"ם "מפני שאינו יכול להגיע אל

העירוב. ועוד דהריטב"א כתב (ודברי הריטב"א אלו היו לנגד עיני החזו"א וכמבואר בחזו"א שם) דאם לא נימא קולא דעיר שלן בה א"כ מי שלן בעיר גדולה שיש מביתו עד סוף העיר אלפים אמה לא יוכל לעולם לתת עירובו חוץ לעיר כי אם הוא חוץ לעיר לא יוכל לשוב לביתו ואם בביתו לא יוכל ללכת שם שהרי חוץ לתחום היא עכ"ל, ומש"כ הריטב"א דלא יוכל לשוב לביתו כוונתו במי שנתן העירוב סמוך לבהש"מ דלאחר שנתן שם העירוב לא יוכל לשוב לביתו, וכמבואר מהמשך דברי הריטב"א שרק אח"כ כתב "ואם בביתו וכו'" (מש"כ "ואם בביתו וכו'" כוונתו למערב ע"י שליח וכהא דמתני' מ"ט ב' לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שיוכל לשגר ע"י שליח), ומבואר דלראשונים דס"ל קולא דעיר שלן בה הוא יכול לשוב לביתו ואף שעדיין לא לן בה אלא רק דעתו ללון בעיר.

ולפיכך נראה דכוונת החזו"א במש"כ לילך למקום עירובו היא למקום שהעירוב נעשה כדי לילך אליו, שהוא מחוץ לתחום עירו, ד"ל דכדי שיהא עירו חשובה כעיר שלן בה צריך שכבר מתחילת הלילה יהי' מיהא בתחום העיר. ויעוי' במה שכתבנו בסק"ג להוכיח, דבבהש"מ ודאי צריך שיהי' מיהא בתחום העיר.

ז. העולה לדינא

א. המניח ערוב תחומין צריך להניחו במקום שלאחר שיקדש עליו היום ויקנה שם שביתה, הוא יוכל להגיע אליו. כלומר, צריך שבהש"מ הוא יהי' בתוך תחום עירובו. ולמאי דקי"ל (רמ"א סי' ת"ח ס"א ויעוי' חזו"א סי' ק"ט סקט"ז ד"ה מיהו וד"ה וגם) כראשונים דס"ל קולא דעיר שלן בה, הוא יכול להניח את העירוב בסוף תחום העיר ואף שביתו באמצע העיר, דכיון שלן בעיר כל העיר היא כד"א, ויעוי' בזה לקמן דין ה'. (כן הוכיח החזו"א ממתני' סי' א' וכן מבואר ברש"י ובגמ' שם וכמו שביארנו בסק"ז ודלא כמ"ב שכתב דאף לראשונים דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה מ"מ ללכת למקום עירובו מותר כל שעירובו בתוך תחום העיר ואף שהוא רחוק מביתו יותר מאלפיים, וכן להדיא בשו"ת הרשב"א ובראב"ן ומש"כ

נראה כדעת החזו"א ואף בשעת הדחק אי אפשר לסמוך על דברי הבה"ל, חדא דדברי הבה"ל מחודשים מאד והבה"ל גופי' הביא דהרבה אחרונים לא ס"ל כן, ויעוי' במה שכתבנו לעיל דעל עיקר מה שלמד הבה"ל מדברי הרמב"ם הוכיח החזו"א ממתני' סי' א' דאין הדבר כן, וגם כראשונים מבואר כדעת החזו"א דאם לא נסבור קולא דעיר שלן בה הוא צריך להניח את העירוב אלפיים מרגליו חוץ לתחום ואם הוא בעיר גדולה וביתו אינו בסוף העיר צריך לצאת מביתו ביה"ש ולישב בסוף העיר, ומה שדחה הבה"ל את הראי' שהביא הא"ר מהראב"ן הוא מפני שלא ראה כי אם קיצור דבריו שהביא הא"ר אבל בהמשך דברי הראב"ן מבואר להדיא דלא כהבה"ל. וכן מבואר להדיא בשו"ת הרשב"א, דלא ס"ל קולא דעיר שלן בה וכתב שם שאם הניח את העירוב רחוק מביתו יותר מאלפיים אין העירוב חל ואף שהוא מונח בתחום העיר.

ח. במה שנסתפק בחזו"א אי מותר לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור ללון בעירו

בחזו"א (סי' ק"ט סקט"ז) כתב, וז"ל ויש לעי' אי מותר לי' לילך בתחלת הלילה למקום עירובו ולחזור ללון בעירו דאפשר שלא הותר אלא למחר שכבר לן בעירו עכ"ל. והנה אם כוונת החזו"א במש"כ לילך למקום עירובו הוא למקום שהעירוב מונח שם, שהוא בסוף תחום העיר יותר מאלפיים מביתו שבאמצע העיר, ודן לאסור בזה מפני ששביתה דעיר שלן בה הוא רק לאחר שכבר לן בעיר, צ"ע דהרי החזו"א ס"ל דגם המערב ברגליו יכול לערב בסוף תחום העיר (וכמש"כ החזו"א שם ד"ה נ"א ב', דאמרינן שלא אמרו לערב בפת אלא להקל שיכול לשלוח אבל קולא שיכול לחזור לביתו לא אמרו, ולמאי דמסיק החזו"א לקמן [שם סוד"ה אח"כ] דהמערב ברגליו צריך להמתין עד שחשכה וחזור לעירו), וא"כ איך יוכל לחזור לעירו הלא עדיין לא לן בעירו. ועוד דאם איתא דשביתה דעיר שלן בה הוא רק לאחר שכבר לן בעיר, א"כ איך חל העירוב הלא בהש"מ הוא מחוץ לתחום

ד. לדין שביתה דעיר שלן בה, לא מהני אם יהי' שם רק בהש"מ (שעה"צ סי' ת"ח אות י"א ויעוי' במה שכתבנו בסק"ב), אלא צריך לקבוע שם את עיקר שביתתו בלינה (ובחזו"א משמע דבעינן שיהי' גם בלינה וגם בפיתה) (דבסי' ק"ט סקט"ז ד"ה מ"ב, כתב "ולדעת הטור כל שקבע פתו ולינתו בתוך העיר זהו עיקר דירתו של אדם" ולקמן שם ד"ה נ"א ב' כתב "אפשר למחשב כל העיר כד"א בשביל שעיקר דירתו בעיר בפתא ולינה").

ואם צריך שיהי' שם גם בהש"מ, המ"ב (בשעה"צ סי' ת"ח אות י"א) הביא בזה פלוגתא בין החיי אדם לב"מ דהב"מ כתב להחמיר בזה. ואנו העלנו בסק"ב כחיי אדם דסגי במה שלן שם בלילה וא"צ שיהי' בעירו בהש"מ, ואם הי' רואה הב"מ את דברי התורא"ש והגהות הסמ"ק הי' מסכים לדינא כחיי אדם וכמש"כ הב"מ שהוא היותר מחוור, וכן נראה גם דעת הגר"א והחזו"א. והוא לגבי להיות בעירו, אבל לגבי להיות מיהא בתחום עירו י"ל דכדי שיהא חשוב כעיר שלן בה צריך שכבר מתחילת הלילה יהי' מיהא בתחום העיר, ולפיכך י"ל שרק למחר מותר לצאת מחוץ לתחום עירו על סמך שביתה דעיר שלן בה (כן נסתפק בחזו"א סי' ק"ט סקט"ז סוד"ה וגם) וכפי שביארנו ספקו בסק"ח, ולענין מעשה מטו משמי' דהחזו"א (יעוי' בספר קרית אריאל עמ' קנ"א) דהקל לצאת מחוץ לתחום עירו על סמך הערוב ושביתה דעיר שלן בה [וכפי שנתבאר לעיל דין ג'] היכא דאכל סעודת שבת בעירו קודם הליכתו. ויעוי' במה שכתבנו בסק"ג להוכיח, דבבהש"מ ודאי צריך שיהי' מיהא בתחום העיר.

ה. בסק"ד העלנו כדעת הא"ר דכל שכלתה מידת האלפיים של עירובו [שהיא נמדדת אחרי ד' אמות שיש לנותן את עירובו] אפי' במקצת בתוך עירו יש לו קולא דעיר שלן בה ויעוי' במה שכתבנו שם בטעם הדבר, ולפיכך יכול להניח את עירובו בתוך אלפיים וד"א מסוף עירו, וכן הוא יכול להניח את הערוב באמצע עיר שגבולה מרוחק אלפיים מגבול עירו וכאמור לעיל דין ג'. מיהו דעת מרן החזו"א ז"ל דעיר שלן בה עולה ד"א בחשבון

המ"ב לדחות את הראי' מהראב"ן הוא מפני שלא ראה כי אם קיצור דברי הראב"ן המובא בא"ר וכמו שנתבאר בסק"ז).

ב. ולאמור לעיל דין א', כתב החזו"א (סי' ק"י סק"ד ד"ה הנותן) דכיון דהנותן עירובו שיש לו ד"א, אין ריבוען לריבוע עולם דוקא, אלא יכול לברור אלכסונו לכל מקום שירצה, הלכך יכול להתרחק מעירו לעולם אלפיים ואלכסונו, ויברור ד"א של שביתתו שיהיו אלכסונו לצד העיר ותחומו נגרר אחר ד"א שביירר ובאלכסונו הוא ג"כ אלכסונו של תחומו ויהי' לינתו בעירו תוך תחום עירובו עכ"ל. מיהו אנו העלנו בסק"ה דמש"כ החזו"א שיכול להניח את עירובו אלפיים ושמונה מאות אמה מסוף עירו, הוא רק לשיטת התו' שכיון שלאחר שיחול העירוב מצי מטי לעירובו חל העירוב, אבל לרשב"א לריטב"א לר"ן להמ"מ והרמב"ם יש תנאי נוסף בחלות הערוב והוא דבעינן שהערוב יהי' תוך תחום ביתו.

ג. אם מניח את הערוב בעיר, כל העיר היא כד"א ואף שאינה מוקפת במחיצות (מ"ב סי' ת"ח בשעה"צ אות י"ג, חזו"א סי' ק"י סק"ז ובמכתב שהובא בספר תשובות וכתבים). ולכן אם הוא לן בעירו הרי הוא יכול להניח את הערוב בעיר שגבולה מרוחק אלפיים מגבול עירו, ואף שמניח את הערוב באמצע העיר (ואף לרשב"א לריטב"א לר"ן להמ"מ והרמב"ם שהבאנו לעיל דין ב' סגי במה שיכול להגיע למקום שבו מונח הערוב וכמו שנתבאר בסק"ה) וכן אף שביתו באמצע עירו. [ובאופן יותר מדויק, בעינן שגבול עירו יהי' בסוף תחום גבול העיר שמניח בה את העירוב וכן גבול העיר שמניח בה את העירוב יהי' בסוף תחום עירו, ולפיכך פעמים שהוא גם ביותר מאלפיים כיון שנשכר את הזוויות, וכמובן לאחר שיוצא מהעיר שלן בה צריך לילך בתוך תחום העיר שהניח בה את הערוב]. ויכול להרחיק מעירו עד סוף תחום העיר שהניח בה את הערוב, ואח"כ יכול לחזור לעירו דרך תחום העיר שהניח בה את הערוב, ולאחר שנכנס לעירו יכול לילך בכולה, אבל את תחום עירו הפסיד.

סימן ג

אם פגישת ריבועי הערים מצרפת
לעיר אחת

יל"ע האם ענין ריבוע העיר הוא רק הלכה במדידת תחום העיר, דכשבא למדוד אלפיים מרבע תחילה את העיר ואח"כ מודד, או דאין זה רק דין באופן מדידת תחום העיר אלא באמת הוא חלק מהעיר דכך היא תמונת מקום שבינתו, וכמו לענין ד"א של היוצא מחוץ לתחום ושל המניח את עירובו שהוא מרובע.

והנה לענין נותן את עירובו בריבוע העיר שקבע את שבינתו במקום עירובו מחוץ לעיר ורק בתוך ריבוע העיר, פי' הרמב"ם בפה"מ בהא דתנן ס' א' הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום, דהכוונה היא לנותן את עירובו בריבוע העיר (וכדאיאת נ"ה א' תנו רבנן כיצד מעברין את הערים עגולה עושין לה זוויות) ולא הפסיד את שבינת עירו, וכן מבואר ברמב"ם בהל' עירובין (פ"ו ה"ה), כלומר דאין זה רק דין במדידת תחום העיר, אלא דריבוע העיר הוא חלק מהעיר, דכך היא תמונת מקום שבינתו, וכמו לענין ד"א של היוצא מחוץ לתחום ושל המניח את עירובו שהוא מרובע.

מיהו רש"י פי' דהא דתנן ס' א' דהנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום, הוא באחד מן הבתים העומדין בתוך שביעים אמה ושיריים. וכן פרש"י ל"ב ב' בהא דאמר רבא דבאילן העומד בתוך עיבורה של עיר אפילו למעלה מעשרה הרי זה עירוב דמתא כמאן דמליא דמיא, דכל בית שישנו בתוך שביעים אמה ושיריים לעיר קרי עיבורה של עיר, ואיירי באילן העומד בין אותו הבית לעיר. והנה בית העומד בתוך שביעים אמה ושיריים לעיר הוא ממש חלק מהעיר דבכה"ג הכל עיר אחת היא, והא דלפרש"י קרי לי' עיבורה של עיר צ"ל דהוא משום שאינו עיקר העיר. ומהא דפרש"י דהנותן עירובו בעיבורה של עיר לא הפסיד את העיר איירי רק בכה"ג ולא בכל ריבוע העיר שמחמת בית זה, מבואר דס"ל לרש"י דריבוע העיר הוא רק דין לעניין מדידת תחום העיר ולפיכך

האלפיים [וביארנו בסק"ד (ד"ה במה) דהוא מפני דס"ל דהא דבעיר שלן בה יכול להלך את כולה הוא רק דין במדידת התחום של שבינת פת הערוב, דעיר שלן בה אף שהיא ארוכה הרבה היא נמדת רק כד"א ואף שכלתה מדתו בחצי העיר], וא"כ צריך להניח את העירוב בתוך תחום העיר [נכיון דהאלפיים נמדדים לאחר ד"א של הנותן את עירובו נשאר ד"א לחשבון העיר], וכן אם מניח את הערוב בעיר, גבולה צריך להיות מרוחק פחות מאלף תשע מאות תשעים ושש אמות מגבול עירו.

ו, כבר כתבנו לעיל (יעו' דין ג') דבעיר שלן בה אין לו את תחום העיר [כיון שיש לו את תחום הערוב] ורק יכול להלך בכל העיר, ויל"ע אם יש לו את ריבוע העיר. והנה בסימן ג' (ד"ה מיהו רש"י) הוכחנו דרש"י ס"ל דריבוע העיר אין זה מתמונת העיר אלא הוא רק לעניין מדידת תחום העיר, ולפ"ז בעיר שלן בה שאין לו את תחום העיר אין לו גם את ריבוע העיר. מיהו כתבנו שם (ד"ה לעניין הלכה) דלהלכה לא קי"ל כשיטת רש"י אלא ריבוע העיר הוא מתמונת שבינת העיר, ולפי זה נראה דבעיר שלן בה הוא יכול להלך בכל ריבוע העיר (ואף אם נאמר דפגישת ריבועי הערים אינה מצרפת אותם לעיר אחת זה מפני שלענין חיבור ערים אינם מצטרפים להיות כעיר אחת אלא במחברים בגופם ממש וכמו שנתבאר שם), וכל שכן בעיר העשויה כקשת באופן שממלאים את הקשת דזה נידון כתוך העיר ממש וכמו שנתבאר שם. וכן מבואר בחזו"א (סי' ק"י סק"ח ד"ה וכשאנו) דבעיר שלן בה יש לו גם את ריבוע העיר [אלא שיש לדחות דהחזו"א לשיטתו דס"ל (וכמו שנתבאר בסק"ד ד"ה במה) דהא דבעיר שלן בה יכול להלך את כולה הוא דין במדידת התחום של שבינת פת הערוב, דעיר שלן בה אף שהיא ארוכה הרבה היא נמדת רק כד"א ואף שכלתה מדתו בחצי העיר הרי היא כמי שכלתו מדתו בסוף העיר, וכיון שלענין כלתה מדתו ריבוע העיר הוא מכלל העיר וכמו שכתב המ"ב (ס' ת"ח סקי"ג) וכן בחזו"א (סי' ק"י סקט"ו ד"ה ואם העיר), אם כן בודאי גם לענין עיר שלן בה הוא בכלל העיר].

ולאמור כיון דהקובע את שבייתתו בתוך ריבוע העיר לא הפסיד את העיר והיינו מפני שהכל מקום אחד הוא, א"כ היכא דשני ערים מחוברים בריבועיהם הכל מקום אחד וכמו היכא שהיו מחוברים בגוף הערים, מיהו החזו"א שם לקמן (ד"ה שם שני) כתב דאינם מצטרפים, וצ"ל דס"ל לחזו"א דריבוע העיר הוא אמנם חשיב כחלק מהעיר אלא שאינו ממש מגוף העיר [וכדאשכחן לענין דין כלתה מדתו שגם אם כלתה מדתו אחרי גוף העיר אף שהוא בתוך ריבוע העיר כל העיר כד"א], ולענין חיבור ערים אינם מצטרפים להיות כעיר אחת אלא במחוברים בגופם ממש. מיהו בגמ' ג"ז א' מקשינן אי הא דתנן בסיפא דאם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים עושה קרפף את שתייהן להיות אחד הוא ר"מ הא תנא ל' ברישא נותנין קרפף לעיר, כלומר כיון שנותנין קרפף לעיר והוא חלק מהעיר א"כ ממילא אם הם מחוברים ביניהם הכל נעשה כעיר אחת, ומתרתא הגמ' דהוא מפני שה' ס"ד דבשתי ערים סמוכות אף לר"מ כיון שהן סמוכות נותנין להם רק קרפף אחד.

ובן בטור (סי' שצ"ח) וברמ"א (שם ס"ה) מבואר דמרבועין העיר ואח"כ נותנין קרפף, כלומר דנותנין קרפף לריבוע העיר, ואין סברא ליתן קרפף לריבוע העיר אא"כ ריבוע העיר הוא מתמונת העיר. ופגישת הקרפיפות שנותנין לעיר הרי עושה אותן לעיר אחת וכמבואר בגמ' ג"ז א' ובטוש"ע ס"ז, וא"כ לטור ולרמ"א שנותנין את הקרפף לריבוע העיר, לא זו בלבד דהיכא דהריבועים נפגשים הרי זה עיר אחת, אלא אף היכא דהמרחק בין ריבועי הערים הוא עד שתי קרפיפות הרי זה עיר אחת. ואף שהרבה ראשונים סוברים דאין נותנים קרפף לעיבור, מיהו לענין צירוף שתי ערים מבואר בבה"ל (שם ס"ה ד"ה וכן) דאפשר לסמוך על דעת הטור והרמ"א (ויש להעיר דהחזו"א [סי' ק"י] סק"ט ד"ה שצ"ח ס"ה) חולק על הבה"ל וס"ל דלכל הראשונים אין נותנין קרפף לעיבור העיר, אבל דברי מרן החזו"א ז"ל בזה צע"ג דבטור לקמן שם מבואר להדיא דאפי' לבית שנהרס ולא נשאר בו אלא ג'

נדחק רש"י לפרש דעיבורה של העיר הוא בית העומד בתוך שבעים אמה ושירים לעיר. הרא"ש (פ"ה ס"ג) הביא בשם המהר"ם דקי"ל כר"מ דנותנים קרפף לעיר מדמפליג רבא לעיל ל"ב ב' בין אילן העומד תוך עיבורה של עיר לבין עומד חוץ לעיבורה של עיר, והנה מדלא פי' המהר"ם דאיירי בריבוע העיר וכדתניא ג"ה א' כיצד מעברין את הערים עגולה עושין לה זויות, נראה דס"ל ג"כ כשיטת רש"י דריבוע העיר הוא רק דין לעניין מדידת תחום העיר, אלא שרש"י מחמת זה נדחק לפרש דהגמ' שם איירי באילן העומד בין הבית לעיר, כיון דס"ל דהלכה כחכמים דאין נותנין קרפף לעיר, מיהו יש לדחות ד"ל דהא דפי' כן המהר"ם הוא מפני דלישנא דעיבורה של עיר משמע ל' שהוא בכל עיר. והרשב"א ג"ז ב' השמיט את ראיית המהר"ם מהא דעירובין ל"ב ב' ורק הביא ראי' מהא דתנן נדרים ג"ז ב' הנודר מן העיר אסור ליכנס לעיבורה, וכפי הנראה הוא מפני דס"ל להרשב"א דריבוע העיר הוא חלק מהעיר ולפיכך מודדים האלפיים ממנו, וכמו שפי' הרמב"ם בפה"מ, אלא דס"ל לרשב"א דהא דריבוע העיר הוא חלק מהעיר הוא רק דין לענין שבת וכדאיתא ג"א א' כזה יהיו שובתי שבת, ולכן הביא הרשב"א רק ראי' מהא דנדרים ולא מצא הרשב"א לדחותה אלא בדאיירי בשהיו בורגנין סמוכין לה ועיבורה הוא בין הבורגנין לעיר.

ולענין הלכה, כתב בשו"ע (סי' ת"ח ס"ג) המניח עירובו בתוך העיר ששבת בה לא עשה כלום אין מודדין ממקום עירובו אלא הרי הוא כבני העיר כולם שיש להם אלפים אמה לכל רוח חוץ לעיר, וכן אם נתן עירובו במקומות המצטרפים לעיר שמודדין התחום חוץ מהם, הרי זה כנותנו בתוך העיר. ומבואר דפסק כדעת הרמב"ם [ולאמור לעיל כן הוא גם דעת הרשב"א] דריבוע העיר אין זה רק דין במדידת תחום העיר, אלא הוא חלק מהעיר. וכן נקט החזו"א (סי' פ' על דף ג"ה א') דהנותן את עירובו בריבוע העיר שקבע את שבייתתו במקום עירובו מחוץ לעיר ורק בתוך ריבוע העיר לא הפסיד את העיר.

לא אזלינן בתר העיר ההלכתית כי אם בתר העיר המציאותית, והרי אף לר"מ דנותנין קרפף לעיר אין זה לגבי דין כלתה מדתו וכן בשתי עיירות שנתחברו ע"י שני קרפיפות שנתנו להן אף שהן נעשו לעיר אחת מ"מ אין זה לגבי דין כלתו מדתו וכמו שכתב החזו"א שם ד"ה הא דכתב). וכן מבואר במהרי"ל (מנהגים הל' עירובי חצירות סק"י והובא בקיצור במג"א סי' ת"ה סק"י) דכתב שם, דבהוציא והו נכרים ונתנוהו בעיר אחרת, אם נתנוהו בתוך קשת מהלך את כל העיר כיון שהוא חשוב כתוך העיר, ואף שלענין ריבוע העיר משמע שם (מדכתב שם "ואמר אם שני קצי העיר נמשכין אל תוך המים וכו'") דאם אם נתנוהו רק בריבוע העיר אינו מהלך את כל העיר] – ממה שכתב המהרי"ל דאם נתנוהו רק בריבוע העיר אינו מהלך את כל העיר, אין ללמוד דס"ל דאין ריבוע העיר מתמונת העיר ואינו מצרף בין ערים, דיעו' בחזו"א (סי' ק"ט סקט"ו) דהרמב"ן כתב דאם נתנוהו בקרפף שנותנים לעיר אינו מהלך את כל העיר אף שהקרפף שנותנים לעיר בודאי מחבר בין הערים, ויעו"ש בחזו"א דמודה הרמב"ן היכא דנתנוהו לתוך קשת דחשיב כנתנוהו לתוך העיר, וא"כ אדרבא יש ללמוד ק"ו, דקרפף שנותנין לעיר אף שמחבר בין הערים מ"מ לא חשיב כגוף העיר לענין נתנוהו נכרים, וא"כ תוך הקשת דחשיב כגוף העיר אף לענין נתנוהו נכרים, כל שכן דמהני לצרף הערים. והא דבמהרי"ל שם מבואר דאם נתנוהו לתוך כמין גאם אינו מהלך את כל העיר וכ"כ בחזו"א שם, נראה שהוא רק באותו שטח של הגאם שהוא אחרי האלכסון שאנו דנים אותו כקשת, ומילתא דפסיקתא נקט דבקשת בכל מקום שנכנסה הספינה קודם בהש"מ מהלך את כל העיר]. וכן שמעתי מהגרי"צ דזימטורבסקי בעל ספר מחנה ישראל שכן הורה לו הגרנ"ק שליט"א ואמר שאפשר גם לכתוב כן, וכן שמעתי שצידד הגר"י ברטלר שליט"א. ונראה דמאחר שאנו דנים אותם כעיר אחת, אפשר לעשות קשת חדשה ביניהם, ולחבר אליהם מקום אחר הנכנס לתוך אותה הקשת, וכן שמעתי בשם הגר"י ברטלר שליט"א דאין חילוק.

מחיצות בלא תקרה רואין כאילו העיר מגעת עד שם ומודדין משם ואילך ע' אמה ושירים ואלפיים), וכל שכן היכא דהריבועים עצמם נפגשים דבזה י"ל דאף לראשונים הסוברים דאין נותנין קרפף לעיבור, מ"מ היכא דהריבועים עצמם נפגשים הרי זה עיר אחת וכמו שנתבאר לעיל.

ובחזו"א (סי' ק"י סקט"ז) כתב להסתפק אם גם פגישת ריבועי הערים עושה אותן אחת, והביא שם רא' מדברי רש"י נ"ה א' (ד"ה והא) דגם פגישת ריבועי הערים מצרפת ושוב כתב שם לדחות את הרא' מדברי רש"י וסיים שם דהדבר צריך הכרע (ושמעתי לדחות באופן אחר דמש"כ רש"י יעו"ש דאיירי בשנפרצה בשתי רוחות' זו כנגד זו אין כוונתו שהפרצות הן זו כנגד זו, אלא רש"י קאי על הרוחות כלומר שהפרצות הן בשתי רוחות שהן זו כנגד זו, ולא בשתי רוחות שהן כמין גאם דבכה"ג אף שהעיר מתחלקת לשתיים מ"מ לחלק הגדול יותר אין נפ"מ בכך דכיון שכמרבעים אותו יהי' החלק הקטן יותר בתוך הריבוע, ולפ"ז לא יהי' מדברי רש"י אלו רא' דאפשר לקנות שביטה בשתי מקומות ויעו"ש במה שכתבנו בזה בסי' ב' סק"ד ד"ה ובעיקר). ולמה שכתבנו לעיל דרש"י ס"ל דענין ריבוע העיר הוא רק דין במדידת תחום העיר, על כרחך אין מדברי רש"י אלו רא'.

והעולה מן האמור לעיל, דנראה לכא' עיקר דגם פגישת ריבועי הערים מצרפת לעיר אחת (וכן נראה בחזו"ב [סי' סק"ח ד"ה ונראה] וכן שמעתי שאמר להלכה ולא למעשה). מיהו מאחר שהחזו"א נסתפק בזה, עכ"פ לכתחילה יש להחמיר.

ובל' זה לענין ריבוע העיר, אבל בעיר העשויה כמין קשת או כמין גאם דבזה אמרינן בגמ' נ"ה א' דרואין את החלל כאילו הוא מלא בתים וחצרות (ויעו"ש גם בחזו"א סי' ק"ט סקט"ו דכתב שם דזה מקרי תוך העיר), בכה"ג היכא דעיר אחרת נפגשת בחלל הקשת, נראה דבזה אפשר להקל אף לכתחילה דמצטרף לעיר אחת (ואף שלענין דין כלתה מדתו י"ל דגם זה בכלל מאי דלא אמרינן עיבור להחמיר וכן נראה בחזו"א [סי' ק"י סקי"ד ד"ה היתה], שאני התם דענין לא אמרינן עיבור להחמיר הוא שלגבי דין כלתה מדתו

עירובי חצרות

נתגלה לן טעמו של הרשב"א בעבודת הקדש שאוסר.

ומש"כ מרן ז"ל דאין מקור בגמ' לאסור, צ"ע דנראה מקור ברור לדעת הרשב"א מהא

דתניא צ"א ב' כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר ובמבוי אסור, והיינו דוקא כלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר אבל לא כלים ששבתו בבית [היכא דהחצר לא עירבה, ואי איירי בשעירובי החצרות עם הבתים שלהם, מלתא דפסיקתא נקט התנא דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר ומש"כ כלים ששבתו בבית אם הוא בית של חצר אחרת שלא עירב עם אותה החצר (והרי איירי בשהחצרות פתוחות זו לזו) אסור אבל בבית המעורב עם החצר פשיטא דמותר וחשיב כשבתו גם בחצר דכיון שעירבו רשות אחת היא]. ובאמת התו' דס"ל דאף כלי בית שהוצאו לחצר מותר לטלטלן בחצר התקשה שם דא"כ מדוע האריך התנא "כלים ששבתו בחצר" הו"ל רק למתני כלים שבחצר מותר לטלטלן בחצר דהרי כל הכלים שנמצאים בחצר מותר לטלטלן שם ולא אכפת לן היכן שבת, ותי' התו' דהתנא האריך "כלים ששבתו בחצר" כדי לאשמוענין דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן מחצר לחצר (ויעו' בבאור דברי התו' באורך לקמן סק"ב), והוא דוחק דא"כ הו"ל "מותר לטלטלן בחצרות" או "מותר להוציאן לחצר אחרת" וכדחקשה רבינו מאיר בתורא"ש, ועוד דמשמע דהוא דומיא הא דקתני "ובמבוי אסור" דודאי קמ"ל דכלים ששבתו במבוי אסור לטלטלן במבוי, אלא ודאי מזה נראה כרשב"א דהא דהאריך התנא "כלים ששבתו בחצר" שמותר לטלטלן באותה החצר הוא רק לאפוקי מכלים ששבתו בבית [שלא עירב עם החצר].

ובן הרמב"ן עירובין מ"א ב' הביא דאיתא בירושלמי בראשונה לא היו זזין משם כל היום וכו' חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר

סימן ד

בדיני כלים ששבתו

א. בענין טלטול כלי בית שיצאו לחצר שאינה מעורבת

והנה לגבי כלים ששבתו בחצר ודאי מותר לטלטלן בחצר, ורק לגבי כלים ששבתו במבוי ס"ל לרב דאסור לטלטלן במבוי ד"א, היכא דאסור להוציא מהחצר למבוי [אף כלים ששבתו בחצר] דאז אין במבוי שום תשמיש ודמיא לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחיצות [ומש"כ בחצר] וכמש"כ התו' צ"א ב' (ד"ה וכלים), וגם בזה קי"ל כר' יוחנן ושמואל דס"ל דמותר להוציא למבוי כלים ששבתו בחצר וא"כ מותר לטלטל גם במבוי דלא דמיא לכרמלית וכמש"כ התו' והרשב"א שבת קל"א א' ושו"ע סי' שפ"ח ובמ"ב סק"ד.

והנידון הוא בכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שאינה מעורבת (שהוציאן בדרך מלבוש ופשטם בחצר או שהוציאן בשוגג או במזיד או ע"י קטן), אי מותר לטלטלן ד' אמות בחצר. ויעו' בבה"ל (סי' שע"ב ס"א ד"ה שמא) דהביא בזה פלוגתא בראשונים, דברש"י (שבת ק"ל ב' ד"ה מותר) מבואר דאם כבר הוציאן לחצר שוב אין איסור טלטול בחצר גופא ורק מחצר לחצר אחרת אסור, וכן דעת התו' (עירובין צ"א ב' ד"ה וכלים), והיינו דס"ל דגזירת חכמים לא היה אלא בהוצאה מרשות לרשות כגון מבית לחצר שאינה מעורבת או מחצר לחצר אחרת בכלים ששבתו בבית אבל על חצר עצמו לא היה גזירת חז"ל כלל ומותר לטלטל בכלול אף הכלים ששבתו בבית כשכבר מונחים שם. מיהו הרשב"א בעבודת הקדש (ש"ג אות ק"ט) כתב, דכלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות עד שיערבו וישתתפו עכ"ל. וכתב בחזו"א (סי' ק"ד סקכ"ב) דאין מקור בגמ' לאסור, ולא

שמותר לטלטלן בחצר עד שבא ר"ג והתקין שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. והנה הירושלמי ר"ל דחזרו והתירו להם לזוז ממקומם ולילך בכל החצר ודימה זה לכלים ששבתו בחצר שמותר לטלטלן בחצר, ויש לשאול דלמה הירושלמי האריך לומר "כלים ששבתו בחצר" הו"ל רק למימר דחזרו ועשו אותם ככלים שבחצר שמותר לטלטלן בחצר, אלא ודאי מפני שהא דמותר לטלטל בחצר הוא לא בכל הכלים אלא הוא רק בכלים ששבתו בחצר. [ואין לומר דהא דאמרין בירושלמי "מותר לטלטלן בחצר" ר"ל מחצר לחצר וכמש"כ התו' לגבי הא דתניא בבלי ולכן נקט הירושלמי דוקא בששבתו בחצר, דהרי הרמב"ן שם לעיל ס"ל דגם לחצר אחרת אין העדים מותרים אלא רק באותה החצר דכתב שם דמעיקר הדין הם חשופים כיצאים לדעת שאין להם אלא ד"א ורק כיון שאי אפשר התירו להם אותה החצר וכן מבואר גם בירושלמי דאמרין התם "בראשונה לא היו זזין משם כל היום וכו' חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר שמותר לטלטלן בחצר" ומבואר דהא דאמרין בראשונה לא היו זזין משם הוא לא כמש"כ התו' ר"ה כ"ג ב' דהכוונה היא מהחצר וכדין יוצא שלא לדעת, וכן איתא ברמב"ן שם לקמן דאסור לצאת מהחצר (ובמש"כ שם הרמב"ן "ולאו למימרא דינא הוא שאין הנדון דומה לראיה כלל מה ענין זה לשביתה דכלים בחצר אלא לומר מציינו בתקנת חכמים שמותר בחצר ואסור לצאת ממנה" יעו' בהג' הגרא"ז מלצר שם), ועוד דלפ"ז צ"ל דהירושלמי האריך "ששבתו בחצר" כדי לומר שלחצר אחרת מותר והוא תימה דהרי לענין תחומין אי לחצר אחרת מותר א"כ ה"ה גם מהחצר לבית מותר דהרי לענין תחומין אין סברא לחלק בזה אלא רק לענין איסור הוצאה שהוא משום לתא דהוצאה מרה"י ולרה"ר שהם שתי רשויות. ואין לומר דהא דאמרין בירושלמי "כלים ששבתו בחצר" לא איירי בשביתה דהוצאה אלא בשביתה דתחומין וכהא דאמרין שם בירושלמי לעיל "חזרו ועשו אותם ככלי שבא מחוץ לתחום משחשיכה שמותר לטלטלו בתוך ד"א", דברמב"ן שם מבואר דפירשו לענין שביתה

דהוצאה שהרי כתב שם לקמן מה ענין זה לשביתה דכלים בחצר, והקשה כן רק על הא דאמרין בירושלמי חזרו ועשו אותם ככלים ששבתו בחצר ולא על הא דאמרין שם לעיל חזרו ועשו אותם ככלי שבא מחוץ לתחום משחשיכה. ועל כרחק הוא כן, שהרי הרמב"ן שם חולק על התו' וס"ל דיש לו את כל העיר אף אם אינה מוקפת מחיצות, ועוד אף לשיטת התו' אם הוא לענין שביתה דתחומין, הא דיש לו את כל החצר הוא אינו עניין למה ששבת שם אלא להיפך דמה ששבת שם הוא רק סיבה ליתן לו אלפיים אמה, אלא ודאי הא דאמרין "כלים ששבתו בחצר" הוא לענין שביתה דהוצאה ורק משום ששבת שם בחצר יש לו את כל החצר דאם שבת בבית אינו יכול לטלטלו בכל החצר].

[**ברמב"ן** שבת ס"ד ב' כתב לענין גזירת תכשיטין, וז"ל וראיתי לר' משה הספרדי ז"ל שפי' אסור לצאת בהן לחצר בשאינה מעורבת אבל למעורבת מותר ואין צריך לומר בבית, וק"ל אם כן אפילו בחצר שאינה מעורבת ראויין הן ללבישה שם כשם שראויין לכסויי מנא, שהרי מותר לטלטל בכולה ולא אסור אלא לצאת בהן מבית לחצר מפני שאסור להוציא כלום דרך טלטול מבית לחצר עכ"ל, ומבואר לכא' דכלים ששבתו בבית והוצאו בדרך מלבוש לחצר מותר לטלטלן בכולה, ויש לדחות דהדרך היא שמתקשטת קודם הלילה וא"כ לא קנו שביתה בבית יעו' בבה"ל (סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר) דאם הי' לבוש בו ביהש"מ בטל לגבי גופו ואין קונה שביתה, והעירוני לזה.]

ומש"כ בחזו"א דלא נתגלה לן טעמו של הרשב"א בעה"ק שאוסר, יעו' בבה"ל שם דכתב דכיון שאינה מעורבת ורשות כל בני החצר שולטין עליה עשאוה כעין ר"ה ואסור לטלטל אף בחצר זה גופא יותר מד"א עכ"ל, וביאור הדברים דכיון דטעם האיסור להוציא מהבית לחצר שאינה מעורבת הוא מפני שחצר שאינה מעורבת הוא כרה"ר לגבי הבתים כמבואר

מותר) דאף כלי הבית שהוצאו לחצר מותר לטלטל באותו החצר.

והגרע"א ז"ל (דו"ח שבת ק"ל ב') נראה דס"ל דרך אחרת בביאור הטעם דאסור לטלטל כלי בתים בחצר, וז"ל פירש"י ז"ל מותר לטלטל בכולו מה שנמצא בתוכו, או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטל בכולו. תמוה לי, הא בגדיו ששבתו בתוך הבית אסורים לטלטל ברשות אחר, כדאיתא בעירובין (דף צא) בכומתא וסודרא דמבואר בהוציאן לחצירו דרך מלבוש אסור להוציאן משם לחצר חבירו, דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו, וא"כ ה"נ במכ"ש דאסורים לטלטל בחצירו שלא ע"י עירוב וכמ"ש להדיא בריטב"א עירובין (דף עז) דמה"ט אמרינן שם אין בו ד"א רשות שניהם שולטות בו, ולא יזינו ממקומו, וכן הביא באבן העזר (סימן שפ"ו) בשם עבוה"ק להרשב"א, אלא דשם אוסר רק טלטול ד"א, ונראה לענ"ד ראי' לדבריו מסוגיא דעירובין (דף פז ע"ב) והאר"י ברשויות דרבנן, ודברי רש"י קשים בעיני עכ"ל, ויעז"ר בדברי הגרע"א שהובאו בבית מאיר (סי' שמ"ט ד"ה קבלתי) דמבואר שם דאוסר אף בבית לטלטל יותר מד"א כלים ששבתו בבית אחר. והיינו דס"ל להגרע"א דכשם שכלי בית ששבתו בחצר ודאי אסור לטלטלן לחצר אחרת ומפני דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו [וכן מבואר בתור"פ כ"ג ב' (ד"ה לכלים) וז"ל משום דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן הוי כמו אם היו עכשיו בבית עכ"ל], א"כ מה"ט הוא הדין בתוך החצר עצמה יהי' אסור לטלטלן דכשמזיזין הוי כמוציא מבית לחצר, וכן גם כלי בית של ראובן שהובאו לבית שמעון אסור לטלטלן שם דכשמזיזין הוי כמוציא מבית ראובן לשמעון, ומה שהביא הגרע"א מדברי הרשב"א בעבוה"ק דאוסר רק טלטול ד"א, נראה מדברי הגרע"א שאין זה חולק על עיקר דבריו אלא דס"ל להרשב"א דכשמטלטל בתוך אותה החצר עצמה כל שמטלטל פחות מד"א חשיב כאילו הוא עדיין במקומו ולא הזיזו כלל ומשא"כ היכא דמוציא מחצר לחצר.

ברמב"ם (פ"א ה"ה) וברשב"א בעבוה"ק (ש"ג ס"א אות ע"ד), ואף שבחצר עצמה לא אסרו לטלטל יותר מד"א [עכ"פ כלי החצר] ודלא כברה"ר והיינו מפני דהחצר כשלעצמה לא נראית כרה"ר אלא הוא רק לגבי הבתים וזה כשהוא מוציא מהחצר לבתים או להיפך, כמו כן ס"ל להרשב"א דהוא הדין לגבי כלי הבתים דהחצר היא כרה"ר [ולפ"ז נראה לכא' דכלי בתים שיצאו לחצר של יחיד אחר שלא עירב עם אותו הבית מותר לטלטל אותם וכן ה"ה אם יצאו לחצר אחרת המעורבת עם הבתים שלה דחצר המעורבת אינה נראת כלל כרה"ר דהרי להוציא מהבית לחצר המעורבת מותר].

אבל רש"י י"ב ב' (ד"ה חצירות) כתב וז"ל שאין יכולין להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב מפני שהבית רשות מיוחדת לו וחצר רשות חבירו מושל בה ונמצא מוציא מרשות לרשות ורבנן גזור שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד גזירה דילמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים עכ"ל, וכן לקמן שם ס"ב א' (ד"ה שמה דירה) כתב וז"ל ונמצא ישראל המוציא לחצר מביתו שהוא מיוחד לו מוציא מרשות לרשות ורבנן גזור שלא להוציא מרשות לרשות בלא עירוב דלמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים עכ"ל. היינו דס"ל לרש"י דחצר אינה נראית כלל כרה"ר והטעם שאסור להוציא מהבית לחצר הוא מאותו הטעם שאסור להוציא מבית לבית של שני בעלים [ואף שגם הוא שותף בחצר מ"מ מכיון שהבית הוא רשות מיוחד לו ומשא"כ החצר הרי זה כשני בעלים וכמו שכתב רש"י]. ולמאי דס"ל לרש"י דחצר אינה נראית כלל כרה"ר, בודאי לא שייך לאסור לטלטל בחצר אף כלי בית מהטעם שהחצר היא כרה"ר לגבי כלי הבית, וכמו כלי בית של ראובן שיצאו לבית שמעון ודאי נראה דמותר לטלטלם בבית שמעון וכמש"כ הבה"ל כמו כן לרש"י גם כלי בית שיצאו לחצר יהי' מותר לטלטלם שהרי רש"י ס"ל דהטעם דאסור להוציא מהבית לחצר הוא רק מאותו הטעם שאסור להוציא מהבית של ראובן לבית שמעון, ובאמת רש"י לשיטתו דכתב להדיא שבת ק"ל ב' (ד"ה

ודברי הגרע"א מחודשים, דשפיר יש לחלק בין איסור הוצאה מרשות לרשות [שהוא משום לתא הוצאה מרה"י לרה"ר] שלענין זה החמירו חכמים בכלי בתים דחשיב כמוציא מהבית לחצר, לבין איסור טלטול בחצר, שהחצר כשלעצמה לעולם אינה נראית כרה"ר אלא רק לגבי הבתים וזה כשמוציא מהבית ממש. וכן מה שהביא הגרע"א מהריטב"א ע"ו ב' הוא רק מפני שרשות שניהם שולטות בו וא"כ הוי כמוציא מחצר לחצר [ואיירי שם לרב האוסר להוציא מחצר לחצר היכא דעירבו עם הבתים וכדמפורש כל זה בריטב"א שם], ואינו עניין לאסור לטלטל בבית שמעון כלי ראובן, דבבית שמעון רק רשות שמעון שולטת בו, וכמש"כ הבית מאיר שם, וגם הרשב"א שאסר לא כתב כן אלא לגבי חצר ומבוי אבל לא לגבי בית. וגם מאי דס"ל לבית מאיר שם (ד"ה ובתוך) דמ"מ יש ללמוד מדברי הריטב"א לאסור לטלטל כלי בתים בחצר שאינה מעורבת כיון שהרבה רשויות שולטות בחצר, יעוי' בחזו"א (סי' ק"ד סקכ"א) דשפיר נראה לחלק דדברי הריטב"א אמורים רק לגבי כותל שאין בו ד' וכמפורש בגמ' שם, והיינו מפני דאז כולו נטפל לזה וכולו נטפל לזה ולפיכך בכל זיו כל שהוא חשיב כמוציא מחצר זו לחצר זו, ומשא"כ בחצר דהוי ככותל שיש בו ד', דאף שהרבה דיורים שולטים בחצר ולפיכך אסרו להוציא מהבתים לחצר, מ"מ אינה נטפלת לא לזה ולא לזה.

הריטב"א כתב בשם הראב"ד, דהא דהתנא נקט חמש חצירות הפתוחות זו לזו, משום דהך רישא רבי מאיר היא דאמר גג וחצר שתי רשויות, ולדבריו אי אפשר להוציא מחצר לחצר כשלא עירבו דרך כותל גזרה משום תל ברשות הרבים אלא צריך להכניס ולהוציא דרך פתחים וכדאמרין לעיל בריש פרקין, ואילו בהא מתניתא לא אסר ר' מאיר אלא שלא להוציא ולהכניס מחצר למבוי וממבוי לחצר הא מחצר לחצר שרי, ולפיכך צריך לומר שהן פתוחות זו לזו ולא שרי מחצר לחצר אלא בדרך פתחים עכ"ל. והנה הריטב"א דייק דהתנא מתיר לטלטל מחצר לחצר רק מהא

דלא מצינו דאסר כי אם מחצר למבוי ומן המבוי לחצר, ואם איתא דס"ל לריטב"א דכלים שיצאו לחצר מותר לטלטלן בחצר א"כ על כרחך הא דתני דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר הוא אתי לאשמועינן דמותר לטלטלן לחצר אחרת וכמש"כ התו' והוא דהו"ל לריטב"א למימר, ומזה נראה דגם הראב"ד והריטב"א ס"ל כרשב"א. והדברים מפורשים בריטב"א עירובין (ד"ה אין בו ד' מאי) דכתב שם דהא דאמרין בגמ' שם "אין בו ארבעה מאי אמר רב אויר שתי רשויות שולטת בו לא יזיו בו אפילו מלא נימא" אין לומר דאיירי בפירות ששבתו בבית [וכהא דר' יוחנן ע"ז א' דאיירי בכלי הבית וכמש"כ התו' שם], דא"כ אפי' בכותל ד' נמי אסור. [וצ"ע במש"כ החזו"א (סי' ק"ד סקכ"ב) שעל כרחך צריך להגיה דברי הריטב"א יעו"ש. ומ"מ נראה דאין להביא ראי' דהריטב"א אסר להזיז אפילו מלא נימא, די"ל דכוונת הריטב"א דאי איירי בפירות ששבתו בבית א"כ אפי' בכותל ד' אסור להזיז ד' אמות, ואילו מהא דקתני במתני' "היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטן" מבואר דכל שלא מורידים מטה מותר לטלטלן על הכותל והרי דברי הגמ' ורב קאי על מתני', ותדע דהרי המשך דברי הריטב"א שם "דא"כ אפילו כותל שיש בו ד' נמי ואמאי קתני מתני' [בכותל ד' וכו']", ואם איתא דהריטב"א ס"ל דאף בכותל ד' אסור להזיז כלי הבית מלא הנימא, מה לו להאריך ולהזכיר את האמור במשנה והלא זה פשוט וברור דרב אסר להזיז מלא הנימא רק בכותל שאין בו ד', מיהו בריטב"א שבת הנדמ"ח ק"ל ב' העתיק דברי רש"י שם דכלים שהוציאם מן הבית דרך מלבוש מותר לטלטל בחצר.

[הרשב"א] הביא בקצרה את דברי הראב"ד והוסיף "ובחצר דקתני היינו לטלטל מחצר לחצר", מש"כ הרשב"א מחצר לחצר ר"ל דודאי הא דתניא "כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר" לא איירי דוקא באותה החצר, דהרי כיון שהתנא איירי בכלים ששבתו בחצר, והחצרות פתוחות זו לזו, ודאי מותר לטלטלן

חצר ותו לא אפילו שבתו בבית נמי ומיירי לרב כשלא עירבו חצירות עם הבתים וכו'. פ"י התו' ס"ל דאף כלי בית שהוצאו לחצר מותר לטלטלן בחצר וכמש"כ הבה"ל (סי' שע"ב), ולכן התקשה דא"כ מדוע האריך התנא 'כלים ששבתו בחצר' הו"ל רק למתני כלים שבחצר מותר לטלטלן בחצר דהרי כל הכלים שנמצאים בחצר מותר לטלטלן שם ולא אכפת לן היכן שבת, ותי' התו' דהתנא האריך "ששבתו בחצר" כדי לאשמועין דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן מחצר לחצר [ויעו' בתורא"ש דהביא שהמהר"ם הקשה על התו' דאם התנא אתי לאשמועין דמותר לטלטל מחצר לחצר הו"ל "מותר להוציאן לחצר אחרת"]. ומש"כ התו' "ומיירי לרב כשלא עירבו חצירות עם הבתים", ולא כתב ומיירי לרבנן וכו', הוא משום מה שהוכיחו התו' לקמן (ד"ה מהו) דרבנן דהכא אינו רבנן דמתני' דשלוש חצירות [דמיתת הגמ' לעיל צ"א א'], וא"כ לשמואל ור' יוחנן שפיר איכא למימר דאיירי בשעירבו חצירות עם הבתים ואף שאז שכיחי מאני דבתים בחצר מ"מ רבנן דהכא לא גזרי לטלטל מחצר לחצר וכמש"כ התו' שם לקמן, אבל רב הרי אף בר"ש ס"ל דהיכא שעירבו גזרינן לטלטל מחצר לחצר. [וצ"ע בהגהות הרש"ש שכתב להג"י דברי התו' דצ"ל "ומיירי לרבנן וכו'"].

והמהרש"א יעו"ש נראה דפ"י, דמש"כ התו' "בכל חצירות דאי באותו חצר ותו לא אפילו שבתו בבית נמי" הוא לשמואל ור' יוחנן דהלכה כוותי' דמתניתא איירי בשעירבו החצרות עם הבתים וכמבואר בגמ', ולפ"ז כתב התו' דהתנא האריך "כלים ששבתו בחצר" כדי לאשמועין דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן מחצר לחצר, דאין לומר דאתי לאשמועין דכלי בית שהוצאו לחצר אסור לטלטלן בחצר, דכיון שאיירי בשעירבו החצרות עם הבתים הלא מותר לטלטלן בחצר. ולמש"כ המהרש"א אין רא' דהתו' דס"ל דמותר לטלטל בחצר כלי בתים שהוצאו לשם, דלפי' המהרש"א התו' איירי לשמואל ור' יוחנן בשעירבו החצרות עם הבתים. מיהו לפי' המהרש"א קשה, דשפיר איכא למימר דאיירי בשעירבו החצרות עם

מחצר לחצר, אלא שאין זה מה שתנא אתי לאשמועין בבא זו דא"כ הו"ל "מותר להוציאן לחצר אחרת", אלא התנא אתי לאשמועין דכלים ששבתו בבית והוצאו לחצר אסור לטלטלן אף באותה החצר וכמו שנתבאר לעיל.]

ולדינא מדברי הבה"ל שם נראה דלענין טלטול בבית יש להקל, ולענין טלטול בחצר שאינה מעורבת לא הכריע, ובחזו"א (סי' ק"ד סק"ב) כתב דיש להקל גם בזה. מיהו יעו' במה שכתבנו לעיל דאף שלגבי בית ודאי יש להקל מיהו לגבי טלטול ד"א בחצר שאינה מעורבת ברשב"א בעבוה"ק מפורש לאיסור, וכן בריטב"א עירובין [ובריטב"א שבת העתיק דברי רש"י דמותר], והטעם לזה נתבאר לעיל, ויש לזה מקור נאמן בגמ', וכן משמע בירושלמי ועכ"פ במה שהביא הרמב"ן מהירושלמי, וכן נראה גם מדברי הראב"ד שהביא הריטב"א, ולענין חצר שאינה מעורבת גם הבית מאיר הסכים להגרע"א דיש לאסור [אם כי אין טעמו שם מוכרח כלל וכמש"כ החזו"א], וראוי להחמיר.

ולדעת הרשב"א ודע"מ, עוררו בדבר המצוי, בכג' מעיל ששבת בבית והובא לביהכנ"ס בדרך מלבוש ופשטו שם דאסור לטלטלו שם יותר מד"א, שהרי ביהכנ"ס יש לו רק דין חצר וכמש"כ המ"ב (סי' שס"ו סק"ל). מיהו העירו, דהא דחצר נחשבת כרה"ר [ומשום כך אסור הרשב"א לטלטל שם כלי הבית וכמו שנתבאר לעיל] הוא רק באופן שדיוורים חלוקים שולטים בה, דהרי בית שגרים בו יחד הרבה אנשים ופתוח לחצר אינם אוסרים את החצר, וא"כ י"ל דכשמפסיק כרמלית בין הביהכנ"ס לבתים [וכפי שמצוי היום] אף שסו"ס הרבה מצויים בביהכנ"ס מ"מ אין ניכר שחילוק דיוורים שולטים בו, אלא הוא רק באופן שהבתים פתוחים לחצר.

ב. במחלוקת הבה"ל והמהרש"א בביאור דברי התו' צ"א א' ד"ה כלים

צ"א א' תוד"ה וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר, בכל חצירות דאי באותו

הבתים וכשמואל ור' יוחנן והא דהאריך התנא
 "ששבתו בחצר" מלתא דפסיקתא נקט התנא דכלים
 ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר ומשא"כ כלים
 ששבתו בבית אם הוא בית של חצר אחרת שלא
 עירב עם אותה החצר (והרי איירי בשהחצרות פתוחות
 זו לזו) אסור [אבל בבית המעורב עם החצר פשיטא
 דמותר וחשיב כשבתו גם בחצר דכיון שעירבו
 רשות אחת היא], ואין מזה הכרח לדחוק ולפרש
 דהתנא קמ"ל דמותר לטלטל מחצר לחצר כמש"כ
 התו'. ועוד דלפי' המהרש"א ה' התו' צ"ל "ולרב
 מיירי וכו'" כיון דעד השתא התו' איירי לשמואל
 ולר' יוחנן, ודלא כמש"כ התו' "ומיירי לרב וכו'".
 ולפיכך נראה עיקר כמו שפירשנו לעיל בתו', וכפי
 הנראה כן פ' גם בבה"ל (סי' שע"ב) שכתב דהתו'
 ס"ל שאף כלי בית שהוצאו לחצר מותר לטלטלן
 בחצר.

ג. אם יש שבייתה באמצע שבת וברב"ר התו' צ"מ ב'

תו' צ"מ ב' ד"ה לא יעמוד, ואפילו לר"ש מצי
 אתיא דמצי דפרושי דלצרף אסור
 ולהביאם לבית קאמר וקולט מותר אפילו להביאם
 וכגון שלא שבתו בגג חבירו דאי שבתו פשיטא
 דאסור להביאם לבית ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור
 לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קא
 מייתי.

ממש"כ התו' דאי שבתו פשיטא דאסור להביאם
 לבית, מבואר דכלים ששבתו בחצרו של
 ראובן והובאו לחצרו של שמעון, אסור להכניסם
 לביתו של שמעון ואף שהוא מעורב עם חצרו, ולא
 אמרינן דכיון דהוא מעורב עם חצרו רשות אחת
 היא, דאין הערוב עושה את הבית והחצר לרשות
 אחת, אלא רק היכא דהרבה בתים פתוחים לחצר
 ע"י הערוב הו"ל כבית אחד פתוח לחצר.

וממש"כ התו' ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור
 לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג
 לבית קא מייתי, מבואר דהא דאסור לטלטל כלים
 ששבתו בגגו של ראובן לביתו של שמעון אין זה
 משום ששבתו שם, אלא הוא מפני עצם ההוצאה

מרשות לרשות ואפי' לא שבתו שם, שהרי הוא
 משום לתא דהוצאה מרה"י לרה"ר דודאי אינו תלוי
 אם הוא שבת בביהש"מ ברה"י אלא רק אם הוא
 מונח כעת ברה"י. ובכלים ששבתו יש רק חומרא,
 דאף בכג' שהם נמצאים כעת בחצר והי' צריך
 להיות מותר להוציאם לחצר אחרת כיון שהוא
 אותה הרשות, מ"מ החמירו חכמים דאם הם כלים
 ששבתו בבית אסור להוציאם לחצר אחרת דכלים
 ששבתו בבית אנו דנים אותם בכל מקום שהם
 נמצאים כאילו הם עדיין בבית וא"כ הו"ל כמוציא
 מבית לחצר [וכמבואר בתור"פ כ"ג ב' (ד"ה לכלים)
 וז"ל משום דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן
 הוי כמו אם היו עכשיו בבית עכ"ל].

מש"כ התו' וקולט מותר אפילו להביאם וכגון
 שלא שבתו בגג חבירו דאי שבתו פשיטא
 דאסור להביאם לבית, לדעת החזו"א (סי' ק"ד
 סקכ"ה) דלמה שלא ה' לו שבייתה ביהש"מ שיש לו
 שבייתה בשבת (ויעו' בזה לקמן ד"ה ובחזו"א), צ"ל
 דכוונתם שהגשמים לא נחו בגג חבירו אלא הם ניידים
 ולפיכך לא קנו שבייתה שם וכדחניא מ"ו א' נהרות
 המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם.
 מיהו יעו' בריטב"א כאן דמחלק בין גשמים שירדו
 מע"ש דאסור לקלוט לבין גשמים שירדו בשבת
 דמותר, ואי ס"ל דיש שבייתה בשבת הו"ל לחלק
 בין נחו לניידים ולא בין ירדו בשבת לירדו בע"ש,
 וכן מבואר גם ברשב"א, ובעכוה"ק דכתב דאם היו
 מי גשמים שירדו בשבת מותר ואפילו להכניס לבית
 לפי שלא קנו שבייתה, ולא חילק בין נחו לניידים.

שם והא דאמר בגיטין בהזורק (דף עט:) א"ר
 יהודה אמר שמואל לא יעמוד אדם בגגו
 ויקלוט מי גשמים מגגו של חבירו היינו להביאם
 לבית כדפרישית לעיל צריך לומר דאיירי כששבתו
 בגג דבשלא שבתו שרי כדאמרינן הכא ומהר"י
 אומר דהתם איירי בקולט מאויר גג חבירו והכא
 בקולט מאויר גג שלו בסמוך לגג חבירו.

התו' הקשה סתירה, דבגמ' כאן איתא דמותר
 לקלוט גשמים מגג חבירו ולהביאם לביתו,
 ואילו שמואל גיטין ע"ט ב' אמר דאסור. והנה הגמ'

דהא דמתיר ברשויות דרבנן הוא גס מפני דחשיב שלא עשה כלל מעשה הוצאה ורק טלטל באותה הרשות עצמה דמקום פטור בטיל לכאן ולכאן להקל וכמש"כ רש"י ע"ז א' (ד"ה מעלין) ושבתי ו' א' (ד"ה אדם), ומשא"כ הכא שהוא מוציא מגג לגג דאינו ממש רשות אחת ונהרי לגבי כלי בתים אף שלשיטת רש"י ותו' מותר לטלטל אותם בכל אותו הגג מ"מ אסור להוציאם לגג אחר ויעוד דאח"כ הוא מוציא מהגג לבית, ויעוי' בספר חכמת לב (בעמק החכמה סי' ל"ב) ובחור"ב (סי' י"א סק"א). ולענין הלכה אי שרי להחליף דרך מקום פטור, השו"ע (סי' שמ"ו ס"א) הביא בזה שתי דעות, והרמ"א (סי' שע"ב ס"ו) נקט בזה לחומרא וכמש"כ שם המ"ב סקמ"ט.

ויעוי"ש בספר חכמת לב דהקשה דבגמ' צ"א א' מבואר דלרב ששת הא דאמר ר"ש דחצרות אינם רשות אחת לכלים ששבתו בתוך הבית הוא משכחת לה אף בשלא באו לחצר בדרך מלבוש, וצ"ע דלמה בעינן לדין שביתה בבית הלא אפי' לא שבתו בבית בביהש"מ אלא רק היו בשבת בבית תו אסור להוציאם מחצר לחצר משום דין מחליף וכמבואר בתו' לגבי גשמים שירדו בשבת וכמו שנתבאר לעיל, ועל כרחק לא נצרך אלא באופן שבאו לחצר בדרך מלבוש דבכה"ג לא שייך איסור מחליף. ותו' שם, די"ל דמשכחת לה בכה"ג שאחד הוציא מהבית לחצר והשני מחצר לחצר, דבכה"ג שהוא בשני בנ"א אין לאסור משום דין מחליף אלא רק משום ששבתו ביהש"מ בבית. ובמש"כ בספר חכמת לב דבשני בנ"א אין לאסור משום דין מחליף, יש להעיר דבחזו"א (סי' ק"ד סק"ה) כתב דאף בשהוציאו בדרך מלבוש והפשטי במקום פטור והניחו נראה דמותר אח"כ ליקח ממקום פטור לרה"י אבל יש להסתפק בשני בנ"א היכא דאחד מניח על מקום פטור והשני מחליפו לרה"י אי שרי, ואכן בסה"ת (סוסי' רי"ד) ובסמ"ג (לאוין סי' ס"ה) כתבו דאף בשני בנ"א אסור וז"ל ובלבד שלא יחליפו פירוש שבני רשות הרבים לא יקחו אליהם חפץ שבני רשות היחיד נתנו שם עכ"ל. וי"ל דהוא רק באופן שבני רה"י נתנו שם על

צ"ט ב' ודאי איירי בשהכלי נמצא בגג שלו ונמצא אסור משום מחזי כמוציא מרשות חברו, וא"כ על כרחק מה שמחדש המהר"י הוא ששמואל לא איירי כבגמ' כאן אלא איירי בשהכלי נמצא בגג חברו, ולפ"ז התו' בתו' הראשון סבר דשמואל איירי בשהכלי נמצא בגג שלו וכבגמ' כאן, ולזה נתקשה דלמה בגמ' כאן איתא דמותר לקלוט הגשמים מגג חברו ואילו שמואל גיטין ע"ט ב' אמר דאסור. וא"כ התו' צ"א א' שכתב דשמואל קמ"ל דאע"פ שקולט בשבת מן האויר ועדין לא נגעו גשמים בגג [ועי' תורא"ש], לא איירי בגשמים ששבתו בגג, ועל כרחק אזיל רק לפי תירוץ המהר"י דשמואל איירי דלא כגמ' צ"ט ב' אלא בשהכלי נמצא בגג חברו.

והנה לדעת המהר"י א"צ לאוקמי הא דאסור שמואל לקלוט מי גשמים מגגו של חברו בגשמים ששבתו, אלא הוא אפי' בגשמים שירדו בשבת ומיירי בקולט מאויר גג חברו ומביא לביתו, ובכעין זה פי' התו' לעיל דהא דאיתא בברייתא דמותר לקלוט בגגו גשמים שיוורדים מגגו של חברו ולהביאם לביתו היכא דלא שבתו שם ובלבד שלא יצרף כיון שנראה כמוציא מגגו של חברו לביתו, והיינו דאף שלא שבתו שם מ"מ עצם ההוצאה מרשות לרשות אסור, שהרי הוא משום לתא דהוצאה מרה"י לרה"ר דודאי אינו תלוי אם הוא שבת בביהש"מ ברה"י אלא רק אם הוא מונח כעת ברה"י, וכמו שנתבאר לעיל (ד"ה וממש"כ). מיהו יש לשאול הרי הגשמים שהוציא מגג חברו נחו תחילה בגגו ודהרי הוא עומד בגגו ופושט ידו לגג חברו ורק אח"כ הוציאם לביתו, ומגג לגג הרי מותר להוציא, ואחרי שנחו בגגו שוב מותר להוציאם לביתו, ודוחק גדול לאוקמי רק באופן שמתחיל ללכת בשעה שפושט ידו בגג חברו. וצ"ל דהוא אסור משום איסור מחליף וכמו שאסור להוציא מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור, מיהו בגמ' פ"ז א' איתא דרב דימי סבר דלהוציא מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור מותר דברשויות דרבנן לא גזרו, והכא תניא דלצרף אסור ואף שהוא רק מחליף ברשויות דרבנן וכמו שנתבאר לעיל, וי"ל

מנת שבני רה"ר יקחו אליהם דרצו לעשות את המלאכה ע"י שניהם, והכא משכחת לה בשהאחד הוציא מהבית לחצר שלא ע"מ שימשיכו להוציאו ואח"כ השני הוציא מחצר לחצר דבכה"ג אינם מצטרפים זה לזה.

ובחזו"א (סי' ק"ד סקכ"ה) כתב בגדים שהי' לבוש בהן משקדש היום [דבכה"ג לא קנו שביתה] ואח"כ פשטם בבית וחזרו ולבשן והוציאתן לחצר ופשטם, אסור להוציאתן לחצר אחרת. והנה הבגדים לא שבתו בבית, ואעפ"כ אסור החזו"א להוציאם מחצר לחצר. ומשום דין מחליף [דתחילה היו בבית], בכה"ג שהוציאם מהבית לחצר בדרך מלבוש אין לאסור, וכמש"כ החזו"א (סי' ק"ד סק"ה) דבהוציאו בדרך מלבוש והפשיט במקום פטור והניחו נראה דמותר אח"כ ליקח ממקום פטור ליה". וא"כ על כרחך ס"ל לחזו"א דלמה שלא הי' לו שביתה בביהש"מ יש לו שביתה בשבת, וכיון שפשט את הבגדים בבית אף שפשטם בשבת חשיב כשבתו בבית. וכאמור לעיל ברשב"א בחידושו ובעבוה"ק ובריטב"א מבואר להדיא דליכא שביתה באמצע שבת, וגם דברי התו' מתפרשים כן. ואף לענין תחומין הוא כן דליכא שביתה באמצע שבת וכמבואר בגמ' מ"ה ב' דאף לרבי יוחנן בן נורי דס"ל דחפצי הפקר קונין שביתה וגשמים שירדו מעי"ט יש להן אלפים אמה לכל רוח מ"מ אם ירדו ביי"ט הרי הן כרגלי כל אדם וכמש"כ רש"י שם דכיון דלא היתה להן שביתה בין השמשות לכל צד שעירב האדם יכול ליטלן [והא דאדם שהי' בין השמשות למעלה מעשרה וירד באמצע השבת למטה מעשרה קונה שביתה במקום שירד יעוי' בתו' שם, הוא כמש"כ הרשב"א והריטב"א והר"ן שם דשאני אדם שהוא לדעת עצמו ודעתו עכשיו לקנות שביתה במקום שיגיע שם אפילו לאחר בין השמשות ומשא"כ מים וכלים שאינם לדעתם שלא קנו שביתה בבין השמשות שוב לא יקנו שביתה לעצמן והרי הם נגררין אחר אדם המוציא].

הא דכלים ששבתו בבית אסור לטלטלן מחצר לחצר, אין זה מפני שלענין כלי הבית החצרות

חשובים כרשויות חלוקות, אלא הוא משום דהוי כמוציא מביתו לחצר חברו, כמש"כ הגרע"א [והבאנו דבריו לעיל סק"א] וכן מבואר בתור"פ כ"ג ב' (ד"ה לכלים) וז"ל משום דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן הוי כמו אם היו עכשיו בבית עכ"ל. ולפ"ז נראה לכא' דכלים ששבתו בבית ראובן והוצאו בדרך מלבוש לחצר שמעון [שאינה מעורבת עם חצר ראובן] ופשטם שם, דיהי' מותר להחזירם לחצר ראובן, דאי משום איסור הוצאה מרשות לרשות הלא הוא מוציא מחצר לחצר, ואי משום מה ששבתו בבית הלא מבית ראובן מותר להוציא לחצרו, וצ"ע בחזו"א (סי' ק"ד סקכ"ה).

נראה דכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר [וכג' שיצאו בדרך מלבוש ופשטם בחצר], אם החצר אינה מעורבת עם הבית אסור להחזירם לבית, משום איסור הוצאה מחצר לבית, והא דאמרינן דכלים ששבתו בבית הוי כמו אם היו עכשיו בבית הוא רק לחומרא אבל לא לקולא.

צ"א א' תוד"ה ושמואל, דכמו שאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר ולגג שלא עירבו אפילו לר"ש כן אסור מגג וחצר לבית. והקשו דהכא הרי איירי בשקולט בשבת גשמים שיורדים בשבת ולא שבתו בע"ש, ומה עניין זה להא דאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לגג. ונראה פשוט, דהתו' ס"ל דהא דאסור לטלטל כלים ששבתו בבית לגג אין זה מפני ששבתו בבית, אלא הוא מפני עצם ההוצאה מרשות לרשות [וכמבואר בתו' צ"ט א' במש"כ "ומ"מ אע"ג דלא שבתו אסור לצרף ולהביאם לבית דדמי ממש דמגג לבית קא מייתי" וכו' שנתבאר] שהוא משום לתא דהוצאה מרה"י לרה"ר דודאי אינו תלוי אם הוא שבת בביהש"מ ברה"י אלא רק אם הוא מונח כעת ברה"י, ומה שנקטו התו' "ששבתו בבית" הוא רק מפני לשון המשנה "אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית" דשם מבואר דאסור לטלטל מהבית לגג [דהרי הטעם דאסור לטלטל כלי בית מהחצר לגג הוא משום דהוי כמוציא מהבית לגג].

לר"ש לכלים ששבתו בתוכה אפי' הכי אסר רב כשעירבו דילמא אתי לאפוקי לחצר אחרת כלים ששבתו בתוך הבית ומצויין באותה חצר ה"נ כשעירבו במבוי היה אסור כלים ששבתו במבוי לאפוקינהו לחורבה דילמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בתוך הבית לחורבה שהם מצויין במבוי וכיון דאסור להוציא מן המבוי לחורבה אם כן אין לחורבה להתיר המבוי אבל רבי יוחנן דלא גזר הכי נמי לא היה אסור להוציא כלים ששבתו במבוי דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה ומשום מהני שפיר חורבה להתיר את המבוי. ומבואר בתו' דלר' יוחנן מותר להוציא כלים ששבתו במבוי לחורבה [וגם לרב דאסור הוא רק משום גזרה אטו כלי הבתים], והנה לשיטת התו' דדירה בלא בעלים מותר להוציא אלי' אף כלי בתים על כרחך איירי בחורבה הפתוחה לבית [וכמש"כ התו' פ"ה א' ד"ה שני], ובגמ' איתא וכאמור לעיל דר' יוחנן איירי בחורבה הראוי' לדירה, וא"כ למש"כ הרשב"א צ"ב א' הוא בדין בית, וקשה דאיך מבואר בגמ' דכלים ששבתו במבוי מותר להוציא אלי', וצ"ע.

והנה הריטב"א צ"ב א' כתב, וז"ל והא דאמרין הכא דכלים דבתים אסורין עם החורבה לא תיקשי לר"י ז"ל שפירש דחורבה כשם שאינה אסרת כן אינה אסורה, דשאני הכא שהיא חורבה שלפני החצירות שרגילים להשתמש בהם כלים דחצירות והוא לה כרחבה שאחורי בתים והוא לה כעין חצר לאסור בה כלים דבתים בלא עירוב וכדכתיבנא התם לדעת רבינו ז"ל. ומבואר בריטב"א דפי' דמש"כ התו' דמיירי בחורבה הפתוחה לבית הוא בשאינו ממש פתוחה לבית, וכפי הנראה פי' כן דאל"כ לא הו"ל חצר אלא בית [וכמבואר ברשב"א שם] דסתם חורבה חזיא לדירה כמבואר בעירובין צ' א', אלא איירי באופן שיש חצר המפסיקה ביניהם והיא משמשת לחצר, ולפ"ז ניהא גם הא דע"ד א' דלפיכך מותר להוציא אלי' כלים ששבתו במבוי.

והעולה מן האמור, דעת החזו"א (ס"צ סקמ"א) דאם יש כמה חדרים בבית וחדר אחד מיוחד לשלחנו בשבת, אין חשיב דירתו אלא חדר

ד. האם בבית רק החדר שאוכל בו חשיב דירה והשאר חצר

בגמ' צ"ב א' איתא דלרב [דגזר בחצר שעירבה דאסור לטלטל כלי חצר ממנה לחצר אחרת דכיון שעירבה שכחי בה מאני דבתים וגזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים שבחצר זו לחצר זו] שתי חצירות וחורבה אחת ביניהם אחת עירבה ואחת לא עירבה נותנין את החורבה לזו שלא עירבה כיון שבחצר שעירבה מצויים בה כלי בתים וא"כ אף כלי חצר אסור לטלטל לחורבה גזרה משום כלי בתים, אבל אם נותנים אותה לחצר שלא עירבה מותר להוציא אלי' כלי החצר. ולשיטת התו' דדירה בלא בעלים שאינה אסרת מותר להוציא אלי' אף כלי בתים, קשה דלמה נותנים אותה לזו שעירבה הלא אף כלי בית מותר להוציא לחורבה. ותו' הרשב"א דאיירי האי חורבה רחבה שאחורי הבתים היא ופתח הבית פתוחה לה ולפיכך הו"ל כעין חצר לאסור בו כלי הבית בלא עירב. והוסיף שם הרשב"א דאיירי בשהחורבה "אינה ראויה לדירה היא דאי בראויה לדירה אפי' כלים ששבתו בחצר נמי אין מוציאין לה", כלומר דאי בראויה לדירה יש לה שם בית וא"כ אין נותנים אותה לזו שלא עירבה הלא אף כלי חצר אסור לטלטל אלי'. ומבואר ברשב"א כסברת החזו"ב (ס"ח סק"ז), דכיון דפתוח למקום פיתא וחזיא לדירה מקרי ג"כ בית, ודלא כמש"כ מרן החזו"א (ס"צ סקמ"א) דאם יש כמה חדרים בבית וחדר אחד מיוחד לשלחנו בשבת, אין חשיב דירתו אלא חדר שהוא אוכל, ושאר החדרים הן כבית התבן, ולפ"ז מותר להוציא כלים ששבתו בשאר החדרים מחדרם לחצר בלא עירוב, וכן להכניס לתוכן כלים ששבתו בחצר.

מיהו בגמ' ע"ד א' איתא דר' יוחנן ס"ל דמבוי ניתר בלחי וקורה אפי' חצר וחורבה פתוחים לו, ואמרין התם דהוא רק בחורבה שראוי' לדירה, ואיתא בגמ' שם דר' יוחנן לטעמי' דפליג ארב וס"ל דלא גזרינן בחצר שעירבה לאסור לטלטל כלי חצר ממנה לחצר אחרת. ופירשו בתו' דלרב כשגזר כשעירבו לאסור כלים ששבתו בחצר לאפוקינהו לחצר אחרת אף על פי שכל החצרות רשות אחת

שהוא אוכל, ושאר החדרים הן בדין חצר. ובח"ב (ס"ח סק"ז) מצדד דכל חדר הפתוח למקום פיתא ומשמש לו לדירתו הוא בדין בית ומסתפק היכא דאין לו ד' על ד' דלא חזיא לדירה. ואנו הבאנו להרשב"א פשיטא ל' דהיכא דפתוח לבית וחזיא לדירה הוא בדין בית, וכן נראה מדברי הריטב"א, ולהדיא לא מצאנו מי שחולק בזה [ואף שהתו' פ"ה א' סתם בזה י"ל דלא נחת שם לנידון זה, אי נמי הוא רק בחורבה הפתוחה לבית כיון שאינו ממש חלק מהבית, ולא עוד אלא באופן שהוא ממש חלק מאותו הבית אפשר דאף אם אין בו ד' על ד' הוא לכו"ע בדין בית והגם שאינו חזיא לדירה, ומה שאינו יכול להניח עירוב בחדר זה (יעו"ב בכה"ל סי' שס"ו ס"ג ד"ה ד"א) הוא מפני שהוא קבוע מקום פיתא בחדר שאין בו דע"ד אבל היכא דקבוע מקום פיתא בחדר שיש בו דע"ד שוב כל חדרי הבית נטפלים אליו]. והעירו גם מהרמ"א (סי' שנ"ה ס"ג) לענין בית הכסא העומד בין שני בתים, וברע"א שם ובית מאיר שם וסי' שנ"ז, דמבואר שם דכל חדרי הבית כחד חשיבי [ויעו"ב בחזו"א (סי' צ"ו סק"ה) דתמה עליהם].

אם ה' רגיל לקבוע סעודתו בחדר אחד ובשבת עקר לחדר אחר, יעו"ב בחזו"א (סי' צ"א סק"א) דהוכיח מהתו' דשני החדרים חשיב בית [והוא שיש בהם ד' על ד'], וכ"כ המ"ב (סי' שע"א סקי"ב) לענין שני בתים.

ה. דינים העולים

א. כלים ששבתו בחצר, מותר להוציאם לחצר אחרת או למבוך, ואף שאינם מעורבים. מיהו כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר, אסור להוציאם לחצר אחרת, והטעם הוא משום דכיון שהיו כשקדש היום בבית אם כן הוי כמו אם היו עכשיו בבית (כ"כ בתור"פ כ"ג ב' ד"ה לכלים, ובחי' רע"א בדו"ח שבת ק"ל ב' דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו) [ולפ"ז נראה לכא' דכלים ששבתו בבית ראובן והוצאו בדרך מלבוש לחצר שמעון (שאינה מעורבת עם חצר ראובן) ופשטם שם, מותר להחזירם לחצר ראובן, וצ"ע בחזו"א (סי' ק"ד סק"ה)].

ב. כלים ששבתו בחצרו של ראובן והובאו לחצרו של שמעון, אסור להכניסם לביתו של שמעון ואף שהוא מעורב עם חצרו, ולא אמרינן דכיון דהוא מעורב עם חצרו רשות אחת היא, דאין הערוב עושה את הבית והחצר לרשות אחת אלא רק היכא דהרבה בתים פתוחים לחצר ע"י הערוב הו"ל כבית אחד פתוח לחצר (נתבאר בסק"ג).

ג. כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שאינה מעורבת, בין אם יצאו בהיתר [וכג' בדרך מלבוש ופשטם שם] ובין אם יצאו בשוגג ובין אם יצאו במזיד, לדעת רש"י ותו' אם כבר הוציאן לחצר שוב אין איסור טלטול באותה החצר, דחצר שאינה מעורבת לא עשאוה ככרמלית שהרי כלים ששבתו בחצר ודאי מותר לטלטלם בכל החצר. ולדעת הרשב"א בעבוה"ק אין מטלטלין אותן אלא בתוך ארבע אמות, דכמו שחצר שאינה מעורבת היא כרה"ר לגבי הבתים דמטעם זה אסרו לטלטל מהבית לחצר, הוא הדין לגבי כלי הבתים היא כרה"ר. והמ"ב (בכה"ל סי' שע"ב) לא הכריע בזה, אבל בחזו"א (סי' ק"ד סק"ב ד"ה והלכך) כתב דיש להקל בזה, מיהו יעו"ב במה שכתבנו בסק"א דנראה דשלא במקום הדחק כדאי להחמיר בזה (דיעו"ש דישבנו את מה שנתקשה החזו"א בשיטת הרשב"א, ויעו"ש דכן נראה גם ברמב"ן בשם הירושלמי וכן מבואר בריטב"א [מיהו בריטב"א שבת הנדמ"ח העתיק דברי רש"י דמותר] וכן משמע מדברי הראב"ד שהביאו הרשב"א והריטב"א), אבל פחות מד"א לכו"ע מותר לטלטלן וכן כלים ששבתו בבית [או חצר] של אחד ויצאו לבית אחר שאינו מעורב עמו לכו"ע מותר לטלטלו בכל הבית ואף יותר מד"א (ומש"כ בזה הגרע"א צ"ע ויעו"ב בסק"א).

ד. למה שכתבנו לעיל דין ג' בביאור שיטת הרשב"א, נראה דכלי בתים שיצאו לחצר של יחיד אחר [שלא עירב עם אותו הבית] מותר לטלטל אותם בכל החצר. וה"ה אם יצאו לחצר אחרת המעורבת עם הבתים שלה, דחצר המעורבת אינה נראה כלל כרה"ר דהרי להוציא מהבית לחצר המעורבת מותר.

ע"מ שימשיכו להוציאו ואח"כ השני הוציא מחצר לחצר בכה"ג נראה לכא' דאינם מצטרפים זה לזה ומותר (יעוי' במה שכתבנו בסק"ג שם), וכן אם יצאו מעצמם או שראובן הוציאם בדרך מלבוש מביתו לחצרו ופשטם שם מותר אף לראובן עצמו להוציאם לחצר שמעון דהוצאה בדרך מלבוש היא כמאן דליתא (חזו"א סי' ק"ד סק"ה לענין איסור מחליף וכ"כ להדיא בחו"ב סי' י"א סק"ח לענין נידון. (ידן).

ז. כלים ששבתו בחצר והגיעו [בכג' בדרך מלבוש] לבית בחצר אחרת שאינה מעורבת עם חצר זו, מותר להוציאם מהבית לחצר המעורב עם אותו הבית, דמשום הוצאה מרשות לרשות ליכא שהרי חצר זו מעורבת עם בתי', ואי מפני דין שביתה הלא כלים ששבתו החצר מותר להוציאם לחצר אחרת, ופשוט (וכ"כ בחו"ב סי"א סק"ח בדין ד').

ח. שתי החצרות שהם של בעלים אחד, נראה לכא' דהוא נידון כטלטול באותה החצר, דרק מה שיש מחיצה ביניהם אינו גורם איסור [וה"ה אם הם של שני בעלים אלא שעירבו ביניהם דע"י העירוב חשיב כשל בעלים אחד], ויעוי' חו"ב (סי' י"א סק"ח ד"ה לכא' נראה).

ט. שתי חצירות של שני אנשים שכל אחד משתמש בחצירו תשמישיו, אף שאין ביניהם מחיצה אין זה נידון כחצר אחת אלא כשתי חצירות, ולפיכך כלים ששבתו בבית אסור לטלטלם מחצר זו לחצר זו ואף שאין כלל מחיצה ביניהם, ולא עוד אלא בכה"ג לכו"ע (יעוי' לעיל דין ג') אסור לטלטל אף באותה החצר כלים ששבתו בבית משום שלגבי כלי הבית הוא פרוץ במלואו למקום האסור לו (כן מבואר בתו' פ"ט א' ד"ה רב) לגבי שני גגות שאין מחיצה ביניהם, והחזו"א במכתב שהביא בספר שערי לימוד [בתשובה ב'] כתב שה"ה גם לגבי שתי חצירות וז"ל אבל פרוצה במלואה לחצר אחרת או פרוצה יותר מעשר לחצר אחרת לכו"ע אין מטלטלין בה אלא בד' כלים ששבתו בבית וכמש"כ התו' פ"ט א' עכ"ל, וכ"כ בחזו"א סי' צ"ג סק"ד, [נוה דלא כמש"כ בחו"ב סי' י"א סק"ב לחלק בין גגין לחצרות ונראה שם

ה. דין כלים ששבתו בבית (וה"ה לגבי שביתה בשאר רשויות) הוא רק באופן ששבתו שם בביהש"מ, אבל באמצע שבת אין כלל דין שביתה ואף לדבר שלא הי' לו שביתה מבעו"י [וכג' גשמים שירדו בשבת או מלבוש שהי' לבוש בו ביהש"מ ואח"כ פשטו (יעוי' בבה"ל סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר] דהאחרונים מצדדים דאם הי' לבוש בו ביהש"מ בטל לגבי גופו ואין קונה שביתה והוא גם בחזו"א סי' ק"ד סק"ה)]. מיהו אף אם לא הי' לו שביתה כלל, אם הוא כעת בבית אסור להוציאו לחצר, וה"ה לענין כל הוצאה מרשות לרשות דעצם ההוצאה מרשות לרשות בשבת אסורה ואפי' לא שבתו שם משום לתא דהוצאה מרה"י לרה"ר. ודין כלים ששבתו הוא רק בא להחמיר, דאף בכג' שהם נמצאים כעת בחצר והי' צריך להיות מותר להוציאם לחצר אחרת כיון שהוא אותה הרשות, מ"מ החמירו חכמים דאם הם כלים ששבתו בבית אסור להוציאם לחצר אחרת דכלים ששבתו בבית אנו דנים אותם בכל מקום שהם נמצאים כאילו הם עדיין בבית וא"כ הו"ל כמוציא מבית לחצר וכאמור לעיל דין א' (נתבאר בסק"ג).

ו. כלים ששבתו בחצר של ראובן והוכנסו לביתו, אסור להוציאם לחצר של שמעון (משום איסור הוצאה מהבית לחצר וכדלעיל דין ה' והא דאמרין דכלים ששבתו בחצר הוי כמו אם היו עכשיו בחצר הוא רק לחומרא אבל לא לקולא), ולא עוד אלא אף אם ראובן הוציאם שוב מביתו לחצרו אסור להוציאם מחצרו לחצרו של שמעון, ואף אם נחו בחצרו של ראובן והרי מחצר לחצר הוא אותה הרשות מ"מ כאן שהיו כבר בבית אסור משום דין מחליף כלומר שמא יבוא להוציא מביתו של ראובן לחצר של שמעון מבלי להניח בחצר (כל זה נתבאר בסק"ג וע"פ התו' צ"ט ב' ד"ה לא יעמוד). ואף אם יעשו את ההוצאה ע"י שני בני אדם, שאדם אחד יוציא מביתו של ראובן ויניח בחצרו של ראובן ואח"כ אדם אחר יוציא מחצרו של ראובן לחצרו של שמעון, מ"מ אסור (דאיסור מחליף הוא אף באופן שנעשה ע"י שני בנ"א כמבואר בסה"ת ובסמ"ג יעוי' בסק"ג), מיהו בשהאחד הוציא מהבית לחצר שלא

שדברי החזו"א בזה לא היו לנגד עיניו, ויעו"ש [סי' צ"ג סק"ד] מש"כ החזו"א לחלק בין זה לבהכ"נ דאף שיש לכל אחד מקומו הקנוי לו מ"מ התם כיון שאין מחיצות ביניהם חשיב כחצר אחת דבהכנ"ס מחברן, ונראה דכוונתו דהא דאף שאין מחיצה ביניהם הוא נידון כשתי חצירות הוא רק היכא שהמחיצה שייכת שם ומשא"כ בבהכנ"ס. [מש"כ רש"י צ"ג ב' ד"ה רב אמר "אבל הכא שתי רשויות האסורות זו עם זו הוי" יעו"ש, הוא לא משום שהוקשה לרש"י דהשתא דנפלה המחיצה הרי זה נידון כחצר אחת ולא כשתי חצירות אלא הוא מפני דרש"י מפרש דהגמ' שם איירי אף בכלים ששבתו בחצר אלא דרב לטעמיה דאמר הלכה כר' שמעון והוא שלא עירבו אבל עירבו שתי החצירות שתי רשויות הן אף לגבי כלים ששבתו בחצר, מיהו התם דנפל הכותל שבין שתי החצירות בשבת כיון שהן פרוצות זו לזו ל"מ מה שעירבו, וא"כ גם לרב כעת שתי החצירות רשות אחת הן ומותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר ואמאי קאמר רב בגמ' שם דאין מטלטלין אלא בד"א, ולזה תי' רש"י דאעפ"כ יש כאן דין פרוץ במלאו למקום האסור לו אף לגבי כלי החצר כיון שקודם שנפל הכותל הם היו שתי רשויות האסורות זו עם זו, ויעו"ש במהרש"א ותור"פ וריטב"א]].

י. העירו לנכון לאמור לעיל דין ט', דמצוי מאד היום דכלים ששבתו בבית והוצאו לרחוב יהי' לכו"ע אסור לטלטל ברחוב יותר מד"א ואף שהכל מוקף במחיצות כדין [אלא שלא עירבו וכג' שיש שם מחללי שבת], כיון שאחד מחדרי המדרגות או החצרות [דמיוחדים לתשמיש של אותו הבנין] הפתוחים לרחוב, הוא פרוץ במלואו או יותר מעשר לרחוב. וכן באותו החצר או חדר המדרגות הפרוץ לרחוב יהי' אסור לטלטל יותר מד"א, משום פרוץ למקום האסור לו. וכל זה בכלי בית שהוצאו לשם, אבל בכלי החצר הרי מותר לטלטלם מחצר לחצר.

י"א. אדם בודאי אינו נידון ככלי שקונה שביתה (וכן מבואר בב"ה ל' סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר), מיהו במכתבו של הגרע"א שהביא הבית מאיר (סי' שמ"ט ס"ה) מבואר דפשיטא ל' דתינוק [ואיירי שם בתינוק שמביאים אותו למול] יש לו קנין שביתה

ככלי (ומשמע שם שהוא לא מחמת בגדיו אלא משום התינוק עצמו), וגם הבית מאיר שם לא חלק עליו בזה, וצ"ל דס"ל דתינוק שאינו יכול לנוע מעצמו הרי זה נידון ככלי, ושוב שמעתי כן בשם הגר"צ פירדמן שליט"א.

י"ב. בתינוק שיכול לנוע בעצמו דאינו קונה שביתה, ורוצה לשאתו בעגלה מחצר לחצר, היכא דהעגלה והבגדים שהתינוק לבוש בהם שבתו בבית, הנה לענין הוצאה תנן צ"ג ב' המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו, ויעו"ש ברמב"ן שבת צ"ד ב' (ד"ה הא דשרא רב נחמן) ובר"ן שם דמבואר שם דס"ל דכיון שהוא טפל ההוצאה מתייחסת רק לאוכלין ולחי ואין שום איסור אף מדרבנן על הכלי, וכן נראה ברשב"א עירובין צ"ה ב' ובחזו"א (סי' קי"ב סק"ג) במה שפירש את הגמ' שם, ולפ"ז ה"ה לנידון דידן דההוצאה מרשות לרשות מתייחסת רק לתינוק, מיהו בריטב"א עירובין שם מבואר דאף באופן שמותר להוציא את האוכלין מ"מ יש איסור מדרבנן על הכלי.

סימן ה

בדין פנימי האוסר על החיצון ולענין בנייני המגורים שלנו

א. מדוע רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ובאיזה אופן הוא

שו"ע סי' שע"ח ס"ב, שתי חצירות זו לפנים מזו ופנימית פתוחה לחיצונה והחיצונה למבוי ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה, אם עירבה חיצונה ולא פנימית שתייהן אסורות. דקי"ל כרבנן דר"ע, דרק רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה כשיש לה שם דריסת הרגל.

והטעם שהפנימי אוסר על החיצונה, נראה דהוא כיון שהפנימי מוכרח לעבור דרך החיצונה כדי לצאת לחוץ, הרי זה נראה כאילו החיצוני הוא חלק מרשותו של הפנימי, ולפיכך הצריכו חכמים לערב יחד. ולרבנן דר"ע כל זה הוא

מחיצה בין החצרות באופן שאינם יכולים לערב יחד, אף שלמעשה הם מוכרחים לעבור דרך החיצונה כדי להגיע לרה"ר מ"מ אינם אוסרים.

ב. אי תורת המחיצה שעל הסולם מהני אף לגבי רגל האסורה

נ"מ ב' והאמר רב נחמן אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו אם יש

לפניהם דקה ארבעה אינה אוסרת ואם לאו אוסרת. הא דאמרינן שכחו ולא עירבו ודאי אין הכוונה שלא עירבו כלל, דאל"כ מה הנידון לקמן אם אנשי המרפסת אוסרים על החצר, הלא בלא"ה אסורין משום שלא עירבו, ועל כרחך הא דאמרינן שכחו ולא עירבו הוא רק שלא עירבו אנשי המרפסת עם אנשי החצר וכמו שפרש"י. והנה מבואר בגמ' דאי סולם תורת פתח עליו [או למאי דמסקינן דאיירי בשיש פתח ביניהם] אוסרים אנשי המרפסת על אנשי החצר, ויש לשאול דכיון שאנשי מרפסת הוא רגל המותרת במקומה מדוע הם אוסרים על אנשי החצר. ותי' הריטב"א דהכא לא אמרינן רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, דבני מרפסת ובני חצר טפי שייכי אהדדי מבני שתי חצירות הפתוחות זו לזו. וכן במאירי, וז"ל ולא סוף דבר לדעת האומר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה אלא אף לדעת האומר רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שהלכה כן דוקא בפנימית בחיצונה שאין לפנימית על חיצונה שום תשמיש אלא דריסת הרגל שהרי יש לה חצר בפנימית לעצמה ואינה צריכה לחיצונה אלא לדריסת רגל לצאת דרך בה אבל מרפסת וחצר מצד שאין חצר בדיורי העליות יש לבני מרפסת תשמיש בחצר וכל שהמרפסת פתוחה לחצר אוסרת וכן כתבוה גדולי המפרשים עכ"ל (מש"כ המאירי דכן כתבוה גדולי המפרשים הוא הראב"ד בפירושו לתלמוד וכן הוא להדיא בחידושי המאירי כאן, וצ"ע דזה לכא' דלא כראב"ד בכתוב שם על מתני' פ"ג ב'), ויעוי' בחידושי המאירי כאן דזה רק כשהם שותפין בחצר ומשמע שם דהוא הדין לגבי כל מקום שהם שותפין שם בתשמיש. וכן הוא לפי' התו' נ"ט ב' דכתבו שם

רק ברגל האסורה במקומה, אבל ברגל המותרת במקומה כיון שהפנימי מובדל מהחיצונה, דבפנימי מותר לו לטלטל ומשא"כ בחיצונה, לא אסרו חכמים דבכה"ג לא מחזי שהחיצונה היא חלק מרשותו של הפנימי, ומשא"כ שהחיצוני הוא רגל האסורה במקומה דבין בפנימית ובין בחיצונה אסור לו לטלטל.

ובגמ' נ"ט ב' לל"ב שם התחדש בזה תנאי נוסף דצריך שיראה שהפנימית תיהי' גם מובדלת מהחיצונה ע"י כך שאנו יכולים לסגור דלתה מלהשתמש בחיצונה, וכבסתם חצר פנימית וחיצונה שאנו יכולים לסגור דלתה מלהשתמש בחיצונה שאינה מקומה דעיקר חיצונה לבני חיצונה, ולאפוקי מכגון עיר שרה"ר עוברת באמצעה לאורכה דאם מחלק את העיר לשנים לרוחבה ע"י צוה"פ יאסרו אלו על אלו ואף שהוא רגל המותרת במקומה כיון דרה"ר הוי להני כמו להני, ויעו"ש בתורא"ש דאף לל"ק בגמ' שם אין מערבין את העיר לחצאין לאורכה ע"י שניתן את כל רה"ר לצד אחד, דודאי א"א לסגור את הדלת ולסלק לגמרי עבר אחד מרה"ר. וזהו לפי' התו' שם, ולפי' הריטב"א שם הוא באופן שהפנימית מובדלת מהחיצונה ע"י שהיא יכולה לסגור את דלתה ולמנוע מהחיצונה מלהכנס אלי'. [ומש"כ רש"י שם לחלק בין רגל המותרת לרגל האסורה צ"ע].

הריטב"א הרשב"א והר"ן נ"ט ב' כתבו בשם הרמב"ן, וז"ל וכלל גדול הוא זה שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב, כגון רגל האסורה במקומה לרבנן או אפילו רגל המותרת במקומה לרבי עקיבא, אבל כשהכשירו חצי מבוי או חצי רשות הרבים או חצי העיר בלבד שהנשארים מבחוץ אינם יכולין לערב עמהם אינם אוסרים עליהם עכ"ל. ויעוי' בחזו"א (סי' צ"ה סק"יח), דמה שכתבו הראשונים דהיכא שלא יכלו לערב אין רגל האסורה אוסרת, הוא רק בשוהא משום חסרון במחיצות אבל לא היכא דיש נכרי שאוסר. ולמש"כ הראשונים י"ל דאם יש

היו אוסרים, דכיון דסו"ס הם משתמשים בה רק דרך סולם הוי כלזה בשלשול ולזה בנחת דנותנים אותו לזה שבנחת ואין חברו יכול לאסור עליו, וכמבואר בתו' פ"ג ב' (ד"ה קא) דאי סולם תורת מחיצה עליו הו"ל כשימוש בדרך שלשול.

ובחזו"א (סי' ק"ב סק"כ) יעו"ש, הביא דבבעה"מ והריטב"א בשם התו' על מתני' פ"ג ב' מבואר דס"ל דתורת המחיצה שעל הסולם מהני אף לגבי רגל האסורה (ויש להעיר דהא דבעה"מ והריטב"א שם לא נתקשו על הא אמר רב נחמן אמר שמואל נ"ט ב' אפשר דהוא מפני דגרסו כגירסת המאירי שם והמ"מ הל' עירובין פ"ד הל' ט"ז "אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכח אחד מהן ולא עירב" כלומר דאיירי ברגל האסורה, אבל ברגל המותרת אף אי סולם תורת פתח עליו אינם אוסרים ואפשר דהוא מפני שלשיטתם שם פ"ג ב' איירי בשאינם שותפים בחצר וכמו שנתבאר בסק"ג וא"כ אפשר לסלקם מהחצר, ודברי הריטב"א פ"ג ב' בשם התו' הוא דלא כמ"ש הריטב"א נ"ט ב' וכבר העיר בזה החזו"א), ועל פי זה הוסיף בחזו"א (סי' צ"ו שם) דיש להקל דתורת המחיצה שעל הסולם מהני אף לגבי רגל האסורה ודלא כטוש"ע. והעירוני דגם דעת הרשב"א כן, שהרי למש"כ הרשב"א פ"ג ב' (ויעו' במה שכתבנו בזה בסק"ג) צ"ל דהא דמבואר בגמ' נ"ט ב' דאי סולם תורת מחיצה עליו אין אנשי המרפסת אוסרים על החצר, הוא בשאנשי המרפסת אינם שותפין בחצר ואין להם שם כי אם דריסת הרגל, דאל"כ לא מהני הא דסולם תורת מחיצה עליו ויאסרו על החצר וכמ"ש הרשב"א שם, וכיון שאינם שותפין בחצר בכה"ג ודאי מסתבר דלא יאסרו ברגל המותרת אף אם סולם תורת פתח עליו אלא הו"ל ככל שתי חצירות שאין הפנימית אוסרת על החיצונה ברגל המותרת [וכן מבואר בחידושי המאירי ס' א'], וא"כ על כרחך לרשב"א הא דמבואר בגמ' שם דמהני תורת המחיצה שבסולם הוא אף ברגל האסורה [וכפי הנראה הרשב"א גרס שם "אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכח אחד מהן ולא עירב" דאיירי ברגל האסורה,

דכיון שא"א לסלקה מרה"ר בכה"ג אף רגל המותרת במקומה אוסרת (ויעו' במה שכתבנו בזה בסק"א ויעו"ש במה שהבאנו מהתורא"ש), והכא נמי א"א לסלקה מהחצר כיון שאין לה חצר אחרת.

במוש"ע ריש סי' שע"ה כתב, וז"ל מרפסת שהוא דרך לעליות הפתוחים לה ועומדת בחצר ועולים לה בסולם ובני העליות יורדים ממנה לחצר ועוברים לרשות הרבים, אינם אוסרים על בני החצר, דסולם תורת פתח עליו והוי כשתי חצרות ופתח ביניהם שאם רצו מערבים יחד ואם רצו כל א' מערב לעצמו, ובלבד שיערבו כל בני מרפסת לעצמן כדי שתהא רגל המותרת במקומה עכ"ל. ומבואר דאם המרפסת הוא רגל האסורה במקומה, היא אוסרת על בני החצר ולזה לא מהני תורת המחיצה שעל הסולם (– מש"כ בטוש"ע "דסולם תורת פתח עליו" אינו בא לבאר מדוע בני המרפסת אינם אוסרים על החצר אלא הוא רק קאי אדלקמן דמשו"ה אם רצו מערבים יחד, וכן מבואר בגר"ז), וכן הוא באו"ז (הל' עירובין סי' קפ"ח). וצ"ל דס"ל דתורת המחיצה שעל הסולם מהני רק לענין מה שהמרפסת אוסרת אפי' ברגל המותרת (ויעו' במה שנתבאר לעיל), דמהני מה שתורת מחיצה עליו לשוי' ככל שתי חצירות דעלמא, אבל לענין רגל האסורה הנה בודאי אם הי' עומ"ר או צוה"פ (ויעו' עירובין נ"ט ב' אחדא לרשא) בין הפנימית לחיצונה אף שהוא מחיצה אוסרת הפנימית על החיצונה, א"כ הוא הדין סולם כיון שנעשה לצורך המעבר לא מהני הא דתורת מחיצה עליו.

מיהו הדברים מחודשים דבפשוטו נראה דכשם שלענין מה שהמרפסת אוסרת אפי' ברגל המותרת לא מהני עומ"ר וצוה"פ ואעפ"כ מהני סולם ולא אמרינן דסולם כיון שאדרכא נעשה לצורך המעבר לא מהני הא דתורת מחיצה עליו לחלקם ולשווי' ככל שתי חצירות דעלמא, הוא הדין לענין רגל האסורה. ועוד הקשה בחזו"א (סי' צ"ו סקי"ח) דהא דהפנימית אוסרת על החיצונה הוא מפני דחשיב הכל כחצר אחת משותפת, והרי הכא אף אם באמת בני הפנימית היו דרים בחיצונה לא

בשלשול דאוסרים זה על זה (ולא מצינו חילוק בין שלשול י' לשלשול כ'). ומה שהרשב"א לא פ' כן, נראה שהוא מפני דס"ל דכיון שהתחתונה צריכה לעלות בסולם לא חשיב כדרך שלשול אלא כדרך זריקה וא"כ הוי כלזה בזריקה ושלשול (שצריכים גם לשלשל הדלי למטה) ולזה בשלשול דאינם אוסרים, והתו' ס"ל דאף שעולין דרך סולם מ"מ חשיב כדרך שלשול ולא זריקה וכמש"כ בחזו"א (סי' ק"ב סק"א).

והנה לקמן שם כתב הרשב"א, דמשום שבני המרפסת יכולין להשתמש מן המרפסת עצמה בשלשול על גבי התל אינן אוסרין בכך על בני החצר דאין המרפסת עצמה אוסרת כיון שאין בה דיורין והסולם שמן העליות למרפסת תורת מחיצה עליו עכ"ל. וצ"ב דכיון שבני המרפסת שותפין בתל וכמש"כ הרשב"א לעיל, הלא בכה"ג כתב הרשב"א לעיל דלא מהני תורת המחיצה שעל הסולם. וצ"ל דמש"כ הרשב"א לעיל הוא רק באופן שהסולם נעשה בעיקר בשביל זה, וכמו הסולם שנעשה בשביל לעלות לגזוזטרה העליונה, אבל הסולמות שנעשו מהמרפסת לחצר נעשו בעיקרם בשביל החצר, ולפיכך לגבי השימוש בחצר הסולם הוא כפתח, אבל השימוש בתל הוא רק דבר צדדי ולגבי זה הסולם הוא כמחיצה.

סוף דבר, לדעת הרשב"א סולם הנעשה בעיקרו בשביל מקום שהוא שותף בו, הוא לגבי לעולם כפתח, והא דאמרינן לעיל נ"ט ב' סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו הוא רק לגבי מקום שאינו שותף בו או שלא נעשה בעיקרו אליו.

וכבר כתבנו לעיל סק"ב דלמש"כ כאן הרשב"א צ"ל דהא דמבואר לעיל נ"ט ב' דאי סולם תורת מחיצה עליו אין אנשי המרפסת אוסרים על החצר, הוא ג"כ בשאנשי המרפסת אינם שותפין בחצר ואין להם שם כי אם דריסת הרגל, דאל"כ לא מהני הא דסולם תורת מחיצה עליו ויאסרו על החצר וכמש"כ הרשב"א שם, וכיון שאינם שותפין בחצר בכה"ג ודאי מסתבר דלא יאסרו ברגל המותרת אף אם סולם תורת פתח עליו אלא הו"ל

וכגירסת תלמידו המ"מ והמאירין], וכן פשוט דבריו הרשב"א נ"ט ב' (סוד"ה והרמב"ן) יעו"ש.

גבישית הרשב"א דסולם המשמש למקום שהוא שותף בו לעולם תורת פתח עליו

בנוסף לדין שהפנימית אם היא רגל האסורה במקומה אוסרת על החיצונה, דכיון שיש לה שם דריסת הרגל הכל נראה כרשות אחת וכמו שנתבאר בסק"א, יש דין אחר וזה אף אם הפנימית רגל המותרת במקומה, והוא דשתי רשויות המשתמשות במקום אחד אוסרות אותו זה על זה אף שכל אחת רגל המותרת במקומה, אם לא עירבו יחד, וככותל שבין שתי חצרות ע"ו ב' יעו"ש שו"ע סי' שע"ב ס"ו ובשעה"צ אות כ"ט, והא דבכל חצר פנימית וחיצונה היכא דהפנימית רגל המותרת במקומה אינה אוסרת מדין זה על החיצונה כתב החזו"א (סי' פ"ב סק"י) דמה שדריסת רגלן על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה ועוד דהוי לזה לתשמיש ולזה להילוך וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה שאין זה שבזריקה אוסר כדאמר פ"ג ב'. ועל דין זה האחרון, היכא דאחת הרשויות משתמשת רק ע"י סולם באו דברי הרשב"א פ"ג ב' וכדלקמן.

מהא דאמרינן בגמ' פ"ד ב' לגבי שתי גזוזטאות, דכשבני התחתונה שותפין בגזוזטרה העליונה ובאין [ע"י סולם] דרך עליונה למלאת אוסרים על העליונה, למד הרשב"א פ"ג ב' דהיכא דהסולם מוליך למקום שהם שותפין בו לא מהני תורת המחיצה שעליו, ולפ"ז כתב הרשב"א דהא דבני המרפסת אינם אוסרים על החצר צ"ל דאיירי בשאינם שותפין בחצר, והא דמבואר בגמ' שם דאת התל והעמוד והבור שבחצר אוסרין צ"ל דבאלו הן שותפין. וזה דלא כתו' פ"ג ב' (ד"ה קא) ופ"ד ב' (ד"ה לא) דכתבו דמה שבהא דשתי גזוזטאות אוסרת התחתונה על העליונה ולא מהני תורת מחיצה שעל הסולם, הוא מפני דהא דתורת מחיצה עליו לא עדיף משלשול, וא"כ כיון שגם בני התחתונה משתמשים בדרך שלשול [שצריכים לשלשל את הדלי למטה] הוי כלזה בשלשול ולזה

ככל שתי חצירות שאין הפנימית אוסרת על החיצונה ברגל המותרת, וא"כ על כרחך לרשב"א הא דמבואר בגמ' שם דמהני תורת המחיצה שבסולם הוא אף ברגל האסורה [וכפי הנראה הרשב"א גרס שם "אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכח אחד מהן ולא עירב" דאירי ברגל האסורה, וכגירסת תלמידו המ"מ והמאירי], וכן פשטות דברי הרשב"א נ"ט ב' (סוד"ה והרמב"ן) יעו"ש.

ולדינא נראה לכא' עיקר כשיטת התו', דבסברא הדבר מחודש שתורת מחיצה או פתח שעל הסולם תלוי' באם הוא משמש למקום שהוא שותף בו, וגם לפי' הרשב"א צ"ל דאנשי המרפסת אינם שותפין בחצר והוא דוחק שהרי אין להם חצר אחרת ואיך הגמ' סתמה בזה, וגם מסתימת השו"ע סי' שע"ה מבואר שהוא אף בשותפין בחצר, וגם בפוסקים לא הובאה שיטת הרשב"א.

ד. ברין נכרי לגבי שתי חצרות זו לפנים מזו

שו"ע סי' שפ"ב סי"ז, שתי חצירות זו לפנים מזו ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה או שישאל ואינו יהודי בחיצונה וישראל בפנימית ואפילו אינו יהודי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסר. והוא מהגמ' ס"ה ב' וע"ה ב', ויש בזה כמה שיטות בראשונים, וכדלקמן.

שיטת הראב"ד [וכפי שהובאה ברשב"א ובריטב"א ס"ה ב'], דהא דאיתא בגמ' ס"ב א' דרבי אליעזר בן יעקב אומר דנכרי לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, הוא לאו דוקא אלא כל היכא דשכיח דדייר גזרינן, ובכה"ג דהכא שכיח דדייר וכמבואר בגמ' ס"ה ב' [ובדברי הגמ' ריש ס"ה ב' הראב"ד נדחק מאד]. והא דאיתא בגמ' דישאל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה דהפנימית מותרת הוא דכיון שהגורם לפנימי דדייר התם היינו ישראל החיצון לדידיה בעי למקנס דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב, ובישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית כיון שהישראל דר לבדו ואין להם דריסת הרגל שם אין טעם לקנסו לפיכך קנסו את החיצונה (ועיו' בחי'

הר"ן). ובנכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, כיון שהנכרי דר לבד בחצר לא שייך לאסור שמא ילמד ממעשיו מיהו יעוי' בגמ' ע"ה ב' דגזרינן בזה דנכרי הרי הוא כרבים (ועיו"ש בריטב"א, ויל"ע דמאי מבעיא לי' לר' אלעזר ס"ה ב' בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית אי אין הנכרי אוסר הלא ר' אלעזר גופי' אמר בגמ' ע"ה ב' דגזרינן דנכרי הרי הוא כרבים ויעוי' ברא"ש שם דהגזירה הוא רק באופן דאיכא שני ישראלים בחיצונה דהרואה שנים דרים בחיצונה סבור דגם בפנימית דרים שנים ואתי למימר דרגל האסורה אינה אוסרת).

שיטת בעל המאור, דהא דאיתא בגמ' ס"ב א' דרבי אליעזר בן יעקב אומר דנכרי לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, הוא כפשטי'. והא דהכא אסרינן הוא משום דבנכרי כדי שלא ילמד ממעשיו, מחמירינן כר"ע דגם רגל המותרת במקומה אוסרת וממילא איכא שני ישראלים האוסרים זה על זה. (והא דאסרינן רק היכא דהנכרי מירתת ושכיח שהישראל דייר וכמבואר בגמ' ס"ה ב', הוא משום דבמקום דהנכרי לא מירתת ולא שכיח שהישראל דייר לא גזרו כלל, מיהו גם במקום דמירתת בעינן שני ישראלים האוסרים זה על זה דלא פלוג רבנן וכמש"כ התו' שם). ובגמ' ס"ה ב' מבואר דגם ר' אלעזר ס"ל כן, וא"כ יש לשאול דלמה הוצרך ר' אלעזר בגמ' ע"ה ב' לומר דהא דאסרינן נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה הוא משום דגזרינן דנכרי הרי הוא כרבים, ובבעל המאור שם נראה לכא' דהוא רק קמ"ל דאף אם לא מחמירינן במקום נכרי כר"ע מ"מ היכא דאיכא שני ישראלים בחיצונה אסור דהרואה שנים דרים בחיצונה סבור דגם בפנימית דרים שנים ואתי למימר דרגל האסורה אינה אוסרת, ודוחק. ויותר נראה דלא שייך לאסור משום שמא ילמד ממעשיו אלא במקום שהישראל דר עם הנכרי בחצר אחת, ולפיכך היכא דהנכרי דר לבד בפנימית לא אסרו כי אם מפני דהרואה שנים דרים בחיצונה סבור דגם בפנימית דרים שנים ואתי למימר דרגל האסורה אינה אוסרת יעוי' בחזו"א (סי' פ"ב סק"ד), וזה אפשר לומר גם בכוונת בעל המאור שם.

לענין שכירות ואליבא דר' עקיבא, מ"מ לענין עירוב הדרינן כלכלא דקי"ל כרבנן לענין רגל המותרת במקומה" [וצ"ע במה שהוסיף שם בשעה"צ דהא דמחמירינן כר"ע הוא כמש"כ הרשב"א והריטב"א בסוגיא דף ס"ה ע"ב].

ה. העולה לדינא לענין בנייני המגורים שלנו **היבא** שהקומה האמצעית אסורה, הנה לגבי הקומות שתחת' היא כפנימית האוסרת על החיצונה, אלא שכאן הוא ע"י מדרגות שדינם כסולם וקי"ל דסולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו להקל, מיהו לטוש"ע לגבי רגל האסורה לא מהני תורת המחיצה שעל הסולם ולפיכך היא אוסרת על הקומות שתחת' אלא שהחזו"א הכריע כדעת הראשונים דגם לגבי רגל האסורה מהני תורת המחיצה שעל הסולם וכן נראה עיקר (ונתבאר בסק"ב) וא"כ אין היא אוסרת על הקומות שתחת'. ולגבי הקומות שמעלי' לכו"ע אינה אוסרת, דהחיצונה אינה אוסרת על הפנימית. [אם המדרגות מוליכות למקום שיש לו שם לא רק דריסת הרגל אלא שותפות בשימוש, בכה"ג גם רגל המותרת אוסרת אלא שבוזה לכו"ע מהני תורת המחיצה שעל הסולם ונתבאר בסק"א].

אם קומה זו אסורה משום נכרי [או מחלל שבת בפרהסיא שדר שם] איתא בגמ' דיש חומר בנכרי, ולשיטת הרי"ף (וכפי שביארוהו בעה"מ והמלחמות) הוא דגזרינן אף בנכרי הדר יחידי בפנימית [דהוא רגל המותרת במקומה] דאוסר על החיצונה משום גזירת הרואים דכיון שיש לו דריסת הרגל בחיצונה הרואה סבור דהם דרים שם ונתבאר בסק"ד. ולפ"ז יש להסתפק אי מהני תורת המחיצה שעל הסולם כיון שסו"ס הרי יש לו דריסת הרגל בחיצונה ויש מקום לגזור משום הרואים, אלא שבלא"ה כתבנו שם דנראה שדנקטינן כשיטת בעה"מ שהחומר בנכרי הוא שבמקום נכרי מחמירינן כר"ע דאף רגל המותרת במקומה אוסרת ויעו"ש עוד, ולפ"ז יל"ד אם תורת המחיצה שעל הסולם מהני לר"ע, ונראה דהוא בדין רגל האסורה לדידן [וכן מבואר בחזו"א (סי' ק"ב סק"כ)] וכמו

שיטת הרי"ף וכפי שביארוהו בעל המאור ויעו"ש גם במלחמות, דהא דאיתא בגמ' ס"ב א' דרבי אליעזר בן יעקב אומר דנכרי לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, הוא ג"כ כפשוטו ודלא כראב"ד, ואף במקום נכרי קי"ל כרבנן דר"ע דרק רגל האסורה במקומה אוסרת ודלא כבעה"מ, והא דהכא אסרינן הוא משום דגזרינן דנכרי הרי הוא כרבים ופי' המלחמות דכל מקום שרבים אוסרים גוי אוסר והיינו כיון שבחיצונה מצויים רבים דהפנימית יש להם דריסת הרגל שם הרואה סבור דהם דרים שם, ולא קי"ל כסוגיא דדף ס"ה ב' [וצ"ע דמאי מבעיא לי' לר' אלעזר ס"ה ב' בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית אי אין הנכרי אוסר דלמא בכה"ג אין הנכרי מירתת, הלא ר' אלעזר גופי' אמר בגמ' ע"ה ב' דגזרינן דנכרי הרי הוא כרבים ולפירוש זה הוא אף בכה"ג].

ולענין כאיזה שיטה קי"ל, הנה ממש"כ בבהגר"א על השו"ע דאע"ג דאוקמוה בגמ' ס"ה ב' כר"ע למסקנא ע"ה ב' נכרי הרי הוא כרבים כר' א"צ למוקמי כר"ע, משמע דהוא כרי"ף [וכפי שפירשוהו בעה"מ והמלחמות]. מיהו ממש"כ הטוש"ע "ואפילו נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסר" לא משמע כן, דהרי לשיטה זו אין רבותא טפי בהא דנכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אלא כל שלושת האופנים אוסרים רק מפני גזירה דנכרים הרי הוא כרבים. ומדברי הטוש"ע נראה איפוא כשיטת הראב"ד או כשיטת בעה"מ דשני האופנים הראשונים אוסרים מדינא והאופן השלישי אסור רק מפני גזירה נכרי הרי הוא כרבים, ונראה לנקוט כשיטת בעה"מ דפי' הראב"ד הוא דחוק מאד בסוגיית הגמ' וגם לפ"ז אתי שפיר טפי הא דסתמו הטוש"ע ריש סי' שפ"ב דהנכרי אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה דהרי לפי' הראב"ד הוא לאו דוקא וכמש"כ הרשב"א והריטב"א ונתבאר לעיל וכבר העיר בזה בבית מאיר. וכן מבואר בשעה"צ סקנ"ט דנקט כבעה"מ, ממש"כ שם [לענין שני האופנים הראשונים בשו"ע] "ואע"ג דמחמירינן בעניינינו

בשלשול ולזה בשלשול ואוסרות זה על זה את קומת הכניסה.

סימן ו

בדיני שכירות

ס"ב ב' והא אנן תנן הדר עם העכו"ם בחצר הרי זה אוסר. צ"ע דמאי קשיא ל' לגמ', הלא לעיל אמרינן דהעכו"ם אוסר רק כשדר שם ישראל גזרה שמא ילמד ממעשיו. ויעוי' בתור"פ דכתב וז"ל אסיפא קא סמיך דקתני ואם יש שם ישראל אחר אוסר, פי' לאורח אוסר, משמע הא לדיריה שרי לאותו ישראל הדר שם עכ"ל. פי' מדלא קתני "אסור" או "נאסר", משמע שאותו הישראל מותר לו להוציא מביתו לחצר ורק אסור להוציא מבית העכו"ם לחצר.

שם לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה וישראל דכי איתיה אסר כי ליתיה גזרו ביה רבנן עכו"ם דכי איתיה גזירה שמא ילמד ממעשיו כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר. ויש לשאול דכיון דבעכו"ם אמרינן דדירה בלא בעלים לא שמה דירה, א"כ מדוע אסור להוציא מביתו של העכו"ם לחצר. וצ"ל דדירה בלא בעלים הוא רק סברא ליתן את כל החצר לזה שנמצא שם, ולפיכך מותר להוציא מבית הישראל לחצר, אבל מבית העכו"ם אסור להוציא לחצר דחילוק רשיות יש כאן דמוציא מרשות של פלוני זה לחצר של פלוני אחר. ומשא"כ לענין דירת עכו"ם הרי היא כדיר של בהמה, דזו סברא שאף חילוק רשיות אין כאן דביתו הוא כבית של בהמה, והרי רפת בקר אינה אוסרת ואף שהוא בית.

א. למה אין בשכירת רשות מהנכרי בשבת משום איסור מקח וממכר

בתנ' ס"ו א' (ד"ה יפה) כתב דהטעם דאין בשכירת רשות מהנכרי בשבת משום איסור מקח וממכר, הוא מפני דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ולכא' כוונתם, שאף שהישראל קנה את השכירות מ"מ אינו בשביל עצם המקח שקנה דהרי אין דעתו להשתמש בזה כלל, אלא הוא רק כדי להתיר את הטלטול,

שכתבנו לעיל, דלטוש"ע לא מהני תורת המחיצה שעל הסולם והחזו"א הכריע כשיטת הראשונים דמהני וכן נראה עיקר. [וגם לשיטת הראב"ד בביאור החומר שיש בנכרי ונתבאר בסק"ד, נראה דלא החמירו בזה יותר מדין רגל האסורה].

ובל' זה לענין דין פנימית האוסרת על החיצונה, שמשום שיש לה שם דריסת הרגל הכל נראה כרשות אחת. אבל עדיין יל"ד משום דין שתי רשויות המשתמשות במקום אחד דאוסרות אותו זה על זה [ואף שכל אחת הוא רגל המותרת במקומה], למש"כ החזו"א (ס' פ"ב סק"י) דהא דהפנימית אם הוא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת בדריסת רגלה על החצר החיצונה מדין שתי רשויות המשתמשות במקום אחד הוא מפני דהוי לזה לתשמיש ולזה להילוך וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה שאין זה שבזריקה אוסר, וא"כ היכא דלזה בהילוך ולזה בהילוך אוסרות זו על זו, אלא שבנידון דידן וכגון קומה שלישית שתאסור את הקומה השני' על הקומה השני' הוא ע"י סולם וא"כ הוי לזה בשלשול ולזה בנחת דנותנים אותו לזה שבנחת, מיהו לשיטת הרשב"א פ"ג ב' ויעוי' בזה בסק"ג כיון שהסולם נעשה בעיקרו בשביל הדריסת הרגל שם והם שותפין שם חשיב כשימוש בנחת והוי לזה בנחת ולזה בנחת, אלא שבד"כ לדירות הפתוחות לאותה הקומה יש שם איזה שימוש וכג' להניח שם את המיטרי' או שטיח לניקי הרגליים או את שקית הזבל עד שיזרקוהו וא"כ הוי לזה בשימוש ולזה בדריסת הרגל דנותנים אותו לזה שבשימוש וכמש"כ בחזו"א. מיהו אם המדרגות מוליכות למקום שהם שותפין בו בשימוש, וכג' למקלט שמשתמשים בו כמחסן, והמדרגות נעשו בעיקרם לזה, ככה"ג לשיטת הרשב"א לא מהני תורת המחיצה שעליהם, מיהו כבר כתבנו בסק"ג דנראה דלא נקטינן כשיטת הרשב"א בזה אלא היכא דהוא לקולא לעולם סולם חשיב כשימוש בדרך שלשול, מיהו בכג' קומת הכניסה לבנין היכא דאין דירה הפתוחה לשם וכל הדירות יורדות לשם רק דרך המדרגות לכו"ע לא מהני תורת המחיצה שעל הסולם דהוי לזה

ולפיכך הדמים שנותן לעכו"ם חשיבי כמתנה בעלמא. וכפי הנראה כן פירש החק יעקב (סי' תמ"ד סק"ח) את דברי התו', דמזה למד דמותו למכור את החמץ לנכרי בערב פסח שחל בשבת כיון שמקנה רק כדי שלא יאסר החמץ.

מיהו צ"ע דבגמ' ע"א א' איתא דאי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא אסור בשבת משום מקח וממכר, ואף שאינו עושה אלא כדי להתיר הטלטול. וכן השיג על החק יעקב הבית מאיר באהע"ז סוסי' קל"ו [הובא במ"ב סי' תמ"ד סק"כ והביא שם בשע"צ דהסכים עמו הכתב סופר המובא בהגהת החת"ס על החק יעקב הנ"ל והוא באורך בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' נ"ט)], והוסיף הב"מ מדברי הרשב"א גיטין ע"ז ב' וז"ל וא"ת היאך התירו להקנות לו רשותו בשבת והא אמרינן בעירובין ב"ש אומרים אין מבטלין רשות בשבת וב"ה מתירין ומפרש טעמא התם משום דסלוקי מסלק נפשיה משמע דסלוקי נפשא אין אבל אקנויי רשותא לא, וי"ל דשכ"מ שאני כי היכי דלא ליפול קמי יבם א"נ כדי שלא תטרף דעתו עליו עכ"ל, וכ"כ התו' בערובין ע"א א', והיינו דאף שאין הכוונה אלא לפעול הגרושין מ"מ מבואר מהא דערובין דגם בכה"ג אסור משום מקח וממכר.

וביאר הב"מ דכוונת התו' ס"ו א', דאילו הי' ביטול רשות מיקנא רשותא הי' אסור, ודוקא בנכרי שדירתו אינה אוסרת אלא משום שלא ילמד ממעשיו גזרו חכמים לשכור מהנכרי כדי שיהי' קשה על הישראל יצא, ולזה באמת א"צ כלל לכוון לקנות אלא שהנכרי יסבור שמשכירו ושפיר כתבו התו' שהדמים שנותן לנכרי לא הי' אלא כמתנה כיון שבאמת אינו רוצה לקנות מאומה תמורת הכסף ואינו עושה אלא להתיר הטלטול, משא"כ בישראל מישאל אלו הי' בטול רשות מיקנא רשותא שפיר הי' אסור דהרי אז צריך לכוון לקנות [וכתב הב"מ דזו כוונת המג"א (סי' ש"פ סק"ו) דכתב שם דמישראל מותר לשכור בחול שהרי לא גרע מביטול (וגם הנכרי לא יוכל לחזור בו שהרי הוא שכור לישראל בקנין) ורק בשבת אסור

משום דרק בעכו"ם דאין דירתו דירה אלא שאסור משום גזירה לא מיקרי קנין אבל בישראל אסור לשכור (דצ"ב דאף שבעכו"ם אין דירתו דירה, הלא סו"ס הוא באמת שוכר ממנו את חצרו, ועל כרחך כוונת המג"א דבעכו"ם שאין דירתו דירה הקלו חכמים לראות כאילו חלה השכירות ואין הנכרי יכול לחזור בו ואף שאין הישראל מכוון לקנות [ויעו' לקמן] ומשא"כ בישראל (דדירתו דירה)], וכן בהא דגט וחמץ אסור כיון שהתם באמת צריך לקנות.

ויש להוסיף דבגמ' ס"ה ב' משמע דהנידון אי מותר לשכור מהנכרי בשבת אינו תלוי כלל במחלוקת אי בעינן שכירות בריאה או רעועה, וכן משמע בגמ' ס"ז א' דאף רב חסדא דס"ל דבעינן שכירות בריאה יכול לסבור דשוכרין מהנכרי בשבת [וכמש"כ העצי אלמוגים והנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' כ"ז אות ד') ובשו"ת דברי מלכיאלי (ח"ג סי' פ"ה) ותמהו שם על בהגר"א (סי' שפ"ב סק"י) שתלה הנידונים זה בזה יעו"ש]. והיינו דלמ"ד דבעינן שכירות בריאה צריך שהנכרי יסבור שעושים עמו שכירות בריאה, אבל הישראל א"צ לקנות מאומה ולפיכך מותר בשבת.]

וכבר הי' הב"מ מבואר בתורא"ש, וז"ל ולא דמי למקח וממכר דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאינו קונה שום דבר אלא שוכר כדי להתיר טלטול עכ"ל. ומבואר בתורא"ש, שאם הי' קונה הי' אסור בשבת, ואף שאינו קונה בשביל עצם המקח אלא רק כדי להתיר את הטלטול. וכן מבואר בחזו"א (סוסי' פ"ד) דכתב שם, דהא דמותו לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר וכמש"כ תו', הוא מפני שענין השכירות אינו שכירות ממש אלא הכא תקינו רבנן, וכמו שמצינו דבשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"מ אוסר, ומהני שכירות, אף שאין כאן בעלים ולא משכיר.

ועדיין צ"ב דאף שהדמים שנותן לעכו"ם חשיבי כמתנה בעלמא וכמו שנתבאר לעיל, הלא גם מתנה אסור בשבת, והרי בגמ' ע"א א' איתא דאי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא אסור בשבת ואף שהוא כמתנה. וצ"ל דהאיסור במתנה הוא על

המקבל שהוא עושה את הקנין בחפץ והנותן לאו מידי עבד נורק במקנה בק"ס האיסור הוא גם על הנותן], וכאן שהמקבל הוא גוי מותר, וכ"כ המקנה (ק"א סי' מ"ה ס"א) ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' פ"ה), ובספר החיים לגרש"ק (הל' שבת סי' שכ"ג) ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' נ"ט). ובב"מ (אהע"ז סי' מ"ה) כתב באופן אחר, דהאיסור במתנה הוא רק באופן הדומה למקח וממכר, והיינו רק היכא דניכר הקניין וכג' שמקנה בק"ס או בקרקע שצריך המקבל לעשות קניין לזכות בקרקע, אבל בקניין משיכה שהוא רק מוסר החפץ מיד ליד מותר ויעור"ש שהאריך בזה.

הרמב"ם (פ"ב הי"ב) כתב וז"ל שוכרין מן הגוי אפי' בשבת שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משה פרוטה עכ"ל, ויש לפרשו על דרך דברי הב"מ שהבאנו לעיל, ולפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משה פרוטה אף שהוא אינו ממון אצל הישראל כיון שא"צ שהישראל יקנה ורק הוא ממון חשוב אצל העכו"ם כך שהעכו"ם משכירו. ולגבי הדמים שהוא נותן לו [שהוא איזה דבר מאכל וכמש"כ הפוסקים], בנוסף למה שכתבנו לעיל בדעת התו"י"ל בדעת הרמב"ם דהאיסור במתנה הוא רק בשנותן כדי שהשני יזכה בה לקניין, אבל כאן אין לישראל עניין שהנכרי יזכה בה כיון שהוא באמת א"צ לקנות השכירות וכמש"כ הב"מ.

[מש"כ הרמב"ם "שאינה שכירות ודאית" אין כוונתו למ"ד דסגי בשכירות ברעוה], דהרי הרמב"ם כתב דלפיכך מהני גם בפחות משו"פ, ובגמ' מבואר להדיא דהא דמהני גם בפחות משו"פ הוא אף למ"ד שכירות בריאה בעינן. וכיוצ"ב לגבי מש"כ הרשב"א בעבוה"ק "שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משה פרוטה ושוכרין ממנו שכירות זה אפילו בשבת, שאין שכירות זה כשכירות גמורה אלא שכירות גרועה, שהרי שוכרין אף בפחות משה פרוטה", דמש"כ הרשב"א שכירות גרועה אין כוונתו למ"ד דסגי

בשכירות ברעוה. ולפיכך הרמב"ם והרשב"א לא נקטו בלשון הגמ' "שכירות רעוה", אלא כתבו בלשון אחרת "שכירות שאינה ודאית" או "שכירות גרועה".

והנה המ"ב (סי' שפ"ב סכ"ג) כתב בשם האחרונים דאם שכרו מהנכרי לזמן ידוע אין הנכרי יכול לחזור בו בתוך הזמן אפי' רצה להחזיר הדמים, וכן מבואר בירושלמי שהביא בתו' ר"פ (ס"ב א' ד"ה ואמור רבנן) ובבהגר"א דאם הנכרי חוזר בו גזל הוא. ואין זה משום שחל כאן קנין גמור, דא"כ איך מותר לשכור בשבת והלא אי ביטול רשות מיקנא רשותא הוא אסור בשבת, אלא הוא מפני דבגמ' מבואר דאין הנכרי יכול לחזור בו וכמש"כ בבהגר"א וכן איתא בירושלמי, והיינו דכן תיקנו חכמים דכיון שהשכיר מהנכרי חזינו כאלו יש כאן שכירות וממילא אם הנכרי חוזר בו כגזל הוא.

ב. מהו שכירות רעוה

עירובין ס"ב א' ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכיר ונכרי לא מוגר מאי טעמא אילימא משום דסבר דלמא אתי לאחזוקי ברשותו הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן אלא למאן דאמר שכירות רעוה בעינן מאי איכא למימר דאתמר רב חסדא אמר שכירות בריאה ורב ששת אמר שכירות רעוה מאי רעוה מאי בריאה אילימא וכו' אלא בריאה במוהרקי ואבורגני רעוה בלא מוהרקי ואבורגני הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן אלא למאן דאמר שכירות רעוה בעינן מאי איכא למימר אפילו הכי חשיש נכרי לכשפים ולא מוגר.

הא דאמרינן בגמ' דרעוה הוא בלא מוהרקי ואבורגני, פשטא דגמ' דר"ל שאין הנכרי מפסיד מזה כלום, ומשו"ה הא דלא מוגר הוא רק מפני שחורש לכשפים וכמש"כ בחו"ב (ס"ח סק"ו ד"ה ודאתאן), ושכירותו הוא רק כעין ביטול בישראל שאינו אלא רשותו בחצר לענין היתר טלטול, וכמו ששוכרין משול"ק דודאי אין ביד

ומה צורך יש לדין שול"ק שצריך אח"כ עוד לחזור ולשכור מהשול"ק, וגם לא משמע כן כלל מדברי הבה"ל).

אלא שבמאירי ובבה"ל משמע שצריך לשכור כל רשותו, ורק סגי לשוכרה לשימוש מועט להניח בה איזה חפץ אחד, אבל החזו"א כתב דא"צ לשכור את כל רשותו אלא סגי לשכור מקום מועט ברשותו, וכמבואר בלשון החזו"א (סי' פ"ב סק"א וסקט"ו), וכן מבואר ממש"כ החזו"א (סי' פ"ב סק"ד וסקט"ט) דמה ששוכרין משול"ק הוא רק על חלקו שיש לו רשות השתמשות שם (יעו' בתו' ס"ו א' ובשא"ר שם דאף אם הנכרי יחד חדר לישראל באופן שאין לישראל רשות להשתמש בשאר הבית, אם הנכרי יכול לסלקו לישראל הוי הישראל שול"ק ויכול להשכיר רשותו של הנכרי ויעו' מ"ב סי' שפ"ב סקמ"ג ובבה"ל שם) ולא על כל רשות הנכרי. ונתקשה החזו"א (שם סק"א) דאיך מהני שכירות כזו, הלא כיון ששכר רק מקום מועט ברשותו של הנכרי, עדיין חצר השותפין היא וכשמוציא מביתו הרי הוא מוציא מרשות לרשות, ותי' דכיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות אף בשכירות רעועה שוב לא גזרו חכמים על דירת עכו"מ ושב דירת עכו"מ כדיר של בהמה ואינו אוסר. [ונראה דענין תיקון חכמים בזה הוא דכיון ששכר מקצת מהחצר, החשיבו חכמים כאילו כל החצר שכורה לו והנכרי הוא רק כאורח (ויעו' בתו' ס"ט ב' לענין ביטול רשות, דבכה"ג שהוא בדרך קביעות באמת מדינה ל"ח כאורח אלא הכא הוא תקנת חכמים מיוחדת שכיון ששכרו רשותו או ביטל רשותו בישראל יהי' חשוב לעולם רק כאורח), וכמו שמצינו בעירוב חצרות שע"י שנותן כגרוגרת פת נחשב כאילו כל דירתו קבע שם, וכן גם בעירובי תחומין].

ומש"כ החזו"א דשכירות רעועה הוא ששוכר רק מקום מועט ברשותו של הנכרי, צ"ע דא"כ העיקר חסר מן הספר, דהרי בגמ' אמרינן דשכירות בריאה הוא בספסלין וקתידראות ורעועה הוא בלא ספסלין וקתידראות, והול"ל דשכירות בריאה הוא כל החצר ורעועה הוא רק חלק מהחצר.

השול"ק להשכיר שום זכות ממונית אצל בעה"ב, וכך הוא בחונים בבקעה של הפקר או של אחרים דהנכרי אוסר ומהני שכירות (יעו' חזו"א סוסי' פ"ד). ומש"כ רש"י דשכירות בריאה הוא שיתנה ישראל עמו למלאות כל המבוי כלים אם ירצה, אין כוונתו שזהו החילוק בין שכירות בריאה לשכירות רעועה דברעועה סגי בדבר מועט, דדבר זה לא נזכר בגמ' והעיקר חסר מן הספר, אלא רק כתב כן לבאר מדוע אמרינן בגמ' דלמ"ד שכירות בריאה נוחא הא דנכרי לא מוגר דסבר דלמא אתי לאחזוקי ברשותו, והיינו מפני שבשכירות בריאה הרי יכול למלאות כל המבוי כלים אם ירצה. והא דפי' הערוך דמוהרקי הוא כתיבה וחתומה ואברגני פירושו שלוחים משרתי העיר, הוא משום שכך הייתה הרגילות בכל מי ששוכר ע"מ להשתמש וכמש"כ המאירי, וממילא כי אמרינן דשכירות רעועה הוא בלא מוהרקי ואברגני, ר"ל שהוא מפני שהוא לא ע"מ להשתמש אלא רק כדי להתיר את הטלטול.

מיהו החזו"א (סי' פ"ד סק"א) פי' דהחילוק בין שכירות בריאה לשכירות רעועה, דברעועה סגי בדבר מועט. וכן מבואר במאירי, וז"ל וי"מ מוהרקי ופרהגבני כלומר שישכרנו לכל רצונו אף למלאות ספסלין וקטדראות ולמדנו כאן שאין צריך לכך אלא אפי' השכירו לדבר מועט וכן הלכה עכ"ל. וכן מבואר בבה"ל (סי' שפ"ב סט"ו ד"ה אם), דכתב שם דישאל ונכרי השותפין, יכול הישראל להשכיר רשותו של הנכרי אף שלא בידיעתו, דסתמא מתרצה הנכרי במה שחבירו עושה דשותפין לא קפדי אהדי בדבר מועט כזה דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד עכ"ל (ואין לדחות ולומר דבאמת שכירות מנכרי הוא כעין ביטול בישראל שהוא רק רשותו בחצר לענין היתר טלטול, ומש"כ הבה"ל דמשכירו להניח חפץ הוא כי היכי דהשוכר יהי' כשול"ק של הנכרי, דהרי צריך אח"כ עוד לשכור מהשול"ק ולמה לי כולי האי הלא כיון דשותפין לא קפדי אהדי בדבר מועט להניח חפץ אחד ומסתמא מתרצה הנכרי במה ששותפו עושה וכמש"כ הבה"ל, א"כ כל שכן דלא קפדי אם ישכיר רשותו רק לענין היתר טלטול שאינו מפסיד כלום מזה אפי' דבר מועט,

ובספר העתים מבואר דצריך לשכור את כל רשותו של הנכרי ודלא כמש"כ מרן ז"ל, דז"ל ובפסקות מרב יהודאי גאון כתב הכי וכשיבא ישראל בחצרו של גוי לעשות שבת ולנוח צריך לקנות מן הגוי חצרו וכל רשותו בפרוטה או במעט פלפל עכ"ל, והובא גם בספר הפרדס לרש"י. [ומשמע שם דסגי בשכירות שהיא רק לענין היתר טלטול או לדבר מועט מאד כמש"כ בחי' המאירי ובבה"ל דביותר מזה ודאי לא יסכים הנכרי בפרוטה או במעט פלפל].

ובן בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' רח"צ) איתא, וז"ל ואם השאיל או השכיר לישראל, שום מקום בביתו אפילו להניח שם כלי אחד אותו הישראל יכול להשכיר רשותו שלא מדעתו דגרסינן התם ההיא מבואה דהוה דר שם לחמן בר ריסתק אמרו ליה אגר לן רשותך לא אוגר להו אתו לקמיה דרבא א"ל ליזול חד מינייכו, ולישאיל מיניה דוכתא דהו"ל כשול"ק עכ"ל, וכ"כ בספר אהל מועד וז"ל ואם השאיל או השכיר לישראל שום מקום ביתו להניח שם אפי' כלי אחד אותו ישראל יכול להשכיר רשותו שלא מדעת הגוי דהוי כשכירו ולקיטו עכ"ל, ומבואר דהיכא דשכר ממנו רק מקום כל שהוא ולא את כל רשותו הוא מהני רק להיות כשול"ק וכשאיל מיני' דוכתא, ובשו"ת הרשב"א משמע שהוא אף אם השוכר הוא אחד מבני החצר וכהא דשאיל מיני' דוכתא, וכן משמע מסתימת האהל מועד [והלא סתמא דמלתא השוכר הוא אחד מבני החצר].

ובמג"א (סי' ש"פ סק"ו) כתב, דודאי גם למהר"ם שכירות מישראל מהני מיהא מדין ביטול דלא גרע מביטול, ומה שכתב המהר"ם לחלק בין שכירות מישראל לשכירות מנכרי הוא מפני שמנכרי אפשר בשבת ומשא"כ מישראל, וכן בט"ז שם ובקרבן נתנאל (על הרא"ש פ"ו סי"ג סק"כ) כתבו דהוא מפני שמהנכרי אפשר להשכיר אף בפחות משו"פ ומשא"כ מישראל (וביאר בט"ז שפ"ב סק"ו דבזה אין לומר דמ"מ לא גרע מביטול רשות, דכיון שבא עמו בתורת שכירות ובאמת אין כאן

שכירות גרע טפי ודמיה לההוא דסי' שס"ט ס"א הנותן מעות לנחתום כו' יעו"ש). וצ"ע מדוע לא כתבו דהא דמההר"ם חילק בין שכירות מישראל לשכירות מגוי הוא מפני נפקותא רבתא, דמגוי אפשר להשכיר אף מקום מועט ומשא"כ מישראל בכה"ג לא יהי' מהני אף מדין ביטול וכמו שכתב החזו"א גופי' (סי' פ"ב סק"ו) בדעת המהר"ם. ומזה נראה דמוכח דס"ל דלא מהני שכירות מקום מועט, אלא צריך להשכיר את כל החצר. וכן אם איתא דבשכירות סגי במקום מועט [וזה מסתבר שמהני רק בעכו"ם ומפני משעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה וכמש"כ החזו"א גופי' בסק"א] לא הי' הרא"ש תמה על מש"כ המהר"ם דבישראל לא מהני, דודאי כוונת המהר"ם היא לסתם שכירות מהנכרי שהיא מקום מועט [דלמה ישכרו הכל אם סגי בדבר מועט]. וכל זה למש"כ החזו"א דא"צ לשכור את כל רשותו אלא סגי במקום מועט ברשותו של הנכרי, אבל למה שכתבו המאירי והבה"ל דצריך לשכור את כל רשותו [אלא שסגי לענין שימוש מועט] י"ל דלא גרע מביטול שמוסר את רשותו לאחר אף לא לענין שום שימוש ואפ"ה מהני, וכמש"כ המאירי גופי' שם וז"ל ולמדנו כאן שאין צריך לכך אלא אפי' השכירו לדבר מועט וכן הלכה, ובישראל אין צריך לשכור הא מ"מ אם שכר כל שכן שמועיל עכ"ל.

[ומש"כ שם החזו"א דנפ"מ דבשכירות מישראל יכול לחזור בו כיון שהוא רק מדין דלא גרע מביטול ומשא"כ בשכירות מהנכרי, מדברי האחרונים דלא כתבו נפקותא זו נראה דס"ל דאף בשכירות מישראל אין יכול לחזור בו כיון שסו"ס החצר שכורה להם בקנין ועדיין לא גרע מביטול. ובעיקר מה שכתבו האחרונים דודאי גם המהר"ם מודה דמהני שכירות מישראל מיהא מדין ביטול [ורק נפ"מ בפחות משו"פ ובשבת], יש להעיר דצ"ע מהרמב"ם (סוף פ"ב) דסתם "ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי", ועוד יש להעיר דבתורה"ש ס"ו א' (ד"ה מה מערב) כתב בשם הר"י מקינון דשכירות אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה.]

הרמב"ם שאינה שכירות ודאית, וכמו שנתבאר שם בסק"א.

ג. בגדרי דין שול"ק ובמש"כ בזה בתו' ס"ו א'

בתו' ס"ו א' (ד"ה מערב) הקשה, דר' יוחנן אמר בירושלמי, דישראל ונכרי שהיו דרים בבית אחד, צריך ישראל לבטל והנכרי להשכיר (והוא אינו בירושלמי לפנינו אבל מובא בר"ח ע"א א' וז"ל ירושלמי וכו' ור' יסא בשם ר' יוחנן אמר ישראל ונכרי שדרין בבית אחד הלכה ישראל צריך לבטל רשותו ונכרי צריך להשכיר עכ"ל), ולמה אין הישראל נעשה כשול"ק של הנכרי, הלא אפי' אם יש לו בשל הנכרי רק זכות שימוש בעלמא יכול לפעול להתיר את רשותו [וכג' ששאל מקום מהנכרי להניח שם איזה דבר וכהא דאמר רבא לעיל ס"ד א'], ולכא' כל שכן בשהישראל שותף בדירת הנכרי. ותירץ התו', די"ל דהתם ששניהם שותפים בבית לא הוי כשכירו ולקיסו. וביתר ביאור בריטב"א, וז"ל דשאני התם שהגוי והישראל שותפין ורשות של כל אחד מהם מיוחד לעצמו ואין מעשהו של זה עושה כלום ברשותו של זה, אבל שכירו ולקיסו שהוא בא מכח הגוי הרי הוא כאילו כל הרשות קנויה לו עכ"ל. כלומר, דבשותפין כל אחד משתמש בשלו ולפיכך אין חשוב האחד לפעול בשני, אבל היכא דהוא משתמש בשל הנכרי, החשיבוהו רבנן לפעול שם תחת הנכרי וכאילו הוא בא כחו שם.

ויעו' בחזו"א (סי' פ"ב סק"ד וסק"ט) דהא דהוא חשוב לפעול שם תחת הנכרי וכאילו הוא

בא כחו שם, הוא רק לגבי אותו המקום שיש לו זכות להשתמש שם אבל באותם המקומות שאין לו בהם שום תפיסת יד לא מסתבר כלל שגם שם הוא נעשה כבא כחו של הנכרי, והא דאמר רבא ס"ד א' דבשואל איזה מקום מהנכרי להשתמש שם הרי זה חשוב כשול"ק של הנכרי ויכול להשכיר לישראל את רשותו של הנכרי, הוא מפני שישראל השוכר איזה מקום מועט בחצרו של הנכרי סגי בזה להתיר רשותו של הנכרי ויעו' במה שכתבנו בזה בסק"ב (ומש"כ הטור סי' שפ"ב "שאניו כשלוהו בכל הבית וכו' יעו"ש, כוונתו שאין שום מקום בבית שהשול"ק

והעירוני דבאו"ז (סי' קס"ח) מבואר דא"צ לשכור את כל רשותו של העכו"ם. דז"ל האו"ז, ומשמע מלשון רש"י שצריך לשכור מעכו"ם בכל שבת ושבת, שפי' כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם, משמע שהטריחו עליו לשכור בכל שבת ושבת כדי להפרידו מאותו חצר ולא מצי למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר, וה"נ מסתברא דמידי הוא טעמא אלא כדי שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו ואי פעם אחת שוכר ודיו אמאי יצא הלא שוכר אפי' בפחות מש"פ ואין כאן טורח גדול ויצא ולא ילמד ממעשיו, והואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בבית אחד אף על פי שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי לטלטל כדי להטריח על ישראל כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו עכ"ל (ואיירי שיש עוד ישראל דאל"כ אין הנכרי אוסר וכמש"כ בחזו"א סי' פ"ב סק"ו). ומבואר דלולי הטעם כדי להטריח על ישראל, ה' מהני השכירות מהנכרי ואף שלא שכר את כל רשותו של הנכרי. מיהו העירני בני נ"י, די"ל דקמ"ל דלא מהני הבלעה דשכירות הנצרכת להתיר בשכירות הבית וכרמ"א סוס' שפ"ב, ויעו' במאמר מרדכי סי' שפ"ב סק"ב ובמש"כ שם סק"ח.

ויעו' שהביאו ראי' דבשכירות מהנכרי א"צ שישכיר שום זכות ממונית אלא הוא רק כעין ביטול מישראל שאינו אלא רשותו בחצר לענין היתר טלטול, ממה שכתבו התו' והתורא"ש דהא דאין בשכירת רשות מהנכרי בשבת משום איסור מקח וממכר הוא מפני דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאינו קונה שום דבר אלא שוכר כדי להתיר טלטול. ואין הדבר כן, דהרי גם למ"ד שכירות בריאה בעינן, שוכרין מהנכרי בשבת וכמו שנתבאר לעיל סק"א, ולמ"ד שכירות בריאה בעינן ודאי אין הנכרי משכיר רק רשותו בחצר לענין היתר טלטול, וכמבואר בגמ' ס"ב א' דלמ"ד שכירות בריאה בעינן הוא במוהרקי ואבורגני ומשו"ה נכרי לא מוגר דסבר דאתי לאחזוקי ברשותו, אלא הביאור בדברי התו' והתורא"ש הוא כמו שכתבנו בסק"א יעו"ש. וכן גם אין להביא ראי' ממש"כ

משתמש שם בשל בעה"ב אלא בכל הבית הם מסולקים זה מזה).

ויעזי' ברשב"א ובריטב"א ס"ד א' דכתבו דלשיטת רש"י דפי' דאם השול"ק של הנכרי הוא ישראל הרי זה נותן עירוב, צ"ל דלגבי ביתו של עכו"ם הקלו, דכיון דמדינא מידי לא צריך דדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא משום גזרה, לאחר שהחמירו הקלו דאפי' שכירו ולקטו שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא יהא כבעל הבית דעלמא כישראל הדר שם. ובכעין זה ברבינו יהונתן (דף י"ט ב' בדפי הרי"ף ד"ה ניזיל חד מינייכו ונשאול מיניה דוכתא), וז"ל כלומר ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו וישאיל לו הנכרי מקום בחצרו לאתנוחי ביה מידי דבהא לא יחוש לכשפים וכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבינן ליה כאילו שכר הבית של הנכרי וצריך שיערב עם חבריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצרו דכאילו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה והנכרי מסולק משם עכ"ל.] – מש"כ בתורא"ש דישראל שהוא שול"ק של נכרי הוי כמו שלוחו יעו"ש וכן בטור סי' שפ"ב כתב דנותן עירוב בשבילו, אין כוונתם דנעשה ממש כשליח של הנכרי שהרי הנכרי אינו בתורת עירוב וכן הפת היא לא משל הנכרי, אלא כוונתם שהוא נכנס תחת הנכרי להתיר את רשותו].

ק' לכא' נראה דדין שול"ק הוא רק באופן שהוא משתמש שם מכחו של הנכרי דאז אמרינן דכאילו עשהו ככא כחו שם, אבל לא היכא דהוא רק מכח דין המלכות. מיהו בפוסקים [ויעזי' בב"י ובמ"ב סי' שצ"א סק"ח] כתבו דאם בידו של שר העיר להושיב אנשי מלחמתו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם, מותר לשכור ממנו דהוי כשול"ק של אנשי העיר, וכ"כ בחזו"א (סי' פ"ב סק"ט) דנהגו לשכור משוטר העיר דכיון שיכול להכנס לחצרות שלא ברשות הוי כשול"ק של בני העיר. ומבואר דאף שהוא רק מכח דין המלכות וגם אין בכוחם של בני העיר לסלקו

מבתיהם, כל שהוא משתמש שם [וגם יש רשות לבני העיר להשתמש שם וכג' שיכול להעביר את כלי המלחמה לאיזה זווית אחרת ולהשתמש במקום שהיו מונחים דאל"ה הוי כיחד לו חדר יעזי' לקמן] הוא בדין שול"ק.

ועוד כתב התו' דיש לחלק, דהא דאמרינן דישראל שהוא שול"ק של נכרי נותן עירובו ודיו, הוא אינו באופן שיחד הנכרי חדר לישראל כך שאינו יכול לסלקו משם ואין לו רשות להשתמש שם כי אם לישראל, דבכה"ג שהנכרי מסולק לגמרי מהישראל [דכיון שיחד לו חדר גם הישראל אינו רשאי להשתמש בשל הנכרי ויעזי' בבה"ל סי' שפ"ב סי"ג ד"ה אם] ודאי הישראל אינו יכול לפעול להתיר דירת הנכרי, ובכה"ג איכא לאוקמי ההיא דירושלמי. כלומר דלפי תי' זה, באמת כל שכן בשותפין דהישראל פתיך ממש בדירת הנכרי, דיכול לפעול להתיר את רשותו, והירושלמי דישראל ונכרי שדרין בבית אחד איכא לאוקמי בשהישראל דר בחדר מיוחד באופן שאין הנכרי יכול לסלקו משם וגם אין לו רשות להשתמש שם.

ולתירוץ בתרא בתו' דגם בשותפין יש דין שול"ק, יש לשאול דא"כ שני ישראלים הדרים עם נכרי (שזה האופן שבו גזרו חכמים שיצטרך לשכור החצר מהנכרי והנכרי לא יסכים משום דחייש לכשפים), דכיון שהם שותפין בחצר יהי' האחד כשול"ק של הנכרי ולא יצטרכו לשכור מהנכרי. וצ"ל דלתי' זה של התו', דין שול"ק דיכול לפעול להתיר רשותו של הנכרי הוא על כרחך רק היכא דפתיך בדירת הנכרי ולא בחצרו (דהרי אם איתא דהא דאמרינן דהוא יכול לפעול להתיר את רשותו אפי' בששאל מקום מהנכרי להניח שם איזה דבר, הוא גם בחצר, א"כ לתי' זה כל שכן היכא דהוא שותף בחצר וכדס"ל לתו' במה שהקשה מהירושלמי). מיהו בתו' מבואר דאף שיחד לישראל חדר, אם יכול לסלקו משם או שיש לו רשות להשתמש שם, הוא בדין שול"ק דבכה"ג עדיין פתיך דירת הישראל בשל הנכרי באותו החדר, ומשמע שהוא אף שהחדר שיחד לו הוא לא מקום פיתא ולינה של הנכרי,

עכו"ם, אם נשאר לו שום תפיסה בבית שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו דלא גרע משכירו ולקיטו של נכרי, דצ"ב דכיון שמשכיר שייר לו זכות שימוש בבית הרי זה כשותפין).

ובן מבואר בריטב"א דנקט כתי' קמא בתו', ובהא דייחד לו חדר דלא הוי כשול"ק הזכיר רק תנאי דאינו יכול לסלקו. מיהו בהגה"מ (פ"ב אות י') נקט כתירוצ' קמא בתו' דבשותפין ליכא דין שול"ק, ואעפ"כ כתב דבייחד לו חדר דלא הוי כשול"ק בעינן תרתי, שלא יוכל לסלקו וגם שאינו יכול להשתמש שם, וכ"כ לדינא המ"ב (סי' שפ"ב סקמ"ג) בשם האחרונים. וצ"ל דהכא גרע משותפין שכל אחד חשיב משתמש בשלו, דכיון שסו"ס כל הבית הוא של הנכרי והישראל יש לו שם רק זכות שימוש, בכה"ג לא יהי' חשיב שהישראל משתמש בשלו אא"כ הוא באופן שבעה"ב יחד לו חדר כך שאינו יכול לסלקו וגם לא יהי' לו רשות להשתמש שם.

לשון התו' בתו' קמא כפי הגירסא שלפנינו, "ויש לומר דהתם ששניהם שותפים בבית וכו'". ובהגות הב"ח כתב להגי' "ויש לומר דהתם מיירי ששניהם שותפים בבית" וכן העתיק הב"ח בסי' שפ"ב דברי התו' כגירסתו, וכפי הנראה לכא' פי' דהתו' ס"ד דהירושלמי איירי בשהישראל הוא שול"ק של הנכרי, ואעפ"כ הצריך הירושלמי שכירות מהנכרי ולזה תי' התו' דצ"ל דהתם מיירי ששניהם שותפים בבית, ועוד תי' התו' דבאמת איירי בשהישראל הוא שול"ק של הנכרי וכדס"ד מעיקרא אלא מיירי שביחד לו חדר, ולפ"ז לשני התירוצים בתו' בשותפין ליכא דין שול"ק, כן העירונו. והדברים תמוהים, חדא דהוא דלא כרמ"א (סי' שפ"ב סט"ו) דבשותפין איכא דין שול"ק. ועוד, דמהיכי תיתי ס"ד דהירושלמי איירי בשהישראל הוא שול"ק של הנכרי הלא בפשוטו הוא בשותפין, וכן מבואר בתור"פ דכתב "אבל התם הישראל והגוי שוים בעיקר דירת הבית זה כמו זה", ובריטב"א בשם התו' "ותירצו דשאני התם שהגוי והישראל שותפין", ובתורא"ש "וי"ל דהתם כיון

וצ"ל דכל חדרים שמשתמש בהם בבית הם בדין בית וכדעת החו"ב (ס"ח סק"ז), ולחזו"א (ס"צ סקמ"א) דס"ל דרך החדר שאוכלים בו הוא בדין בית ושאר החדרים הם בדין חצר צ"ע.

בחזו"א (סי' פ"ב סק"ד) יעו"ש דאזיל לתירוצ' קמא בתו', ולענין מה שמבואר בלשון התו' דבייחד לו חדר ודאי לכו"ע לא הוי כשול"ק הזכיר שם החזו"א רק תנאי דאינו יכול לסלקו, ולכא' נראה דס"ל דכל שאינו יכול לסלקו אף שעדיין יש לו רשות להשתמש שם הוי כשותפין דלתי' קמא לא הוי כשול"ק, דכיון שאינו יכול לסלקו הרי הוא כמשתמש בשלו וכבשותפין דליכא דין שול"ק מפני שכל אחד חשיב כמשתמש בשלו ואף שיש רשות להשתמש זה בשל זה. וכן מבואר בחזו"א (סי' צ' סקל"ב) דכתב שם דהא דמבעיא לי' בגמ' ס"ד א' היו בבית הנכרי חמשה שכירו וחמשה לקיטו מהו לתת כולן בעירוב, אי איירי בשהיו דרין שם בחדרים על כרחך הוא במצי לסלוקינהו דאל"כ ליכא דין שול"ק כמש"כ התו' ס"ו א' עכ"ד, ויש לשאול הלא י"ל דאיירי בדלא מצי לסלוקינהו אלא שיש רשות לבעה"ב להשתמש שם, ועל כרחך ס"ל לחזו"א דכל דלא מצי לסלוקינהו הו"ל כשותפין. ומש"כ התו' דבעינן גם שאין לו רשות להשתמש שם, כפי הנראה פי' החזו"א דכתבו כן רק משום תי' בתרא דבשותפין הוי שול"ק אבל לתי' קמא סגי רק במה שאינו יכול לסלקו. מיהו בחזו"א (שם סק"ט) כתב דנהגו לשכור משוטר העיר דכיון שיכול להכנס לחצרות שלא ברשות הוי כשול"ק של בני העיר, ומבואר דאף שאין בכוחם של בני העיר לסלקו, כיון שיש רשות לבני העיר להשתמש שם [וכג' שיכול להעביר את כלי המלחמה לאיזה זוית אחרת ולהשתמש במקום שהיו מונחים] הוא בדין שול"ק. ויש לחלק, דבשול"ק היכא דלא מצי לסלוקינהו הרי זה כהקנה לו מקום בדירתו, ומשא"כ בהא דשוטר העיר דצורת הדבר היא שהכל של בעה"ב ורק לממשלה יש זכות שימוש בשל בעה"ב (ויעו"ב במה שכתבנו בסק"ו לבאר בכה"ג מה שכתבו הראשונים והובא בשו"ע שפ"ב סי"ח דעכו"ם שהשכיר ביתו לחבירו

ששניהם שותפין בבית וכו' ולקמן שם כתב בשם הר"י מקינון "דודאי אם היה הישראל יכול לערב כגון שבא לפנינו לישאל מע"ש הוה סגי בעירוב הישראל גם בשביל הגוי כמו בשכירו ולקטו ואדרבה עדיף טפי משכירו ולקטו כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית" (ומש"כ בתורא"ש בתי' בתרא "ועוד יש לחלק דאם ייחד הגוי לישראל שהוא שכירו חדר אחד שלא יוכל הגוי להשתמש בו ואין יכול לסלק את הישראל דכי האי גונא לא אמרינן נותן עירובו ודיו וכ"ש אם הבית של ישראל והגוי", כוונתו דכ"ש היכא דהבית של הישראל והגוי, והישראל הוא בחדר מיוחד שאין לנכרי רשות להשתמש שם ואין הנכרי יכול לסלקו למקום אחר בבית, וכמבואר בתו' במש"כ "ובכי האי גונא איכא לאוקמי ההיא דירושלמי", ומש"כ התורא"ש שכל שכן הוא, הוא מפני דהיכא דהוא שול"ק אף שמייחד לו חדר מ"מ סו"ס הוא רק מכוחו של בעה"ב ואין הנכרי מסולק כ"כ מהישראל).

[וי"ש להעיר דדין תפיסת יד (שו"ע סי' ש"ע ס"ב) חלוק מדין שול"ק [אף לתי' השני בתו' דגם בשותפין יש דין שול"ק], דדין תפיסת יד הוא אפילו אין לבעה"ב רשות להניח בכל הבית אלא רק בפינה אחת וכמש"כ המ"ב שם והוא מהמרדכי שכתב דתפיסת יד הוא כשבעה"ב משכיר את ביתו ומעכב לעצמו אחת מפינות הבית להניח שם את כליו דאז הוי כאילו דר שם עם השוכר לכך אינו אוסר עליו, ומשמע אף באופן שאין לשוכר רשות להשתמש באותה הפינה שעייכב לעצמו הבעה"ב, ובכה"ג הוא מותר רק מדין תפיסת יד וזה רק באופן שבעה"ב הניח שם דבר מוקצה שאסור לטלטלו בשבת, והוא מהטעם דאז כאילו הרשות עדיין נקראת על שם המשכיר (וכמש"כ הריטב"א פ"ה ב' דכאילו לא נתרוקנה רשותו משם דמי') והשוכר נידון רק כאורח בעלמא, וממילא גם אין צריך להתיר דירת הנכרי ע"י עירוב או שכירות כיון שהנכרי נעשה רק כאורח שאינו אוסר, והוא מהני אף אם הדר שם הוא ישראל].

בבה"ל (סי' שפ"ב סי"א) כתב בשם ספר עצי אלמוגים, דבעינן דוקא שיהיה לו לשכירו

ולקטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו הא לא"ה לא. וכן מבואר בתו' ס"ו א' דשול"ק דגמ' הוא בשיש להם שימוש בשל בעה"ב, וז"ל ועוד יש לחלק דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו וכו' עכ"ל, ומבואר דלא כל שהוא שול"ק יכול להשכיר רשותו. וכן מבואר ברש"י ס"ד א' ובתו' ע"ב א' (ד"ה מודין) דפירשו, דהא דמבעיא ל' לאביי היו שם חמשה שכירו וחמשה לקטו מהו ליתן כולן בעירוב הוא מפני שהן דרינן אצל בעה"ב. ד. איך קי"ל לדינא אי בשותפין איכא דין שול"ק ובמש"כ בזה בבה"ל ואם יש לו רשות להשתמש רק בחצרו

הרמ"א (סי' שפ"ב סט"ו) פסק כתי' בתרא בתו' דבשותפין איכא דין שול"ק [ונתבאר באורך לעיל סק"ג], מיהו הסמ"ג הסמ"ק הג"מ האגודה והריטב"א נקטו כתי' קמא בתו' [וכפי הנראה הוא מפני דלתי' בתרא צ"ל דהירושלמי איירי דוקא בשיש לישראל מקום מיוחד לו באופן שאינו רשאי להשתמש בשאר הבית וכן אין הנכרי רשאי להשתמש במקום זה והוא דוחק] וכן כתב המ"ב בשם האחרונים להחמיר. ויעוי' במה שכתבנו לעיל סק"ג (ד"ה ולתירוצי) דלרמ"א דנקט כתי' בתרא בתו', דין שול"ק דיכול לפעול להתיר רשותו של הנכרי הוא על כרחך רק היכא דיש לשול"ק שימוש בדירת הנכרי ולא בחצרו, וצ"ע בבה"ל (סי' שפ"ב סע' י"א) דמשמע דס"ל דסגי במה שיש לו רשות להשתמש רק בחצרו, ולא העיר שלרמ"א אין הדין כן. מיהו כל זה לתי' בתרא, אבל לתי' קמא א"צ לחדש כן, אלא כיון דיש לו רשות מהנכרי להשתמש בחצר שפיר יכול להתיר את רשותו של הנכרי בחצר, ולדינא כיון דנראה עיקר בראשונים כתי' קמא בתו' וכן ונראה בחזו"א בכמה מקומות (יעוי' סי' פ"ב סק"ד ה' ח' וס"ז סק"ל) דנקט כתי' קמא בתו', במקום הצורך יש להקל בזה, וכן מבואר בחזו"א (יעוי' בס' פ"ב סק"ד ט' ל"ד) דסגי במה שיש לשול"ק רשות להשתמש רק בחצר, וכאמור כן משמע גם במ"ב.

במ"ב (סי' שפ"ב) על מה שהביא בסקנ"א דהרבה פוסקים ס"ל דבשותפין ליכא דין שול"ק, כתב בבה"ל (ד"ה אם) דנראה דאין להחמיר בזה כי אם לענין בע"כ דקי"ל דמשכירו ולקיטו שוכרין אפילו בע"כ, דבזה כיון שכח שניהם שוין לא שייך לומר דהוי אצלו כשכירו ולקיטו, משא"כ במשכיר שלא בידיעתו בזה מסתברא לומר להיפוך כיון דכח שניהן שוה מסתמא מתרצה במה שחבירו עושה דשותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה דסגי אפילו אם משכירו רק להנחת חפץ אחד ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין. והקשו דא"כ בכל חצר שנכרי דר עם שני ישראלים [שאז הנכרי אוסר], דכיון שהוא חצר השותפין, למש"כ הבה"ל לא יהי צריך לשכור מהנכרי אלא הישראל האחר ישכיר בעבור הנכרי. ונראה דאין דברי הבה"ל אמורים כי אם בשותפין בבית, דבשותפין בבית הדרך הוא שאחד סומך על השני דאל"כ לא היו שותפין באותו הבית, ומשא"כ בדרין בחצר אחת, דהרי גם שונאים דרים בחצר אחת.

ה. איך הדין בשלא יחד לו חדר אלא רק יחד לו זוית בחדר ובמש"כ בזה הגר"ח ק שליט"א

החזו"א (ס"צ סקל"ז) על מש"כ התו' יעודר יש לחלק דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו ובכי האי גוונא איכא לאוקמי ההיא דירושלמי, כתב החזו"א וז"ל ודוקא כשייחד לו חדר, אבל מקום בחדר לא מהני כיון דהמשכיר דר שם ועדיף מיש לו למשכיר תפישת יד בבית המושכר דהוי השוכר כאורח וכמבואר בשו"ע סי' שפ"ד ס"ב ויש לעי' בהא דירו' שהבאנו סק"ה באנס שנכנס לבית ישראל דאמר אין בתינו שלנו והלא כיון דהמשכיר דר הרי יש לו תפישת יד, וזה מהני גם בנכנס בע"כ כמבואר בשו"ע שם, וצ"ל דבירו' מיירי בלקח אנס חדר מיוחד, ולפ"ז צ"ל דהא דאמר להוציא אינו יכול, היינו שמניח חדר לבעה"ב, וצ"ע עכ"ל.

והנה החזו"א ס"ל דהיכא דהמשכיר עדיין דר בחדר המושכר הרי זה בדין תפיסת יד דהשוכר נעשה כאורח [ונתקשה בזה מהירושלמי], ועל פי זה כתב החזו"א דמש"כ התו' "דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד וכו'" הוא דוקא כשייחד לו חדר אבל מקום בחדר לא מהני דכיון דהמשכיר דר שם הרי זה בדין תפיסת יד דהשוכר נעשה כאורח. ודברי החזו"א לכא' צ"ע, הרי דין תפיסת יד לא שייך כלל בשותפין כי אם במשכיר שיש לו תפיסת יד אצל השוכר, דכל הרשות הייתה שלו וגם כעת שהשכיר עדיין לא נתרוקנה רשותו משם וכמש"כ הריטב"א פ"ה ב' ורשות זו עדיין נקראת על שמו, וכמש"כ החזו"א גופי' "אבל מקום בחדר לא מהני כיון דהמשכיר דר שם". וצ"ל דהחזו"א פ"י דמש"כ התו' "ובכי האי גוונא איכא לאוקמי ההיא דירושלמי" כוונתם דהירושלמי איירי בנכרי שהשכיר חדר לישראל, ולזה כתב החזו"א דבדקדוק כתבו התו' דהירושלמי איירי בשהשכיר חדר, דאם הנכרי השכיר לישראל רק מקום בחדרו לא הי' מהני ליישב בזה את הירושלמי, שהרי אז כיון שיש לנכרי תפיסת יד באותו החדר (ותפיסת יד מהני אפי' בשייחד לו רק איזה זוית באותה הרשות כיון שעדיין לא נתרוקנה רשותו מרשות זו יעוי' מ"ב סי' ש"ע סק"א ובשעה"צ שם), הישראל נעשה כאורח ואין אמרינן בירושלמי דמלבד השכירות מהנכרי צריך גם עירוב מהישראל.

ובספר שו"ה לגר"ח ק שליט"א, על מאי דמבואר בבה"ל (סי' שפ"ב סי"ג ד"ה אם) שאף אם ייחד הנכרי רק איזה זוית בבית ליכא דין שול"ק [ויעוי' גם לשון הטור "אבל אם ייחד הכותי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו" ואם הוא דוקא ביחד לו חדר לא הי' לו לטור לשנות מדברי התו'], כתב השו"ה (סי' שפ"ב דין כ"ד) דבחזו"א כאן מבואר שהוא דוקא אם ייחד לו חדר אבל אם ייחד לו רק איזה זוית בבית לא מקרי יחוד מקום וחשיב שול"ק. ותמוה איך פירש כן בדברי החזו"א, דהרי החזו"א לא איירי כלל ביחוד מקום דשול"ק אלא בדין תפיסת יד וכמבואר

ונכרי השותפין בדירה דלדעת השו"ע (סי' שפ"ב סט"ו) אין הישראל נעשה כשול"ק של הנכרי עכ"ד. ויש לשאול דמאי שנא מהא דאיתא בשו"ע (סי' שפ"ב ס"ח) דאם השכיר ביתו לנכרי ושייר לעצמו זכות להניח שם איזה כלי, הרי הוא נעשה כשול"ק של הנכרי [ונדין זה כתבוהו הרבה ראשונים וגם הריטב"א ס"ה ב' ואף דס"ל דבשותפין ליכא דין שול"ק].

וצ"ל דבשכירות כיון שנוטל דמים הרי זה רוצה להחשב כאילו השכיר לו את כל הבית ומעתה השוכר הוא בעה"ב ורק הוא משתמש לא בשל עצמו כי אם בשל השוכר, ומשא"כ בהא דחיל המלך, דמה שתפסו תפסו ובנוטר הוא נשאר בעה"ב ומשתמש בשלו. וכן נראה כוונת הבה"ל במה שכתב שם וז"ל הקשו המפרשים מסי' שפ"ב ס"ח דמבואר שם דכל שיש לו רשות להניח שום כלי ג"כ סגי וכתב א"ר דהתם שאני דעי"ז הוי כשכירו ולקיטו משא"כ הכא דהוא הבעה"ב עכ"ל. מיהו מש"כ כן ליישב מהא סי' שפ"ב ס"ח, צ"ע דהרי מ"מ לא גרע משותפין והרי הרמ"א (סי' שפ"ב סט"ו) פוסק דבשותפין איכא דין שול"ק, ועל כרחך צ"ל כמש"כ החזו"א (סי' צ' סקל"ו) דהתם הא דבעינן דוקא כלים שאסור לטלטלם משום שהתם רוצה להשמיענו דאז אינם אוסרים כלל וכלשון השו"ע שם, ומשא"כ ע"י שול"ק דהנכרי אוסר אלא שאפשר לשכור מהשול"ק.

ובן מש"כ החזו"א (סי' פ"ב סק"ט) דשוכרים משוטר העיר כיון דחשיב כשול"ק של התושבים מכיון שיש לו זכות מדינא דמלכותא להשתמש לצורך הממשלה בחצר התושבים, אינו עניין להא דבשותפין ליכא דין שול"ק, דהבתים הם ודאי רק של הדיירים אלא שיש לשלטון כח לכופ את הגברא להעמיד להם את הבית לשימושם ובכה"ג ודאי חשיב רק כמשתמש בשל בני העיר, ולא דמי לאנשי חיל המלך שתופסים את המקום לדור בו וכאילו הוא שלהם.

להדיא בחזו"א ונתבאר לעיל, אבל לענין דין שול"ק, כיון שהרי צריך לשכור מהנכרי בעה"ב, לא יהי' מהני כאן לשכור מהשול"ק, דאף שיחד לו רק זוית בבית כיון שסו"ס הם מסולקים זה מזה תו לא הוי כשלוחו, ויפה עשה במ"ב עם קיצור חזו"א בהוצאת הרב סלובס שליט"א שלא הביא שהחזו"א חולק על הבה"ל בזה.

ובעיקר מש"כ התו' ויעוד יש לחלק דאם ייחד הנכרי לישראל שהוא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישאל ואין יכול לסלק הישראל בכה"ג לא אמרינן נותן עירובו ודיו ובכי האי גוונא איכא לאוקמי ההיא דירושלמי, הקשו דא"כ הרי הם כדרים בשני בתים ולא הו"ל לירושלמי למימר ישראל ונכרי שהיו דרים בבית אחד, ועוד דמאי קמ"ל פשיטא דהיכא דישאל ונכרי דרים בשני רשויות חלוקות הישראל צריך לערב או לבטל והנכרי להשכיר. ואפשר דמש"כ התו' דבכה"ג איכא לאוקמי ההיא דירושלמי, כוונתם לא ביחד לו חדר אלא מקום בבית, והיינו מש"כ הטור דלתו' גם יחוד מקום בבית חשיב כמסולקים זה מזה, אלא שתחילה התו' צייר הדברים באופן היותר מובהק ורגיל והוא ביחד לו חדר, ואח"כ כתב התו' שעל דרך זה יש לאוקמי הירושלמי ור"ל מקום בבית. והירושלמי לא איירי בנכרי שהשכיר לישראל (וכהנבנת מרן ז"ל) אלא בשהיו מעיקרא שותפין בבית (וכמש"כ התו' ד"התם ששניהם שותפים בבית) שזה יש לו מקום זה וזה יש לו מקום זה בבית, ומשו"ה אין כאן משום תפיסת יד ולא חשיב הישראל כאורח וכמו שנתבאר לעיל.

ו. בהא דאנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים סי' שפ"ד ס"ב ובמש"כ החזו"א דהו"ל כשותפין בדירה

שו"ע שפ"ד ס"ב, אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים בין בחזקה בין ברצון, אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו העכו"ם כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם. בחזו"א (ס"צ סקל"ו) כתב, דהכא הוא כישראל

ז. אי לדין שול"ק סני זכות דריסת הרגל בעלמא ואיך הרין אם יש לו זכות להניח חפצים רק אנב עבודתו ובמש"כ המ"ב דאפשר לשכור משר הפאליציא ודברני החכם צבי

שו"ע (סי' שצ"א ס"א), במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפילו בשעת מלחמה, אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם.

בחזו"א (סי' פ"ב סק"ט), כתב וז"ל ונהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר משום דחשיב כשכירו ולקטו שיש לו רשות בכל חצר לצורך הממשלה ולהיכנס שלא ברשות ונמצא דהוא עצמו הוי כשאל דוכתא בחצר ושוכרין ממנו עכ"ל. וצ"ע דממה שהפוסקים הוצרכו לכך שיש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר, נראה דלא סגי במה שיש לו רק רשות להכנס דהוי רק דריסת רגל בעלמא, ורשות לשלוח שוטריו לחפש בבתי העיר (שאינם מחביאים סחורה אסורה או בלי מכס או מחביאים איזה מבוקשים שפשעו לו וכדומה) כידוע הייתה בכל עת ואין צריך לזה לשעת המלחמה. וכן בבה"ל (סי' שפ"ב ס"א) כתב בשם ספר עצי אלמוגים דבעינן שיהיה לו לשכירו ולקטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו, ומדלא כתב רשות להכנס בביתו או בחצרו משמע דזכות לדריסת הרגל בעלמא לאו כלום הוא. ועוד לכא' יש ללמוד מכך, דמה שיש לו רשות לשלוח שוטריו לחפש בבתי העיר ובזמן החיפוש רשאי השוטר להניח כליו שם, אין זה כלום כיון דאינו יכול להשתמש בבתיים אלא רק אנב החיפוש, ומזה צ"ע במש"כ בספר חכמת לב שאפשר לשכור מעובדי הניקיון כיון דאנב עבודתם יכולים להניח כליהם בחדרים, מיהו הערני הרנ"צ לובצקי שליט"א די"ל דכוונת החכמת לב היא לכלים שיכולים להניח שם בקביעות אף אחר שסיימו את עבודת היום שם.

יעו"ב במ"ב (סי' שצ"א סק"ח) ובבה"ל (סי' שפ"ב ס"ד ד"ה עדיין) בשם החיי אדם (כלל ע"ה סע' כ"ב) דאפשר לשכור משר הפאליציא שיש לו רשות מהמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה, אבל לא מפקידי החיל מפני שאין להם שום רשות על בתי העיר בלא שרי הפאליציא וענין שכירו ולקטו שיכולין לשכור ממנו הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצר. וצ"ע הלא גם שר הפאליציא יש לו רשות מהמלך רק בשעת המלחמה, ובבה"ל (סי' שצ"א ס"ה) כתב בשם החכם צבי דאם כעת אינו שעת מלחמה אי אפשר לשכור ממנו שהרי עתה אין לו שום רשות אא"כ בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה עם שכניו ואין אחרים מעכבין עליו, ולכא' שרי הפאליציא אין בידם לעורר מדנים ומלחמה, ושמא גם המ"ב לא התיר כי אם בשעת המלחמה או בכגון ערי הספר שמצויים שם תדיר חילי המלך, וצ"ע.

אבל באמת משמעות השו"ע וסתירת הפוסקים היא דלא חכם צבי, אלא דסגי בעצם זה שיש להם כעת זכות בבתי העיר שאם תיהי מלחמה יכולים להושיב שם אנשיו וכלי מלחמתו, ולפי"ז אתי שפיר דברי החיי אדם.

ח. בדין אורח נאיוה אופן אינו אוסר ובהא דאכסנאי אינו אוסר לעולם

בגמ' ס"ט ב' איתא דהמבטל רשותו לבני החצר נעשה לגביהם כאורח, וכתב התו' שם דפירש ר"ח דאמר בירושלמי אכסנאי אינו אוסר לעולם ואומר ר"י דלא דמי להכא כלל דהתם איירי בגוי הבא לדור במבוי לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו דהכי איתא התם אית תנא תני קסדור אוסר מיד ואכסנאי לאחר שלשים ואית תנא תני קסדור אוסר לאחר שלשים ואכסנאי אינו אוסר לעולם מ"ד קסדור אוסר מיד ברגיל ואכסנאי לאחר שלשים בשאינו רגיל מ"ד קסדור לאחר שלשים כאלין דעלין ברשות ואכסנאי אינו אוסר לעולם כאלין דלא עלין ברשות. וכ"כ באגודה, וז"ל בירושלמי תני אכסנאי אינו אוסר ור"י אמר דלא

תו ממילא הוא בדין הירושלמי דאכסנאי אינו אוסר לעולם. ולזה ר"י הקשה דהכא הלא הוא בדרך קביעות וכמש"כ המהרש"א, ועל כרחך כאן הוא תקנת חכמים מיוחדת שכיון שביטל רשותו יהי חשוב לעולם רק כאורח.

הרמב"ם (פ"ד הל' י"ב) כתב דאורח אינו אוסר לעולם כמו שבארנו עכ"ל, וכוונתו למש"כ לעיל ריש פ"ב "ביטל להן זה שלא עירב רשות חצרו בלבד הרי אלו מותרין להוציא ולהכניס מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן אבל לביתו אסור ביטל להן רשות ביתו ורשות חצרו הרי כולם מותרין הן מותרין מפני שעירבו והרי ביטל להן רשות ביתו וחצרו וגם הוא מותר מפני שלא נשאר לו רשות והרי הוא כאורח אצלם והאורח אינו אוסר", והיינו כר"ח שהביא התו'. ונוסף על מה שהקשו התו' מהירושלמי, יש להקשות על הר"ח והרמב"ם גם מהא דבגמ' ע"ג א' לגבי נשים ובנים ועבדים ותלמיד אצל רבו, צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס כדי שלא יאסרו. ואפשר דודאי גם הר"ח והרמב"ם מודים דהא דאכסנאי אינו אוסר לעולם הוא כמבואר בירושלמי דרק אם הוא בדרך אכסנאות וכסתם אורח דבעה"ב יכול לסלקו בכל עת ואף הוא אינו דר שם כי אם בדרך ארעי, אבל לא אם הוא בדרך קביעות כהא דע"ג א' (ויעו') במ"ב ס' ש"ע בשעה"צ אות כ"ט דכתב ולענ"ד זהו כונת הרמב"ם שכתב דאורח אינו אוסר לעולם והיינו ביכול לסלקו, ומה שכתבו הר"ח והרמב"ם לענין ביטול רשות כוונתם שכיון שביטל את רשותו עשאוהו חכמים כסתם אורח.

מש"ב בפסקי התו' רק דהבא לדור במבוי לשם אכסנאות אינו אוסר, ולא כתב גם את מה שחילק הירושלמי בין רגיל לשאינו רגיל וכן בין יותר משלושים יום לבין פחות משלושים יום, משום שבעל פסקי התו' כתב רק את הכלל העולה מהירושלמי דהבא לדור במבוי לשם אכסנאות אינו אוסר, וקיצר ולא כתב את האופנים המבוארים בירושלמי דחשיב דרך אכסנאות [דאם לא נכנס ברשות לעולם חשיב רק דרך אכסנאות ואינו אוסר

דמי כלל להכא דאיירי בבא לדור במבוי דרך אכסנאות ולא בקבע, ובפסקי התו' וז"ל הבא לדור במבוי לשם אכסנאות אינו אוסר עכ"ל.

והנה התו' כתב דהירושלמי איירי בגוי הבא לדור במבוי לשם אכסנאות ולא לקבוע עצמו דהכי איתא התם ואכסנאי אינו אוסר לעולם כאלין דלא עלין ברשות, וצ"ב הלא הירושלמי איירי בשנכנס בגזל ומשו"ה לא דמי כלל לנידון דידן, וכך ה' לו לר"י לומר. ועל כרחך צ"ל כמש"כ המ"ב (בשעה"צ ס' שפ"ד סק"א) דהוא מפני שהתו' (וכן הוא ברא"ש ובתורא"ש) לא גרסו בירושלמי "כאלין דעלין שלא ברשות" אלא גרסו "כאלין דלא עלין ברשות" כלומר דהירושלמי לא איירי בשנכנסו שלא ברשות אלא רק איירי בשנכנסו סתמא בלא רשות מפורשת אבל גם עדיין לא סילקו, דבכה"ג בודאי אינו נכנס לשם בדרך קביעות, ובזה אף אם אירע שנשאר שם זמן רב אינו אוסר. ונראה דהוא הדין אם נכנס ברשות [וכג'] שהשאלו או השכירו] אם הוא באופן שיכול לסלקו כך שמחמת כן אינו נכנס לשם לקבוע דירתו, דג"כ לעולם אינו אוסר, וכן מבואר במ"ב ריש ס' שפ"ד ובשעה"צ שם. והא דבגמ' ע"ג א' לגבי נשים ובנים ועבדים ותלמיד אצל רבו, צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס כדי שלא יאסרו, הוא מפני דהתם אף שיכול לסלקם מ"מ אין הרגילות כן ובודאי הם דרים שם בדרך קביעות, והיינו דהתו' ע"ב א' (ד"ה ומודין) האריך במי שהשאל חדר בביתו לסופר או מלמד או הרב לבחורים הלומדים אצלו דאינם אוסרים, וכתב התו' שם כמה טעמים לזה ולא הזכיר כלל לדברי הירושלמי דאכסנאי אינו אוסר לעולם. וצ"ע בבה"ל (ס' ש"ע ס"ג ד"ה אינם אוסרים) דסתם שם דכל היכי דמצי לסלקו בכל עת אינו אוסר, וזה כאמור נסתר מדברי התו' ס"ט ב' וכן מהא דבגמ' ע"ג ב' צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס, ויעו' גם מה שכתבנו לקמן סק"ט (ד"ה והנה התו') ובסק"י (ד"ה והנה בגמ').

מש"ב התו' לחלוק על הר"ח הוא מפני שבדברי הר"ח משמע דכיון שביטל להם רשותו,

ומלמדים הדדים בבית בעל הבית שאינם אוסרים דאיכא למימר שאני התם דאיכא נמי טעמא דלא השאיל להם רשותו לאסור עליו עכ"ל, מבואר דטעמא דאפי' ובישול משותפין הוא אף בדליכא בעה"ב אלא הוא כפיתא ולינה משותפין, וכן מבואר שם עוד לקמן וז"ל ולפי זה בני מצרים שנוהגים לדור שני שכנים בבית אחד זה באכסדרה שבצד זה וזה באכסדרה שבצד זה אינם צריכין לערב זה עם זה ואפילו אם כל אחד אוכל בחדרו המיוחד לו מכל מקום מאחר ששניהם משתמשים בתוך הבית בכל עסקי תשמישיהם באפייה ובישול וכל דבר חשיבי כאלו אוכלים וישנים בבית עכ"ל.

והקשה בתור"פ על טעם זה, מהא דבגמ' ע"ג א' לגבי נשים ובנים ועבדים ותלמיד אצל רבו, צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס כדי שלא יאסרו ואף שמשמע דהאפייה והבישול שלהם בבית בעה"ב (ויעו' גם בתו' ע"ט ב' ד"ה ועל) דהזכיר לפרש דאיירי במקבלים המאכל מבית בעה"ב, ואף למאי דקי"ל דהוא גם במעות אבל ודאי מיירי גם במאכל כמבואר במ"ב ש"ע סקמ"ד). ותו' ר"פ, דלא אמרינן דאפייה ובישול במקום אחד מהני אלא דוקא להנך הדדים בחדרים ובעליות באותו בית עצמו של בעה"ב שהכל בבית אחד וכבהא דאיירי התו', אבל לבני אדם הדדים כל אחד ואחד בבית לבדו שדירתם חלוקה לגמרי וכבהא דע"ג א' התם לא מהני אפייה ובישול.

ועוד כתב התו' טעם נוסף להתיר, וז"ל ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו עכ"ל. בחזו"א (ס"ז סקל"א) כתב דסברא שלא השאיל לו לאסור עליו ר"ל כיון דאם מאלם השכירות אוסר עליו בשביל זה מרופה השכירות והוא נטפל לבעה"ב עכ"ל. וצ"ע דברשב"א ע"ג א' ובריטב"א ס"ד א' במה שהביאו שם את דברי התו' מבואר להדיא, דטעם זה שייך אף בשבעה"ב הוא נכרי (וכהא דחמשה שכירו ולקיטו יעו"ש) ולא שייך שהשואל או השוכר אוסר עליו. וכן מאי דפשיטא לחזו"א דטעם דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו הוא אף בשכירות, יעו' במ"ב

וכמו שנתבאר לעיל, ואף בנכנס ברשות אם הוא פחות משלושים יום ואינו רגיל חשיב ג"כ דרך אכסנאות].

מ. במש"כ התו' לענין מי שהשאיל חדר בביתו למלמד או הרב לבחורים הלומדים אצלו והם אוכלים וישנים בחדרם ואעפ"כ אינם אוסרים

והנה התו' ע"ב א' (ד"ה ומודין) האריך במי שהשאיל חדר בביתו לסופר או מלמד או הרב לבחורים הלומדים אצלו והם אוכלים וישנים בחדרם ואעפ"כ אינם אוסרים, וכתב התו' כמה טעמים לזה (ויעו' לקמן) ולא הזכיר כלל לדברי הירושלמי דאכסנאי אינו אוסר לעולם, וכבר כתבנו לעיל דהוא מפני שהתו' איירי בדדים אצלו בדרך קביעות דאף שיכול לסלקם מ"מ אין הרגילות לסלקם. וכן איתא בתור"פ, דבבחורים דרים בקביעות זמן ארוך בבית הרב, וכן הסופר או המלמד דרים שם בקביעות חצי שנה או יותר.

הטעם הראשון שכתב התו' להתיר, דהוא כיון שכולם משתמשים בתוך הבית בכל עיסקי תשמישתיה באפייה ובבישול ובכל דבר חשיבי כולוהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר הכל נקראים על שם בעל הבית. ובחזו"א (ס"ז צ' סקל"א) פי' דכשמשמשין ביחד בכל התשמישים בבית בעה"ב זה מחשיב להו כאורח, מיהו ממש"כ התו' דחשיב כאילו כולם אוכלים וישנים במקום אחד מבואר דהוא לא מדין אורח אצל בעה"ב אלא כאילו לכולם אותו מקום פיתא, ומש"כ התו' "הכל נקראים על שם בעל הבית" רק קושטא דמלתא כתב דהוו כלוהו כחד ונקראים על שם ראשם. ושור' דכן מבואר בתור"פ וז"ל כיון שיש להם אפייה ובישול אצל בעל הבית הוו להו כחד עכ"ל, והנה כתב דהוא מטעם דהוו להו כחד ולא הזכיר כלל מש"כ התו' דהם נקראים על שם בעה"ב. וכן מבואר בב"י, וז"ל ואם שנים או שלשה אנשים דרים כל אחד בביתו המושכר או הקנוי לו אף על פי שכל הבתים פתוחים לטרקלין ומקום אפייתם ובישולם ותשמישם ביחד נראה דלכולי עלמא אוסרים זה על זה ולא דמו לסופרים

ראיה מחמשה שכירין דלעיל וכו') מבואר דהראי' שהביאו מהא דחמישה שול"ק דלא אמרינן להחמיר כדאיתא לעיל ס"ו א' [וס"ל לתו' דאיירי בשהם דרים שם] הוא רק לטעם השני דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה ומצי לסלוקינהו [והיינו מפני דהגמ' שם לא איירי דוקא בשהאפייה והבישול שלהם הוא עם בעה"ב הנכרי], וא"כ למאי דפסק השו"ע (סי' שפ"ב סט"ז) כהבנת התו' דאם יש לעכו"ם ה' שול"ק ישראלים דרים בביתו אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה, על כרחך קי"ל דסגי בטעמא דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ומצי לסלוקינהו (והכא סגי במה שיכול לסלקם ואף אם אין הדרך כן יעוי' לקמן ד"ה מיהו) וכמש"כ שם המג"א (סי' שפ"ב סק"יב) וא"צ גם לטעם שכולם משתמשין בשל בעה"ב באפייה ובישול ובכל דבר, ודלא כמחצית השקל שם רצ"ע בחזו"א (ס"צ סוסקל"א ויעוי' במה שכתבנו לעיל ד"ה והקשה בתור"פ וד"ה הרשב"א).

ויעוי' במה שכתבנו לעיל (ד"ה ועוד כתב), דהחזו"א נקט דגם במושכר שייך טעם דלא השכיר להם לאסור עליו, אבל מתור"פ הוכחנו כמ"ב דהוא רק בהשאיל.

ולעיל נתבאר דהראשונים הוכיחו מהא דבגמ' ע"ג א' לגבי נשים ובנים ועבדים ותלמיד אצל רבו, צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס כדי שלא יאסרו, דכל זה רק באופן שהם דרים בחדרים ובעליות באותו הבית עצמו של בעה"ב, וצ"ע בפוסקים שסתמו בזה (המהרש"א כתב לגבי הטעם הראשון בתו' דלא קשה מהא דמקבלי פרס דהתם איירי שכל אחד משתמש בביתו בכל דבר, מיהו יעוי' לעיל דבתור"פ כתב דודאי משמע דהאפייה והבישול שלהם בבית בעה"ב והא דלא קשה מהא דמקבלי פרס דהתם איירי שכל אחד ואחד דר בבית לבדו שדירתם חלוקה לגמרי, ולגבי הטעם השני כתב המהרש"א וז"ל הכא לאחרים אינו אלא כמשאיל להם רשותו אבל לבניו ודאי מקנה לכל אחד אחד ביתו עכ"ל, והדברים תמוהים דהרי הא דמקבלי פרס איירי נמי בעבדים ותלמיד אצל רבו וכמבואר בגמ' שם, והרי ודאי להם לא מקנה ביתו). וכן

(סי' ש"ע סקל"ג) דכתב שהוא דוקא בשאלה ולא בשכירות, והטעם בזה נראה דמי שמשאיל הוא על דעת שהוא הבעה"ב והשואל רק משתמש בשלו ומשא"כ בשכירות שמקבל שכר דשכירות ממכר ליומיה הוא. וכדעת המ"ב מבואר בתור"פ וז"ל וגם על אותו טעם שפי' ר"י משום דהשאיל להם החדרים ומצי לסלוקינהו ומביא ראיה מחמשה שכירין דלעיל, לאו ראייה הוא דיש לחלק דשאני התם שלא היו אותן שכירים בתוך הבית כי אם לפי שעה, אבל אותם הבחורים שהם בקביעות זמן ארוך בבית הרב וכן הסופר או המלמד שדירים שם בקביעות חצי שנה או יותר ודאי דירתם חשובה אצל בעל הבית **כאילו שכרו ממנו וצריכים לערב עכ"ל**. והענין הוא, שאינם דיורים חשובים כמוהו ובטלים אליו, שהרי הוא כאן בעה"ב שבידו לסלקם והם דרים כאן רק מכוחו.

הרשב"א ע"ג א' והריטב"א ס"ד א' הקשו על טעם זה מהא דבגמ' ע"ג א' לגבי נשים ובנים ועבדים ותלמיד אצל רבו, צריכים לדין מיוחד של מקבלי פרס כדי שלא יאסרו. תירצו כמש"כ תור"פ לגבי הטעם הראשון, דאין דברי התו' אמורים כי אם בשדירים בחדרים ובעליות באותו בית עצמו של בעה"ב שהכל בבית אחד.

ולדינא הפוסקים סמכו על דברי התו' רק בצירוף שני הטעמים יחד, וכמש"כ במ"ב (סי' ש"ע סקל"ג ובבה"ל בשם הט"ז והמג"א) דאינם אוסרים אלא רק היכא שכולם משתמשין בשל בעה"ב באפייה ובישול ובכל דבר דחשיבי כולוהו כאילו אוכלים וישנים במקום אחד וכן רק באופן שהשאיל להם דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו, אבל אם היה מקום החדרים מושכר להם או אפילו בשאול רק שמשתמשין כל אחד בפ"ע בחדרו אוסרין, דדוקא בצירוף שני הטעמים ביחד מקילינן, אלא דס"ל דהיכא דאיכא לשני טעמים אלו א"צ למה שהזכיר התו' דמצי לסלוקינהו.

ובתו' ע"ב א' (ד"ה ומודין) יעו"ש (וביותר בתור"פ במש"כ שם "וגם על אותו טעם שפי' ר"י משום דהשאיל להם החדרים ומצי לסלוקינהו ומביא

אוסר אלא במקום שיש שני ישראלים אוסרים זה על זה ויעז' בשו"ע ריש סי' שפ"ב, ולזה פי' רש"י דהיו שם בחצר עוד בתים של ישראלים שהיו אוסרים זה על זה, מיהו לפי' זה קשה דהרי משמע שמה שהוצרכו לשכור מהנכרי הוא מחמתם ולזה פי' רש"י באופן אחר, דריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא לא דרו באותו החדר דהיו חדרים הרבה בפונדק. ואף שריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא מסתמא דרו שם פחות משלושים יום, מיהו היכא דליכא דייר קבוע האורחים אוסרים זה על זה וכמש"כ הרמ"א (סי' ש"ע ס"ח) ואף שהנכרי קבוע מ"מ לעולם אין דירת ישראל מתבטלת אליו וכמש"כ המ"ב (שעה"צ שם סקל"ו).

והנה בגמ' שם לקמן מבואר דהמשכיר מצי לסלק את אותו השוכר הנכרי, ולפי' קמא דבאותו החצר היו גם ישראלים קבועים יש לשאול דא"כ למה הנכרי אוסר, ולמה שכתבנו לעיל י"ל דהנכרי הי' דר שם בדרך קביעות דאף שמצי לסלקו מ"מ אין הרגילות כן, אבל למה שסתם בבה"ל (סי' ש"ע ס"ג ד"ה אינם אוסרים) דכל היכי דמצי לסלקו בכל עת אינו אוסר קשה דא"כ למה צריך לשכור את רשות השוכר מהמשכיר, וצ"ל דמצי לסלקו הוא רק סברא להטפל לאותו בעה"ב שיכול לסלקו, ודוחק, וגם ממש"כ הבה"ל שם אין נראה כן דכתב שם וז"ל וכן מצאתי בחידושי הרשב"א ובעבודה"ק להדיא דדוקא היכי דמשאלו לזמן מרובה אבל לזמן מועט הו"ל כאורח ואינו אוסר ומוכן לפ"ז דה"ה וכ"ש היכי דמצי לסלקו בכל עת דלא עדיף מזמן מועט עכ"ל, ומבואר דס"ל דהוא כפחות משלושים יום, והרי בפחות משלושים יום הוא בטל לגבי כל קבוע בחצר כמש"כ במ"ב סי' ש"ע סקנ"ט, וצ"ע.

שו"ע סי' ש"ע ס"ח, המתארח בחצר אפילו נתארח בבית בפני עצמו אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלשים יום או פחות אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרים וכו' ודווקא בדאיכא בעל הבית אחד קבוע דאז האורחים בטלים לגביה אבל אורחים ביחד אוסרים זה על זה מיד. וכתב שם

מש"כ שם בבה"ל דכל היכי דמצי לסלקו בכל עת אינו אוסר, צ"ע וכמו שכתבנו לעיל סק"ח (ד"ה והנה התו' כתב).

מיהו כל זה רק בדרים בדרך קביעות שאף שבעה"ב יכול לסלקם מ"מ אין הרגילות כן, אבל באורח הדר שלא בדרך קביעות (בבית מסויים ואף שהוא קבוע בחצר כן מבואר בחזו"א ס"צ סקל"א ופשוט), מבואר בתו' בר"ח ברמב"ם [וכן מבואר בחידושי המאירי ס"א ב' דכן גם דעת הרמב"ן והרשב"א עכ"פ לגבי דירת עכו"ם] דאינו אוסר אף לאחר שלושים יום ואף בשאינו דר בבית בעה"ב, ובדר עד שלושים יום לעולם חשיב דרך ארעי ואינו אוסר אף בשאינו יכול לסלקו (שו"ע סי' ש"ע ס"ח). ובכל אלו האופנים הוא דוקא בדאיכא דייר קבוע, שאז הם מתבטלים אליו, אבל אם כל הדרים שם הם בדרך ארעי אוסרים זה על זה (הרמ"א בשו"ע שם, ואם הדייר הקבוע הוא נכרי יעז' לקמן סק"י), ומזה יש להעיר לענין בית חולים דהתם אף אלו ששוהים יותר משלושים יום הוא לכא' בד"כ רק בדרך ארעי שרגילים לפעמים להעבירם מחדר לחדר וליכא שם דייר קבוע שיתבטלו אליו.

י. עוד בדין אורח בהא דריש לקיש ותלמידי דר' חנינא ס"ה ב' ואם ישראל אורח בטל לנכרי קבוע

ס"ה ב' ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה. דהיו יראים שמא יבא הנכרי בשבת, ואותו השוכר הנכרי הי' דר בבית אחר בחצר, וכמש"כ רש"י. וכתבו בתו' [נדפס בדף ס"ו א'] וז"ל פירש בקונטרס היו שם הרבה בתים של ישראלים שהיו אוסרים זה על זה ויש פירושים שמוגה בהם פונדק יש בו חדרים הרבה פתוחין לחצר והאכסנאים נכנסין בהן ואוסרין זה על זה וגם זה אמת דכי האי גוונא נמי אסרי כמו חבורה ששבתה בטרקלין עכ"ל. וביאור דבריהם [וכפי שנראה מסוף דבריהם], דלפי' קמא ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא דרו בפונדק באותו החדר, וא"כ קשה מדוע צריך לשכור מהנכרי הרי אין נכרי

היכא דמצי מסליק ליה מאי כיון דמצי מסליק אגרינא או דילמא השתא מיהא הא לא סלקיה. בחי' הר"ן כתב, וז"ל וליכא למימר דכיון ששוכרו אין לך סלוק גדול מזה, שהרי שכירות זו אינה על דעת שיצא השוכר משם וכי האי גונא לא הוי סלוק, ואפי' הכי אסיקנא דכיון דמצי מסלק ליה שרי עכ"ל. ויש לשאול דכיון שהשכירות חלה (שהרי איירי בשהתנו כך או במקום שזה מנהג המדינה וכמש"כ הראשונים) ומעתה הוא שכור לישראל, מה בכך שאינה על דעת שיצא השוכר.

והביאור בזה יעוי' בחזו"א (סי' פ"ב סק"ח), דמתקנת השכירות הוא לשכור את הרשות מאותו מי שדר שם ואוסר, והכא כיון שהשוכר ממשיך לדור שם הרי הוא האוסר וממנו לא שכרו. והא דאמרין דכיון דמצי מסלק לי' מותר לשכור מהמשכיר, יעוי' במ"ב (סי' שפ"ב סקע"ו) והוא משבולי הלקט וכן מבואר בחזו"א (כאן), דמבואר שם דמתקנת השכירות שאם עדיין לא דרים בבית אפשר לשכור את רשות אותה הדירה מהבעלים ואף שאינו דר שם בחצר ורק עומד להשכיר אח"כ את הבית לנכרי, וכיון דרשות אותה הדירה בחצר הושכרה לישראל, מדין תקנת שכירות תו אם משכיר הבעלים הנכרי לאחר אין הוא אוסר כיון שרשותו בחצר כבר קנוי לישראלים הדירים שם וכמבואר בשו"ע (שפ"ב ס"ח), ויעוי' בחזו"א דזה רק אם הבעלים נכרי כיון שהוא מכח תקנת שכירות ובישראל לא מהני שכירות כי אם מדין ביטול, וא"כ י"ל דכיון דמצי מסלק ליה חשיב כאילו סלקו מהדירה והשכיר לישראל [ובכחה"ג מהני השכירות וכמו שנתבאר לעיל], ואח"כ חזר והשכיר לנכרי מה שנשאר לו משכירות ישראל.

[הרשב"א כתב, וז"ל קשיא לי נימא כיון ששכרו אין לך סילוק גדול מזה כדאמרין בבבא בתרא כיון דזבני' אין לך מחאה גדולה מזו, וי"ל דהכא שכירה רעועה היא ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד עכ"ל. מש"כ הרשב"א דהכא שכירה רעועה היא י"ל שכוונתו למש"כ הר"ן דשכירות זו אינה על דעת שיצא השוכר משם,

במ"ב, דאם אותו הקבוע הוא עכו"ם, לא אמרינן דיהיו נטפלין לעכו"ם הדר באותו חצר ויחשבו כאורחים כמו דאמרין דנטפלין לבעל הבית ישראל הקבוע. ויעוי' בשע"צ דאף אם הם מתאכנסים בפונדק של עכו"ם אינם בטלים לבעל הפונדק הדר שם, והקשה שם מהא דאיתא בשו"ע (סי' שפ"ב סט"ז) דאם יש לעכו"ם ה' שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו בחדרים מיוחדים לכל אחד בפ"ע אעפ"כ אינם אוסרים זה על זה ולא על בני החצר [והמקור לזה הוא מהתו' ע"ב א' (ד"ה ומודין) שכתב דהם בטלים לבעה"ב ולפיכך אינם אוסרים], וכתב דשכירו ולקיטו שאני. ואפשר דכוונתו למש"כ שם במ"ב ובשע"צ, דהא דהשול"ק אינם אוסרים הוא מפני שאפשר לסלקם בכל עת, והיינו דיש לחלק בין אורח לאורח, דהדר פחות משלושים יום אבל באופן שאי אפשר לסלקו בזמן זה, דירתו חשובה טפי מהא דשול"ק שאפשר לסלקם בכל עת, ואינה בטלה אלא דירת ישראל דחשובה טפי מדירת עכו"ם. ובעיקר הדבר, שאורח ישראל אינו מתבטל לדירת עכו"ם [עכ"פ באופן הנ"ל] הוא מבואר לפי' השני שהביא התו' ס"ו א' בהא דריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא ס"ה ב' וכמו שכתבנו לעיל.

ותדע דיש לחלק בין אורח לאורח, שהרי דין תפיסת יד שיש למשכיר אצל השוכר הוא ע"י שאז כאילו הרשות עדיין נקראת על שם המשכיר (וכמש"כ הריטב"א פ"ה ב' דכאילו לא נתרוקנה רשותו משם דמי), והשוכר הוא נידון כאורח וכמש"כ הרמב"ם והשו"ע (סי' ש"ע ס"ב), וברשב"א ע"ג א' (ד"ה כתבו בתוספות) [במה שדחה את ראיית התו' מהא דחמישה שול"ק] מבואר דס"ל דתפיסת יד מהני אף בשהמשכיר הוא נוכרי.

יא. בהא דשוכרים מהמשכיר אם יכול לסלק את השוכר ס"ה ב'

ס"ה ב' ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה כל היכא דלא מצי מסליק ליה לא תיבעי לך דלא אגרינא כי תיבעי

משכיר לישראל, אבל במשאל או משכיר לגוי יראה לי שאינו אוסר לפי שאפילו דירתו הקנויה לו אינה דירה אלא גזירה היא שגזרו שלא יהא ישראל דר עמו וילמד ממעשיו, ואין דרכו של ישראל להשאל ולהשכיר לגוי דירה בתוך חצרו וידור עמו עכ"ל. ולקמן שם כתב, וז"ל במה דברים אמורים בגוי הדר בביתו של גוי, אבל ישראל שהשאל או שהשכיר ביתו לגוי אינו אוסר, שלא השאל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו, ועוד שאין דרכו של ישראל להשאל ולהשכיר בית לגוי בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא העמידו דבריהם בדבר שאינו מצוי עכ"ל. והמ"מ (פ"ב ה"י) כתב בשם הרשב"א רק שאם ישראל השאל או השכיר ביתו לגוי אינו אוסר שלא השאל והשכיר לו על דעת שיאסור עליו, והביאו בב"י ועפ"ז פסק ברמ"א.

ויעוי בבית הבחירה למאירי ובאורך בחידושי המאירי ס"א ב' דכתב בשם הרשב"א [וכפי הנראה כוונתו לעבוה"ק הארוך שכידוע ה' בידי המאירי] דפסק כן ע"פ התוספתא שהביא הרמ"ך (על הרמב"ם פ"ב הט"ז) וז"ל הרמ"ך, תימה אמאי לא מייתי הא דאמרין בתוספתא השוכר בית לגוי אינו אוסר עליו דאמרין אדעתא דאסר ל' לא אוגר ל' עכ"ל, דבדירת נכרי שמעיקר הדין אינה דירה הקלו חכמים דבכה"ג אינו אוסר, והביא שם המאירי בחידושו מתשובת הרשב"א [ואינה בידנו] דאע"פ שבירושלמי מבואר לא כן מ"מ יש לסמוך על התוספתא דהלכה כדברי המיקל בעירובין.

החזו"א (סי' צ' סקל"ג) הקשה על דינו של הרשב"א מהא דאמרין בירושלמי דאכסנאי שנכנס ברשות אוסר לאחר ל', וכתב החזו"א שם דלדינא א"א להקל כדברי המ"מ בשם הרשב"א כיון שבירושלמי מבואר לא כן עכ"ד. מיהו יעוי במאירי דדעת הרשב"א, שאף שבירושלמי מבואר לא כן מ"מ יש לסמוך על התוספתא דהלכה כדברי המיקל בעירובין. ובשו"ע לקמן (סי' שפ"ד ס"א) הביא את הירושלמי להלכה, וצ"ע שהרמ"א לא העיר בזה כלום, ואפשר דסמך על מש"כ לעיל אי נמי ס"ל לרמ"א דנפ"מ היכא

מיהו מש"כ הרשב"א "ולא מסלק ליה לגמרי אלא לשעה בלבד" צ"ע מה כוונתו בזה ושמא יש כאן איזה ט"ס. ויש שכתבו דמש"כ הרשב"א "לשעה בלבד" כוונתו למש"כ החזו"א דחשיב כאילו סלקו מהדירה והשכיר לישראל ואח"כ חזר והשכיר לנכרי, וטעותא הוא דהרי הרשב"א בא לבאר בזה את הטעם דלא מהני לשכור מהמשכיר, ואילו החזו"א כתב לבאר בזה את הטעם דמותר לשכור מהמשכיר, אבל בטעם דלא מהני לשכור מהמשכיר לדעת החזו"א פשוט שהוא אדברא מפני דלא חשבינן כאילו סלקו מהדירה והשכיר לישראל ואח"כ חזר והשכיר לנכרי.]

לתירוץ בתרא בתו' ס"ו א' (ד"ה מערב) דגם בשותפין יש דין שול"ק, יל"ע במאי דאמרין בגמ' דלא מהני לשכור מהמשכיר כיון דהשתא מיהא לא סלקי, הלא סו"ס כיון דהשכירות חלה [שהרי איירי בשהתנו כך או במקום שזה מנהג המדינה וכמש"כ הראשונים] א"כ פתיך דירת ישראל בשל נכרי והוי כשותפין, ויתירו את דירת השוכר הנכרי מיהא ע"י דין שול"ק. וי"ל דהנה כבר כתבנו לעיל סק"ג דלתירוץ בתרא בתו' דגם בשותפין יש דין שול"ק על כרחך צ"ל דהוא רק בשותפין בבית ולא בחצר, וא"כ צ"ל דהכא לא הסכים המשכיר להשכיר להם שום רשות בבית שלא יתרעם עליו השוכר אלא רק בחצר.

יב. בהא דישראל שהשכיר ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו

רמ"א סי' שפ"ב ס"א, ישראל שהשכיר או השאל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאל לו ביתו כדי שיאסור עליו. מקור הדין הוא מהרשב"א בעבוה"ק דכתב שם בשער ד', וז"ל בעל הבית שהשאל חדרים בביתו לאחרים ואוכלין שם לעצמן, יש מגדולי המורים שהורה שאינן אוסרין עליו, שלא עלה על דעת שישאל בעל הבית את ביתו לאסור עליו, אלא הרי הם אצלו כלקטיו ושכיריו. ונראה לי שהן אוסרין עליו, לא יהא קל השואל יותר מעבדו שאם אינו מקבל פרס מרבו אוסר. במה דברים אמורים במשאל או

מ"ל כלים שאסורים לטלטלם בשבת מ"ל כלים שמותר לטלטלם בשבת, ועל כרחך הוא לגבי הבעה"ב ישראל.

סימן ז

בגדרי רה"ר ובמצוי אצלנו בערים

שבת ו' א' ת"ר ד' רשויות לשבת וכו' ואיזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה וכו' חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין לא עירבו אסורים.

והנה מהא דקתני בספא "מבואות שאינן מפולשין עירבו מותרין לא עירבו אסורים", מבואר ד"מבואות שאינן מפולשין" פירושו שהם סתומים באופן שיש ג' מחיצות והוא רה"י מהתורה, ולפ"ז הא דקתני ברישא "מבואות המפולשין" ר"ל שהם פתוחים באופן דליכא ג' מחיצות.

ובתב הריטב"א וז"ל ומבואות המפולשים פי' כשהם רחבים י"ו אמה ויש בהם דרך לששים רבוא וכפרש"י בפ"ק דעירובין, ועוד כתב רש"י ז"ל במסכת עירובין שאין רשות הרבים אלא כשהוא מכון משער לשער, והכי הוא בירושלמי, אבל לא הסכימו בזה כל המפרשים ז"ל. וכוונת הריטב"א למש"כ רש"י עירובין ו' א' (בהא דכיצד מערבין רה"ר) וז"ל רשות הרבים משמע רחב שש עשרה אמה ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה או שהיה רשות הרבים שלה מכון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר עכ"ל, ומש"כ "מכון משער לשער" כוונתו שפתחי רה"ר מכוונים זה כנגד זה וכמש"כ הריטב"א שם וז"ל פירשה רש"י ז"ל ברשות הרבים גמורה רחבה י"ו אמה ושפתחיו מכוונים זה כנגד זה ושהיא רגילה לששים רבוא עכ"ל, וכן פרש"י שם לקמן ו' ב' בהא דאבולי דמחוזא דשערי העיר מכוונים זה כנגד זה והיו בה ששים ריבוא.

ומש"כ הריטב"א דלרש"י אין רשות הרבים אלא כשהוא מכון משער לשער, ודאי אין כוונתו רק כי היכי דלא יהי' ג' מחיצות דאז הוא

דבעה"ב אינו דר בחצר זו דבכה"ג לא שייך לומר דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו [וכמש"כ הרשב"א בעבוה"ק לגבי גוי שהשכיר לגוי] וזהו כדעת החמד משה שהביא בבה"ל [ומש"כ שם בבה"ל דתירוצן זה נסתר מתשובת הרמב"ן המיוחסת להרשב"א (סי' ר"כ והוא סע' ב' בשו"ע כאן)] י"ל דהתם עדיין הרשב"א לא חידש דין זה אי נמי דטעם זה שייך רק היכא שהי' בידו שלא להכניסו לביתו, ויעוי' בבה"ל סי' שפ"ב ס"א (ד"ה אינו אוסר) דנקט כסברת החמד משה וכתב שם שכן צדד גם הברכי יוסף.]

במ"ב בשעה"צ שם אות ו' כתב שהרמב"ם פליג על הרשב"א, מיהו יש להעיר דיעוי' בחידושי המאירי ס"א ב' שהביא דגם הרמב"ן ס"ל כרשב"א והורה כן הלכה למעשה (ויעו"ש בחי' המאירי שכתב וז"ל והרב ר' שלמה אדרת יצ"ו ראיתי כי שמח בהוראה זו [של הרמב"ן] וכן כתב הדין בספרו מכח התוספתא קודם שראה משא ומתן זה שמח מאד כשזכה להסכים עמו עכ"ל). וכן איתא בתשובת הגאונים ובספר העתים סי' ק"ט, ובספר האורה.

שו"ע סי' ש"ע ס"ב, בעה"ב שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילין, או השכירן לאחרים ויש לו בכל אחד מהם דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כבדן או מחמת איסור שהם דברים שאסור לטלטלם אפילו לצורך מקומן וכו'. וכתב במ"ב דהא דבעינן דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת כבדן או מחמת איסור, הוא מפני דאם היה מותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן אפשר שיצטרך בעה"ב להשתמש בהם בשבת או להוציאן מביתו מחמת איזה סיבה ולא ישאר לו שם תפיסת יד, והוא ע"פ מה שפי' בשעה"צ אות ח' דמש"כ רש"י פ"ו א' דאי בעי שקיל ושדי לה אבראי הוא קאי על המשכיר. ויש להעיר שכן מבואר בשו"ת הרשב"א (במיוחסות לרמב"ן סי' ר"כ) דכתב שם, דכל שיש לישראל בעלי בתים באותם המקומות שנכנסו בהם הנכרים כלים שאסורים לטלטלם בשבת עדיין רשות הבעלים בהם ואינם אוסרים עכ"ל והובא לקמן בשו"ע (סי' שפ"ד ס"ב), והרי לגבי הנכרים

דבקעי בהו רבים אתיא בקיעת הרבים ומבטלת כח המחיצות והרי הוא רה"ר כמות שהיתה עכ"ל, ושם לקמן כתב וז"ל... וכ"ש אם לא היו שערים מכוונים זה כנגד זה שאינן דומין לדגלי מדבר עכ"ל, וסתם הרשב"א ולא חילק בין יש לה חומה לאין לה חומה.

ובן הראבי"ה (הל' עירובין סי' שצ"א) כתב וז"ל אבל לפי סברת רבינו שלמה דפירש דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות חייבים עליה משום רשות הרבים משום דשכיחי בה ששים רבוא ומכוונים פתחיה משער לשער, וכן פירש במקומות הרבה במסכת עירובין גבי עיר של רבים ונעשית של יחיד וכו', משמע דעיריות שלנו שהם מוקפים חומה ואין מכוונים שעריהם משער לשער שהם כרמלית, כאשר אכתוב לקמן עכ"ל, ושם לקמן כתב וז"ל... אבל מכל מקום נראה לי דמותר, דסבירא לן כפירוש רבינו שלמה בריש עירובין בפלוגתא דחנניה דלא הוי רשות הרבים אלא אם כן רחב י"ו משער לשער ומפולש משער לשער וכן לא תמצא בכל זה המלכות עכ"ל. והנה אם הוא רק משום ג' מחיצות, מה צריך לזה לפירוש רבינו שלמה הלא דבר פשוט הוא דהיכא דאיכא ג' מחיצות רה"ר הוא.

[ולאמור] לעיל, יש לתמוה על מש"כ בשו"ת משנת אהרן לגר"א קטולר ז"ל (ח"א סי' ו' סק"ב) דהא דכתבו דצריך פילוש משער לשער בכיוון, הוא במקף חומה, דאם הפירצות אינן זה כנגד זה או השערים אינם מכוונים, הרי יש בכל מקום ג' מחיצות.

אלא שצ"ב דמג"ל שאין רה"ר אלא בשהשערים מכוונים זה כנגד זה ואינה מתעקמת, דברור שאין למדים מדגלי מדבר כי אם במה שמפורש בחז"ל. ויש שכתבו דהוא נלמד מהא דתניא מבואות המפולשים, דלא חשיבי מפולשים אלא במכוונים. ואין הדברים נראים, דמהסיפא מבואר דהא דתניא ברישא מבואות המפולשים הוא רק לאפוקי שאין לו ג' מחיצות וכמו שכתבנו לעיל, ולשון מפולש שפיר מתפרש שרק ר"ל פתוח ולא

רה"י, דממש"כ רש"י שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר" וול' הרא"ש שם בשם רש"י שיהא פילוש דומה לדגלי מדבר" משמע שהוא רק אינו רה"ר כיון שאיננו דומה לדגלי מדבר אבל לא משום שיש לו מחיצות כדין רה"י, וגם לזה א"צ לומר דהכי איתא בירושלמי. ועוד דהריטב"א כתב דלא כל המפרשים הסכימו לזה, ואם יש לו ג' מחיצות לא מסתבר שנחלקו בה. אלא ודאי כוונת רש"י דבעינן שדרך רה"ר תהי' מפולשת ביושר ולא מעוקמת, וכמש"כ המאירי נ"ט ב' בשם הראב"ד ש"הפתחים מכוונים זה כנגד זה עד שדרך רה"ר עוברת עליה דרך ישר", והוא כדגלי מדבר בשעת חנייתם וכמש"כ הראבי"ה (הל' עירובין סי' שע"ט ויעו"ש שלא הי' מסובב בחומה, ויעו"ש בסי' שצ"א דליכא למימר אם כן ניבעי מפולש מסוף העולם ועד סופו, דאפילו דגלי מדבר הפילוש היה רק במחנה דידהו בעגלות והוה כמו עיר אחרת). ואיירי באופן שע"י העיקום אין כאן משום עומד מרובה ג' מחיצות, דאתו רבים ומבטלי עומ"ר, אי נמי שיש סילוק לעומ"ר ע"י איזה מבוי הנכנס מהצד, אי נמי שהוא מתעקם כל כך בהדרגה שלענין מחיצה נחשב כאילו הוא ישר, דהדרך מתעקמת באופן שבמשך ד"א לא גדרה י"ט יעו"ר חזו"א סוסי' ע"ג.

ומה שהזכיר כן רש"י רק לגבי עיר שיש בה חומה, הוא מפני שהיכא דליכא חומה סתמא הכי הוא, דהדרך הוא שהחצרות יוצאים למבואות, והמבואות יוצאים אל רחוב גדול שהולך ביושר מקצה אחד של העיר לקצה השני, ואם אין לעיר חומה הרי הוא מכוון ומפולש משער לשער, אבל אם יש לעיר חומה צריך שיהי' לה שני שערים וזה כנגד זה ואז הרחוב הגדול העובר משער לשער יהי' מפולש ביושר. וכן מבואר בריטב"א בשבת ובעירובין שכתב סתמא בשם רש"י, דרה"ר צריך שיהי' פתחיו מכוונים זה כנגד זה, ולא חילק בין יש לה חומה לאין לה חומה. וכן הרשב"א (עירובין כ"ב א') כתב וז"ל הא דאמר ר' יוחנן דבקיעת הרבים מבטלת מחיצות הני מילי מחיצות העשויות ברשות הרבים ויש ביניהן רחב שש עשרה אמה ושפתחיו מכוונים זה כנגד זה שדומה לדגלי מדבר דכיון

כנגד זה עכ"ל והעתיקו המ"ב, וכ"כ בשו"ע הגר"ז וז"ל מפולשים משער לשער דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה עכ"ל.

ולאמור כל זה בדרכים שבתוך העיר דהמחיצה שמצד רה"ר מתעקמת והרי רה"ר כסתומה ואינה פרוצה לאויר העולם, אבל בסרטיא שמחוץ לעיר דמצוי שאין לה מחיצות אף שמתעקמת שפיר הוי רה"ר.

[**אמנם** במאירי עירובין ב' א' כתב דבעינן שפתחי שני ראשי מכוונים זה כנגד זה עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום עכ"ל, ומשמע שהענין הוא משום דלא ניהא תשימשיתי, וצ"ע דבגמ' כ"ב ב' אמרינן דלר' יהודה גם תל המתלקט הוא רה"ר ואף שלא ניהא תשימשיתי].

ולאמור לעיל, בתוך העיר בד"כ לא מצוי אצלנו רה"ר אף ברחובות הרחבים ט"ז אמה, כיון שמצוי שהרחובות מתעקמים ויש בצדיהם בתים כך שמחמת העיקום הרי הם כסתומים וכמו שנתבאר לעיל. ואף ברחוב ישר שפתחיו מכוונים זה כנגד זה וכגון ממזרח למערב, הרי הוא בסופו יוצא לרחוב אחר מצפון לדרום ואינו מפולש עד סוף העיר, ואף למש"כ הרשב"א עירובין כ"ב א' ובעבוה"ק (ריש שער ב') דמבוי רחב ט"ז אמה שפתחיו מכוונים זה כנגד זה וכג' ממזרח למערב והוא מפולש בראשו האחד לרה"ר העוברת מצפון לדרום וכן בראשו האחר לרה"ר העוברת מצפון לדרום, הרי נעשה הוא עצמו לרה"ר [דס"ל לרשב"א דמפולש לרה"ר הרי זה כמפולש לאוויר העולם שמחוץ לעיר], מ"מ הוא דוקא שהרחובות שבשני ראשיהם הם ג"כ רה"ר על כל תנאיו, כלומר צריך שגם הם יהיו רחבים ט"ז אמה ומפולשים בשני ראשיהם לאוויר העולם שמחוץ לעיר או לרה"ר אחרת וכו', וזה כמעט שאינו מצוי. ומה שנתקשה הבה"ל (סי' שס"ד ד"ה ואחר) על מה סומכים העולם שמסתפקין בצוה"פ ברה"ר שהוא רחב י"ז אמה ומפולש משער לשער דקשה לסמוך על השיטה דבעינן ס' ריבוא, הנה מפורש בדבריו

דוקא ביושר וכבהא דרש"י ר' ב' וז"ל מבוי עקום שני פתחיו מפולשין לרשות הרבים אחת עכ"ל. איברא, דמסגנון דברי הריטב"א שהבאנו לעיל נראה דבאמת זה אינו נלמד מהא דתניא מבואות המפולשים אלא הוא דין נוסף שכתב רש"י, וכתב הריטב"א דהכי הוא בירושלמי. והוסיף הריטב"א דלא כל המפרשים הסכימו בזה, וכנראה מפני שס"ל דהבבלי מדלא הזכיר כן הוא חולק בזה על הירושלמי.

הרא"ש כתב, וז"ל ורה"ר פ' רש"י צריך שיהא רחב ט"ז אמה ומצויין בה ששים רבוא ואין לה חומה או שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער שיהא פילוש דומה לדגלי מדבר עכ"ל, והנה מכל אריכות דברי הרא"ש וממה שהזכיר כדגלי מדבר, מבואר דאין רק כוונתו שלא יהי' ג' מחיצות, אלא אף באופן דליכא ג' מחיצות צריך שרה"ר תיהי' מפולשת לאויר העולם שמחוץ לעיר וכבדגלי מדבר שרה"ר הייתה מפולשת בשני ראשי' למדבר מחוץ למחנה. [הרמב"ם כתב איזו היא רה"ר מדברות ויערים ושוקים ודרכים המפולשין להן עכ"ל, ומשמע מדברי הרמב"ם דצריך שתיהי' הדרך מפולשת לרה"ר, אבל מסתימת הרא"ש ועוד ראשונים משמע דדי שיהי' מפולש לאויר העולם שמחוץ לעיר ואף שאינו רה"ר].

והנה הרא"ש השמיט מש"כ רש"י דצריך שתיהי' רה"ר עוברת ביושר משער לשער ולא מתעקמת, ורק כתב דרש"י פירש שיהי' רה"ר מפולש משער לשער שיהא פלושו דומה לדגלי מדבר, ולא נראה שהרא"ש חולק על רש"י דא"כ הי' לו לפרש, אלא הנראה בזה דהוא היינו הך, דאם דרך רה"ר מתעקמת, הרי מחמת שתי המחיצות שמצדדי' כיון שהמחיצה מתעקמת הרי רה"ר כסתומה ואינה פרוצה לאויר העולם, וזה מש"כ הרא"ש דבעינן שרה"ר יהי' מפולש משער לשער, כלומר שתיהי' משער לשער לאורך כל הדרך מפולשת לאויר העולם. ושו"ר שכן מבואר במג"א, דעל מש"כ השו"ע (סי' שמה"ס"ז) מפולש משער לשער, כתב המג"א וז"ל פ' שהשערים מכוונים זה

דכל שהיא דרך סלולה לרבים לעבור שם תדיר אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא ואף שאינו רה"ר מפני שאין לו ט"ז אמה, ולכא' הוא הדין אם אינו רה"ר מפני שאינו מפולש משער לשער כל שהוא דרך הסלולה להדיא לרבים לעבור שם תדיר.

ובמק"א כתבנו דיש מקום לומר שאף התו' דידן דלא ס"ל כתו' ר"פ והריטב"א הוא רק לענין דבעינן בקיעה של ט"ז אמה אבל אין צריך לשאר תנאי רה"ר (והא דהרשב"א כ"ב א' כתב דלא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא כי אם ברה"ר גמורה, הוא מפני שהרשב"א לשיטתו דס"ל דהטעם דהרבים מבטלים את המחיצה אין זה מפני שכיון שהרבים בוקעים את המחיצה עושים אותה כמאן דליתא, אלא הוא משום שכדי לבטל את רה"ר ולעשותה לרה"י בעינן מחיצות מעולות ובמק"א הארכנו בזה). והבית מאיר (סי' שס"ג), פשיטא לי' דתנאי דס"ר הוא רק לענין למהוי רה"ר דילפינן מדגלי מדבר אבל לא לגבי בקיעת הרבים לבטל מחיצה, וחלק שם בתוקף על המג"א (סק"מ) שכתב דאפשר דלענין בקיעת רבים לא מקרי פחות מס' רבוא, וכן בבה"ל (סוסי' שס"ג) כתב שלא העתיק את דברי המג"א מפני שהאחרונים חלקו עליו [וצ"ע במ"ב (סי' שס"ד סק"ה) דמבואר שם דאם אינו רה"ר גמורה לא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא ומהני צוה"פ וא"צ דלתות נעולות], ולכא' הוא הדין גם לגבי תנאי מפולש משער לשער. מיהו דעת החזו"א (סי' ע"ד סק"ט וסי' ק"ח סק"יב) כמג"א דגם לענין ביטול מחיצה בעינן לכל תנאי רה"ר. וגם בב"י (סי' שמ"ה) כתב, וז"ל נראה לי דלא מצרכינן דלתותיה נעולות בלילה אלא כשאותו דרך שבתוך העיר המכוון משער לשער יש לו כל דיני רשות הרבים שיתבארו בסמוך אבל אם חסר אחד מהם הוי רשות היחיד גמורה אף על פי שאין דלתותיה ננעלות בלילה [וצ"ע מדוע האחרונים הנזכרים לעיל לא הזכירו דברי הב"י]. ועכ"פ לאמור לעיל, הנידון הוא בדרכנן. ויש להעיר, שגם למג"א והחזו"א לא יועיל לגדור את רה"ר ע"י שיניח את צוה"פ מתחת לגשר שעובר מעל רה"ר וכיוצא"ב, דאף שצוה"פ מונחת במקום שהוא אינו רה"ר

שנתקשה באופן שפולש משער לשער, ויעוי' לקמן במכתב הגרש"ד כהנא שהוא הי' מצוי בעיירות קטנות שדרך המלך עוברת בה ומפולש מעבר אל עבר, וגם הבית מאיר שהביא הבה"ל שם איירי באופן שמפולש לסרטיא יעו"ש בבית מאיר.

והנה הריטב"א שהבאנו לעיל כתב דלא כל המפרשים הסכימו לתנאי זה של רה"ר אלא יש שחולקים בזה, ברם כן נפסק להלכה בעבוה"ק וז"ל מקום שהרבים בוקעין בו משער לשער ושעריו מכוונין זה כנגד זה כדגלי המדבר אם רחב שש עשרה אמה זו היא רשות הרבים גמורה עכ"ל, והרבה ראשונים כתבו כן [הובאו באורך בשו"ת משנה הלכות חלק ח'] ולא מצינו מהראשונים שבידינו מי שחולק בזה, וכ"כ הכס"מ (שבת פ"ד) והב"י (סי' שמ"ה) והמג"א והמ"ב שם.

וז"ל מכתב הגאון ר' שלמה דוד כהנא דומ"צ מווארשא משנת תרצ"ד, ע"ד שאלתו אם בעיירות הגדולות צריכין לחוש לר"ה דאורייתא שלא יהי' היתר לתקן הטלטול רק בדלתות, לדעתי בעיירות קטנות שדרך המלך עוברת בה ומפולש מעבר אל עבר יש יותר חשש מעיירות גדולות, כי ההיתר של ששים רבוא אינו ברור, והמשכנות יעקב בתשובה ארוכה להגאון ראז"מ קרא תגר על ההיתר הזה ומחמיר להצריך דלתות וההיתר של אינו מפולש מוסכם ונתקבל ולא ראינו מי שחולק ע"ז ועי' ב"י סי' שמ"ה ומ"א סק"ה שפירשו דמפולשות היינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה ובכס"מ (הל' שבת פ"ד ה"א) ועיירות גדולות לא נמצא מפולש כלל, וכן בעירנו נוהגין מן הדורות שלפנינו בתיקון עירובין ובל לחוש לר"ה דאורייתא להצריך דלתות עכ"ל.

מיהו אי הלכה כרבי יהודה, אף שאינו רה"ר משום שאינו מפולש משער לשער עדיין י"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דלריטב"א (דף ו' א' וכ"ב א') ותו' ר"פ [הובא בקיצור בהג"א (פ"א ס"ח) בשם הגהות סמ"ק (שהוא כידוע לר"פ) וצ"ע בבה"ל (סי' שמ"ה ס"ט ד"ה ושני) ובשעה"צ שם (סקכ"ט) וכבר העיר בזה החזו"א (סי' ע"ד סק"ט)]

[כיון שהוא מקורה] מ"מ מבואר בתו' כ"ב א' (ד"ה בה את אמצע הפילוש ובעינן דלתות הננעלות חייבין) שאף צוה"פ המונחת ברה"י לא מהני לגדור בלילה (ויעוי' במה שכתבנו בזה במק"א).

ברוך רחמנא דסייען

